

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

Факултет „Икономика на инфраструктурата“

Катедра „Национална и регионална сигурност“

Васил Павлов Павлов

**„ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА СОЦИАЛНО-
ИКОНОМИЧЕСКИТЕ АСПЕКТИ НА ПОЛИТИКАТА ЗА
ТЪРСЕЩИТЕ УБЕЖИЩЕ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ“**

АВТОРЕФЕРАТ

за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност
„Икономика и управление (Отбрана и сигурност)“

Научен ръководител:

доц. д-р Константин Христов Пудин

Научно жури:

проф. д-р Цветан Георгиев Цветков

доц. д-р Нончо Иванов Димитров

проф. д-р Анна Славчева Кръстева

проф. д-р Тилчо Колев Иванов

доц. д-р Захари Венциславов Горанов

София,

2024 г.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита от катедра „Национална и регионална сигурност” при Университета за национално и световно стопанство – София, на 20.02.2024 г.

Авторът е докторант в редовна форма на обучение в същата катедра. Изследванията са извършени в Университета за национално и световно стопанство – София.

Дисертационният труд е с обем от 190 страници и съдържа: съдържание, списък на съкращенията, списък на таблиците, списък на фигурите, увод, три глави, заключение, списък на използваната литература, четири приложения. Основният текст съдържа 36 фигури и 7 таблици.

Публикациите по дисертацията са 7 на брой.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 14.05.2024 г. от 10:00 часа в зала „Научни съвети“ на Университета за национално и световно стопанство – София. Материалите по защитата са на разположение в Дирекция „Наука” и на интернет страницата на Университета за национално и световно стопанство – София: www.unwe.bg.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност и значимост на темата

Съвременната среда за сигурност, характеризираща се политическо и военно противопоставяне, икономическа нестабилност и социални противоречия, в комбинация с процеса на глобализация и свързаните с него улеснени условия за придвижване, които се наблюдават в периода след края на Студената война, увеличават миграционната активност на хора през първите десетилетия на XXI век до безпрецедентни нива. Според Международната организация по миграция (МОМ) към Организацията на обединените нации (ООН), броят на хората, живеещи извън родната си страна към 2020 г. възлиза на 281 млн., което съставлява 3,6% от световното население.¹

От своя страна, това свободно движение прави заобикаляща среда все по-непредвидима, трудно определима, турбулентна и динамична, което натоварва управляващите с отговорността да вземат трудни решения, за да се справят с множеството предизвикателства и кризи. Една от най-актуалните теми, с които те са ангажирани е именно масовата миграция, при която се наблюдава тенденция към засилване, особено през последното десетилетие. Трендът за увеличаване на тази активност е продиктуван от разнообразни фактори, което всъщност класифицира мигриращите в различни категории. Сред най-често споменаваните причини за международна миграция са климатичните промени и свързаният с това недостиг на базови ресурси за оцеляване като питейна вода и храна, въоръжени конфликти и ниско ниво на сигурност в различни точки по света, лоши социално-икономически и политически условия.

Според публикация на Върховния комисариат на ООН за бежанците (ВКБООН) от средата на 2022 г., значителен дял от международните мигранти съставляват принудително напусналите държавите си на произход, които са преминали границата от 100 млн. души.² Ключови събития на международната сцена, които значително въздействат за това през изминалата декада са т. нар. Арабската пролет и последвалата гражданска война в Сирия, които предизвикаха миграционната криза в Европа в периода 2014-2016 г., оттеглянето на силите на Организацията на Северноатлантическия договор

¹ "Interactive World Migration Report 2022," accessed January 4, 2023, <https://www.iom.int/wmr/interactive>.

² United Nations High Commissioner for Refugees, "UNHCR: Global Displacement Hits Another Record, Capping Decade-Long Rising Trend," UNHCR, accessed January 4, 2023, <https://www.unhcr.org/news/press/2022/6/62a9d2b04/unhcr-global-displacement-hits-record-capping-decade-long-rising-trend.html>.

(НАТО) от Афганистан и последвалото завръщане на талибаните на власт, както и инвазията на Руската федерация в Украйна от 24 февруари 2022 г.

Европа, намираща се в символичния център на света, а и в непосредствена близост до Азия и Африка, откъдето голям брой хора емигрират поради един или съвкупност от няколко от споменатите фактори, се явява една от най-желаните крайни дестинации. Страните от Европейския съюз (ЕС), със своите по-добри социално-икономически условия за живот, благоприятен климат, както и различни механизми за подпомагане на лица, търсещи убежище, привличат значителен брой хора, устремени в търсене на повече сигурност.

България, от своя страна, в качеството си на външна граница на ЕС, разположена на два от основните миграционни маршрута за навлизане в Съюза – Маршрутът на източните сухопътни граници и Черноморският маршрут, а и като държава, граничеща с Република Турция, където към 2022 г. има близо 4 млн. бежанци, 3,7 млн. от които сирийци, е в позиция, в която трябва да опазва границите на ЕС, но и да предоставя добри условия за тези, решили да останат и да потърсят закрила в страната. Наблюдават се обаче редица пропуски в социалните и икономически аспекти на политиката на България спрямо тези групи хора. Капацитетът на Регистрационно-приемателните центрове (РПЦ) в страната постепенно се свива и към м. декември 2023 г. достига до крайно недостатъчните 3 592 места по данни на миграционната статистика на Министерството на вътрешните работи (МВР).³ Редица международни организации, работещи с хора, търсещи убежище, сред които Европейският съвет за бежанци и изгнаници (ЕСБИ) споменават, че въпреки че по закон право на образование имат всички лица, търсещи убежище без значение тяхната възраст, има пропуски в тези механизми, сред които в методологията за определяне на това в кой клас трябва да бъдат разпределени децата, в липсата на подготвителни уроци, осигурени от държавата, както и при случаите на задържането на родители на деца, търсещи закрила в РПЦ, което може да лиши подрастващите от право на обучение и образование.⁴ Всичко това говори за недобро управление на разполагаемите ресурси от страна на държавата, което пък е и

³ „Миграционна статистика“ accessed January 4, 2024, <https://iacp-sofia.mvr.bg/%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%82%D0%BE/programni-dokumenti-otcheti-analizi/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0/%D0%BC%D0%B8%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0>.

⁴ European Council on Refugees and Exiles. *The right to education for asylum seekers in the EU*. p.2. <https://ecre.org/policy-note-accessing-to-education-for-asylum-seekers-in-the-eu/>

една от предпоставките за засилване на негативни обществени нагласи към новопристигналите и загуба на доверие в институциите.

За проблемите в тази държавна политика свидетелства и оценката на Индекса на политиката за интеграция на мигрантите (MIPEX), който е инструмент, измерващ политиките за интегриране на мигранти, използвайки осем индикатора като достъп до образование, дискриминация и др. Според MIPEX общата оценка на българската политика в тази област е по-скоро неблагоприятна - училищната система създава бариери пред достъпа за определени категории ученици имигранти и до голяма степен пренебрегва специфичните нужди и ползи, които те имат, определени политики, третират имигрантите като заплаха, което води до определени предразсъдъци сред местните и пр.⁵ Всички тези проблеми се наблюдават в условия на повишаващ се поток на хора, търсещи убежище в страната. По данни на Евростат в периода от 2013 г. до 2023 г. над 120 000 души (121 945) са потърсили убежище за първи път в България, което съставлява над 1,9% от местното население.

Съвкупността от споменатите до момента факти доказват и **актуалността** на разглежданата проблематика.

Влошената среда за сигурност, повлияна от съвкупността от влияещи ѝ в негативен аспект фактори подсказва за стратегическия характер на проблема. 43,9% или над 50 000 от тези, потърсили убежище в страната за изследвания период са го направили през от 2021 г. до 2023 г., което надвишава в пъти нивата от 2015-2016 г., често определяни като кризисни, поради безпрецедентните потоци от мигранти към Европа, а продължаващите конфликти в определени точки по света създават предпоставки за нестихващи процеси. Конкретен пример със стратегическо значение, който може да бъде даден тук е дългото възпиране на европейското развитие на България от страна определени държави членки на ЕС, сред които Австрия и Нидерландия, които възпрепятстваха членството на страната в шенгенското пространство и Евроната, а една от причините е именно лошото управление на миграционните процеси и по-конкретно пропуските при опазването на границите на Съюза. Частично решение на това бе постигнато с решение на Съвета на ЕС от 30 декември 2023 г.⁶, с което България и Румъния бяха приети във въздушното и водно шенгенско пространство, но в замяна на

⁵ The Migrant Integration Policy Index. Accessed February 8, 2024. <https://www.mipex.eu/bulgaria>

⁶ Council of the European Union. *COUNCIL DECISION on the full application of the provisions of the Schengen acquis in the Republic of Bulgaria and Romania*. December 30, 2023. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-17132-2023-INIT/en/pdf>

изпълнението на определени условия, сред които “приемане обратно на всички търсещи убежище, за които България и Румъния са отговорни в съответствие с Дъблинския регламент”, като с особено значение са сирийци и афганистанци.⁷ При подобни ситуации, суверенът (народът) овластява политически субекти с надеждата да променят политическия дискурс чрез позитивно повлияване на политиките, овладяване на държавното управление и прилагане на по-ефикасни политически практики,⁸ давайки дългосрочни решения на възникналите проблеми, а фактът, че тези проблеми имат отражение в бъдещето потвърждава твърдението, че темата освен актуална е и **значима** на национално и дори регионално ниво.

2. Обект и предмет на изследването

Обект на изследването е политиката на Република България спрямо граждани на трети страни, търсещи убежище в страната и по-конкретно точно определени социално-икономически аспекти, сред които достъпът до образование, социално-битовите условия и капацитетът за настаняване в РПЦ, финансовото осигуряване и управлението на наличните средства, както и възприятията на местното население спрямо тази уязвима група.

Предмет на дисертационния труд е подобряването на политиката за търсещите убежище на Република България посредством провеждане на анализ и формулиране на конкретни препоръки за преодоляване на идентифицираните проблеми на изследваните социално-икономически аспекти.

Под понятието „лица, търсещи убежище“ следва да се има предвид граждани на други държави, които търсят закрила и са заявили това свое желание, стартирала е съответната процедура, но техният статут все още не е решен окончателно, както всъщност гласи европейското⁹ и международно¹⁰ разбиране за смисъла на този термин. Това уточнение се налага, тъй като в българското законодателство и по-конкретно съгласно чл. 1, ал. 1 от ЗУБ са определени три вида закрила, които може да получи чужденец в страната - убежище, международна закрила, предполагаща получаването на статут на бежанец или хуманитарен статут и временна закрила. В настоящия

⁷ Council of the European Union. December 30, 2023. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/CM-5950-2023-INIT/en/pdf>

⁸ Иванов, Т., *Предизвикателства на популизма и публична администрация*, (стр. 17), ДиМакс, 2023

⁹ European Commission. *EMN Asylum and Migration Glossary*. Accessed February 22, 2024. https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary/glossary/asylum-seeker_en

¹⁰ UNHCR. *UNHCR master glossary of terms*. Accessed February 22, 2024. <https://www.unhcr.org/glossary>

дисертационен труд под понятието „лица, търсещи убежище“, не трябва да се разбират само лица, които търсят конкретно един от тези три вида закрила, а именно убежище, което се предоставя от президента на Република България.

3. Цел на изследването

Целта на изследването е да бъдат идентифицирани, представени и анализирани основните предизвикателства и пропуски в изследваните социално-икономическите аспекти на политиката за търсещите убежище на Република България и в резултат на това да бъдат формулирани конкретни препоръки за тяхното преодоляване.

4. Основни научно-изследователски задачи:

Тясно свързани с целта, **задачите**, поставени за изпълнение в дисертационния труд са:

- представяне на обща характеристика на споменатите социално-икономически аспекти на политиката на Република България спрямо хора, търсещи убежище;
- проучване на изследователски подходи и методи, които да бъдат адаптирани и приложени за постигане на целите на изследването;
- провеждане на анализ на институционалната система на България, ангажирана с работата с хора, търсещи убежище;
- анализиране на ситуацията, свързана с търсещите убежище в България в периода 2013-2023 г.;
- прилагане на избрани научноизследователски похвати и методи, чиято основна цел е доказване съществуването на конкретни проблеми пред изследваните социално-икономически аспекти на политиката за хора, търсещи убежище на Република България;
- формулиране на конкретни препоръки за подобряване на изследваните социално-икономически аспекти на политиката на България спрямо граждани на трети страни, търсещи убежище в страната.

5. Изследователски въпроси

Основните **изследователски въпроси**, на които дисертационния труд търси и намира отговор са: „Какви проблеми се срещат при изследваните социално-икономически аспекти на политиката за търсещите убежище на Република България?“,

„Какви са причините за съществуването на идентифицираните предизвикателства?“, „Какви ефекти имат тези слабости върху страната?“ и „Как да бъдат преодолените тези проблеми, подобрявайки цялостната политика на страната в тази област?“.

6. Изследователска теза

Тезата, която се защитава в дисертационния труд е, че се наблюдават определени слабости по отношение на изследваните социално-икономически аспекти на политиката за търсещите убежище в Република България, изразяващи се в липса на удачни образователни условия, предимно негативни нагласи сред местното население, свиващ се капацитет и лоши условия в съоръженията за настаняване и пропуски в управлението и снабдяването с ресурси. Причините за съществуването на тези слабости са от различно естество, в т.ч. управленско, икономическо, културно, психологическо, а влиянието им е комплексно. Справянето с тях предполага проучването на чужд опит и идентифицирането на добри практики, критичен преглед на съществуващата правна рамка и управленски подходи, методи, мерки, средства и действия, в т.ч. засягащи конкретно възможностите за включване на лицата, търсещи убежище в образователната система на страната, подобряване условията за настаняване, по-доброто управление на разполагаемите ресурси и изборът на подходящи начини за запознаване на местното население с новопристигналите.

7. Обхват и ограничения на изследването

Изследването се **ограничава** до анализиране на точно определени социално-икономически аспекти на политиката на Република България спрямо граждани на трети страни, търсещи убежище, включително и получилите хуманитарен статут, бежански статут или временна закрила, тъй като всички те са попадали в категорията търсещ убежище. Сред аспектите, които се изследват са:

- достъпът до образователни услуги;
- битовите условия и капацитетът на РПЦ в страната;
- управлението на разполагаемите ресурси и намирането на допълнителни източници за финансиране на тези активности;
- подобряването на нагласите на местното население.

В труда не се изследват и анализират други аспекти, засягащи миграционните процеси като нерегламентирано пресичане на границите на България и нередовна

миграция, достъп до пазар на труда, вътрешна и външна миграция, тъй като част от тях са обект на други изследвания, провеждани от изследователи от катедра „Национална и регионална сигурност“ (КНРС). В изследването са използвани количествени и качествени неklasифицирани публични данни, сред които такива, показващи броя на потърсилите убежище в страната, включително броя на получилите хуманитарен статут, бежански статут или временна закрила, тяхната националност, образователна степен и възрастова структура в периода 2013-2023 г. С прилагането на документалния анализ е направен критичен преглед на нормативната база, засягаща изследваната проблематика, приета в Република България от започването на демократичните промени в страната до 2023 г. Изследването на нагласите на българските граждани спрямо хора, търсещи убежище е базирано на предходни проучвания, включително авторско. В рамките на изследването, с цел събиране на информация относно мнението на лица, търсещи убежище е проведено анкетно проучване сред 117 украински граждани, възползващи се от временна закрила в Република България, както и интервю с хора, настанени в РПЦ „Овча купел“.

8. Методология на изследването

В процеса на изследователската работа е използвана комбинация от научноизследователски **методи**. Според тяхното предназначение, инструменти, идентифициращи проблемите пред политиката за търсещите убежище в Република България са използвани документален анализ, анализ на публични политики, SWOT и PESTEL анализ, анкетно проучване и интервю. За проучването на добри практики, на база на които са формулирани конкретните препоръки за преодоляване на пропуските е използван сравнителен анализ, а чрез експертната оценка предложените алтернативи биват валидирани и оценени за това доколко те биха били приложими в страната.

9. Потребители на резултатите от изследването

Потенциални **потребители** на резултатите от изследването, проведено в рамките на дисертационния труд са структури и формирования, чиято дейност е пряко свързана с тези въпроси. В България такива са Държавната агенция за бежанците при МС (ДАБ при МС) и Национален съвет по миграция, граници, убежище и интеграция (НСМГУИ). Трудът би имал принос и към работата на различни министерства, ведомства и лица, косвено ангажирани или занимаващи се с тези процеси, сред които МВР, Президентство, Парламент, Министерски съвет (МС), Главна дирекция „Гранична полиция“ (ГДГП),

Държавна агенция „Национална сигурност“ (ДАНС), неправителствени и международни организации, изследователи, студенти, както и обществеността като цяло.

10. Използвана литература

Използваните източници на информация са неклассифицирани като в това число влизат книги, доклади, научни статии, интернет публикации, данни от уебстраници на международни и национални институции, платформи за статистическа информация, правно-нормативни документи вкл. стратегии, закони, регламенти, както и такива, добити в резултат от собствени проучвания.

II. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е с обем от 191 страници и съдържа: съдържание, списък на съкращенията, списък на таблиците, списък на фигурите, увод, три глави, заключение, списък на използваната литература, четири приложения. Основният текст съдържа 36 фигури и 7 таблици.

Списъкът на използваната литература обхваща 23 книги, монографии и учебници, 27 научни статии и доклади, 25 нормативни документи и административни актове и 79 други източници на информация на български и английски език.

Дисертационният труд има следната структура:

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ

СПИСЪК НА ФИГУРИТЕ

УВОД

ПЪРВА ГЛАВА. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА И ЕКСПРЕСЕН ПРОБЛЕМЕН АНАЛИЗ НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИТЕ АСПЕКТИ НА ПОЛИТИКА СПРЯМО ХОРА, ТЪРСЕЩИ УБЕЖИЩЕ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

1.1. Същност и особености на социално-икономическите аспекти на политиката за търсещите убежище в Република България

1.2. Преглед на институционалната система, отговорна за работата с хора, търсеци убежище в Република България

1.3. Анализ на актуалното състояние и проблемите пред социално-икономическите аспекти на политиката, свързана с лицата, търсеци убежище в Република България

1.4. Изводи и обобщения към Първа глава

ВТОРА ГЛАВА. МЕТОДИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИТЕ АСПЕКТИ НА ПОЛИТИКА ЗА ТЪРСЕЩИТЕ УБЕЖИЩЕ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

2.1. Обзор на научни методи и похвати

2.1.1. Общ преглед на научната методология

2.1.2. Документален анализ

2.1.3. Сравнителен анализ

2.1.4. Експертен метод

2.1.5. Анкетно проучване

2.1.6. SWOT анализ

2.1.7. PESTEL анализ

2.1.8. Анализ на публични политики

2.1.9. Интервю

2.2. Подбор и приложение на научни методи за изясняване на проблемите пред социално-икономическите аспекти на политиката за търсещите убежище в Република България

2.2.1. Прилагане на анализ на публични политики, документален анализ, анкетно проучване и интервю

2.2.2. Прилагане на SWOT и PESTEL анализ

2.3. Изводи и обобщения към Втора глава

ТРЕТА ГЛАВА. ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИТЕ АСПЕКТИ НА ПОЛИТИКА ЗА ТЪРСЕЩИТЕ УБЕЖИЩЕ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

3.1. Добри практики в областта на социално-икономическите аспекти на политиките за търсещи убежище

3.1.1. Проучване на опита на международните организации

3.1.2. Проучване на добри практики на държави

3.2. Препоръки за подобряване на социално-икономическите аспекти на политиката за търсещите убежище в Република България

3.2.1. Препоръки по отношение на предоставянето на образователна услуга

3.2.2. Препоръки по отношение на настаняването

3.2.3. Препоръки по отношение на подобряване на нагласите на местното население

3.2.4. Препоръки по отношение на финансовото осигуряване и управлението на наличните средства

3.3. Резултати от експертни оценки на формулираните препоръки

3.4. Изводи и обобщения към Трета глава

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

ТЕРМИНОЛОГИЧЕН РЕЧНИК

ПРИЛОЖЕНИЕ 2

АНКЕТНА КАРТА - ПРОУЧВАНЕ НА НАГЛАСИТЕ НА УКРАИНСКИТЕ ГРАЖДАНИ, ПРИБИВАВАЩИ НА ТЕРИТОРИЯТА НА СТРАНАТА

ПРИЛОЖЕНИЕ 3

АНКЕТНА КАРТА - ЕКСПЕРТНА ОЦЕНКА

ПРИЛОЖЕНИЕ 4

ВЪПРОСНИК - ПРОВЕДЕНО ИНТЕРВЮ СРЕД НАСТАНЕНИ В РПЦ „ОВЧА КУПЕЛ“

III. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА СЪДЪРЖАНИЕТО НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В **увода** е обоснована актуалността и значимостта на изследваната проблематика. Представени са обектът, предметът, тезата, целта, задачите, изследователските въпроси, методологията, обхватът, ограниченията, потребителите и използваните източници в научното изследване.

В **Първа глава** на дисертационния труд е представена обща характеристика и е направен експресен проблемен анализ на социално-икономическите аспекти на политика на Република България, свързана с хора, търсещи убежище и възползващите се от трите вида статут – бежански, хуманитарен или временна закрила.

Разглеждането на политиката на Република България спрямо граждани на трети страни, търсещи убежище в страната и по-конкретно нейни социално-икономически аспекти налага представяне на базовите понятия, за да се избегнат вероятни по-нататъшни двусмислици или неточности при анализирането им. В дисертационния труд на тема „Възможности за подобряване на социално-икономическите аспекти на политиката за търсещите убежище в Република България“ се открояват няколко термина, които са интерпретирани – това са „политика“, „социално-икономически аспекти“, „мигрант“, „човек, търсещ убежище“, „бежански статут“, „хуманитарен статут“ и „временна закрила“.

За да се представи обаче системата с достатъчна точност и яснота, следва да се отбележи, че трябва да се изясни политиката не само от нейната теоретична гледна точка,

но и да се вникне в нейната същност като по този начин се очертаят елементите, които имат нужда от подобряване. Поради това втората част на първа глава е посветена на изясняване на институционалната система и анализиране на основните лица, структури и ведомства, които имат отношение към изследваната проблематика и по-конкретно техните функции и отговорности.

Фактът, че въпросите, свързани с търсещите убежище и миграцията са от стратегическо значение се доказва от това, че те са класифицирани сред основните рискове и заплахи пред средата за сигурност и са поставени наравно с други ключови предизвикателства като риска от терористичните атаки, маргинализацията, неравенството, нарастващата бедност, рисковете за екологичната сигурност, разпространението на оръжия за масово унищожение в Актуализираната стратегия за национална сигурност на Република България от 23 март 2018 г.¹¹ Според Стратегията „миграцията се превръща в дългосрочен и задълбочаващ се проблем с риск, който ако не се управлява може да се превърне в стратегическа заплаха за демократичните общества и икономиките в транзитните и приемащите държави“ и че „развитието на тези процеси очертава редица рискове за националната ни сигурност в икономически, здравен, социален и политически план“. Въпреки неоспоримата важност обаче, вероятно поради извънредната политическа, икономическа и здравна обстановка, наблюдавана в страната след 2020 г., темата, свързана с хората, търсещи убежище сякаш остава второстепенна в политическия дневен ред. Това твърдение се доказва от факта, че повечето от до момента действащите стратегии, сред които Национална стратегия по миграция на Република България 2021-2025 са оставени без конкретен план за действие за дълъг период от тяхното съществуване.

Поради това следва да се спомене, че структурата, отговорна за разработването, актуализирането и предлагането на стратегически документи именно като Националната стратегия по миграция на Република България 2021-2025 г. е Националният съвет по миграция, граници, убежище и интеграция. Освен тази си функция, Съветът още е ангажиран и с предлагане на годишни планове за изпълнение на стратегическите документи, изготвяне на отчети за тяхното изпълнение, координиране на дейността на държавните органи, даване на насоки за изпълнение на политиките в областта и пр.¹² С други думи, за констатираните пропуски, свързани най-вече със забавяне в изготвянето

¹¹ „Стратегия за национална сигурност на Република България“ accessed December 19, 2021, <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=671>.

¹² „Детайли - Saveti.Government.Bg,“ accessed March 17, 2023, https://saveti.government.bg/web/cc_1603/1.

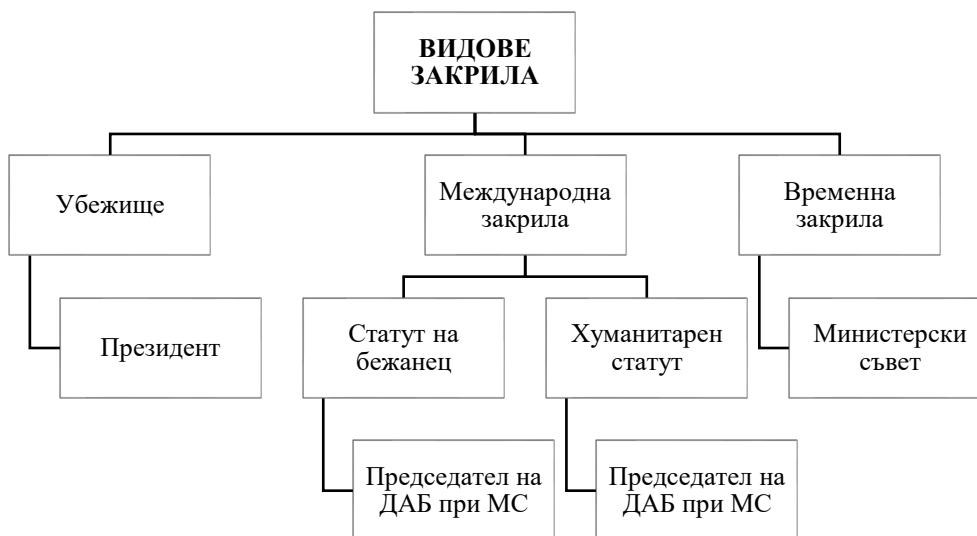
на съпътстващи стратегиите документи е отговорен именно Националният съвет по миграция, граници, убежище и интеграция.

По отношение на законодателството, държавното учреждение, което в Република България е пряко ангажирано и отговорно за съставянето, приемането и утвърждаването на закони е Парламентът. Освен Закона за убежището и бежанците (ЗУБ), други закони, които имат пряка връзка с изследваната проблематика са Закона за чужденците в Република България, Закона за защита на личните данни, Закона за българското гражданство, Закона за българските лични документи, както и различни правилници за прилагането им. Тук е моментът да се отбележи, че като страна членка на ЕС, страната ни има ангажимента да хармонизира законодателството си с това на Съюза и този принцип следва да бъде неотлъчно следван от Парламента.

Освен да приема, изменя, допълва или отменя закони, съгласно чл. 84 от Конституцията, Народното събрание има за задача и да „приема държавния бюджет и отчета за изпълнението му, да определя размера на държавните данъци, да създава, преобразува и закрива министерства по предложение на министър-председателя, да решава въпросите за обявяване на война и за сключване на мир, да обявява военно или друго извънредно положение върху цялата територия на страната или върху част от нея по предложение на президента или на МС“ и др.¹³

Народното събрание обаче не е единствената институция, която играе важна роля в работата с тези лица. Други учреждения и лица от изключителна важност в областта са МС, Президентът на Република България, както и Председателят на ДАБ при МС. Сред възловите функции, за които те са отговорни са решенията за предоставяне на основните видове статут или закрила в страната. Президентът например осигурява убежище. Временна закрила се дава въз основа на решение на МС, а хуманитарен статут или статут на бежанец се предоставя от Председателя на ДАБ при МС. С цел по-добра визуализация на гореспоменатото, тези основни функции и отговорности са представени под формата на йерархична диаграма, изобразена във Фигура 1.

¹³ „Конституция на Република България,“ Народно събрание на Република България, accessed February 12, 2023, <https://www.parliament.bg/bg/const>.

Фигура 1. Видове закрила и отговорни лица и институции за предоставянето им
Източник: ДАБ при МС

В допълнение на представянето на функциите на Президента, МС и Председателя на ДАБ при МС, може да се каже, че съгласно чл. 24, ал. 2 от Конституцията „Република България дава убежище на чужденци, преследвани заради техните убеждения или дейност в защита на международно признати права и свободи“.¹⁴ Именно Конституцията вменява и отговорността на Президента да предоставя убежище, както се вижда от фигурата отгоре. Това му задължение е описано в чл. 98, т. 10.

От друга страна, Председателят на ДАБ при МС е орган на изпълнителната власт със специална компетентност. Освен, че предоставя, отказва, отнема и прекратява закрила в Република България, съгласно ЗУБ, той „прекратява производството за предоставяне на закрила; взема решения по молби за събиране на семейства; взема решения по други молби на чужденците, на които е открито производство за предоставяне на закрила или им е предоставена такава закрила в Република България; информира МС за необходимостта от въвеждане на временна закрила на територията на Република България; информира за необходимостта от удължаване срока на временната закрила; управлява и разпределя средствата от бюджета, контролира целевото им разходване; съгласувано с министъра на финансите и министъра на труда и социалната политика определя разходните норми за подпомагане като част от материалните условия за прием на чужденците, търсещи закрила, настанени в териториалните поделения на

¹⁴ parliament.bg, “Конституция на Република България,” Народно събрание на Република България, accessed December 30, 2021, <https://www.parliament.bg/bg/const>.

ДАБ при МС; по искане на президента на Република България, Председателят на ДАБ при МС дава мнение по подадена молба за убежище“ и други.

Задълженията на МС в контекста на изследваната тема опират главно до т. нар. временна закрила. Съгласно чл. 80 ЗУБ, МС „прави искане до Европейската комисия (ЕК) за въвеждане на временна закрила; информира ЕК за възможностите на Република България да приеме чужденци, нуждаещи се от временна закрила; определя национален пункт за връзка и уведомява другите държави членки на ЕС и ЕК; приема план за действие при временна закрила в Република България; прави искане до ЕК за прекратяване на временната закрила или за удължаване на срока ѝ; предприема мерки за улесняване доброволното завръщане на чужденците, ползващи се от временна закрила или спрямо които временната закрила е прекратена“.

Дейността на МС в тази област се подпомага и от ДАБ при МС, която е институция със специална компетентност в областта на прилагането на държавната политика за предоставяне на закрила в Република България. Агенцията прилага стандартите за прием, настаняване и провежда производство за предоставяне на статут на гражданите на трети страни, търсещи убежище, като се позовава на международни актове в областта на бежанското право и националното законодателство. По отношение на гражданите на трети страни в процедура за предоставяне на закрила се изпълняват и комплекс от мерки за културна и социална адаптация. Използват се инструменти за ефективен и персонален подход към специалните потребности на търсещите закрила и особено на уязвимите лица, в рамките на приема и процедурата. ДАБ при МС участва активно в работата на националните органи, компетентни по въпросите на миграцията и сигурността.¹⁵

По отношение на самата структурата на ДАБ при МС може да се спомене, че в рамките на агенцията оперират подструктури, сред които регионални поделения (РПЦ, съответно в гр. Харманли, гр. Баня и гр. София и Транзитен център (ТЦ) в с. Пъстрогор), чиято основна цел е осигуряване на настаняване и регистрация за бежанците, дирекции с чисто административна насоченост, дирекции, целящи социално подпомагане и три експертни длъжности.

Институция, която не е пряко ангажирана със социалните аспекти в работата с тази група, но все пак има допирни точки с темата е МВР. Според Закона за Министерството на вътрешните работи (ЗМВР) една от основните функции на

¹⁵ „Мисия и визия на ДАБ | Държавна агенция за бежанците“ accessed December 30, 2021, <https://www.aref.government.bg/bg/taxonomy/term/49>.

институцията е охранителната и в частност охраната на държавните граници, през които освен забранени вещества и предмети, могат да преминават и нередовни мигранти, сред които и радикализирани, което изправя пред рискове националната сигурност.¹⁶

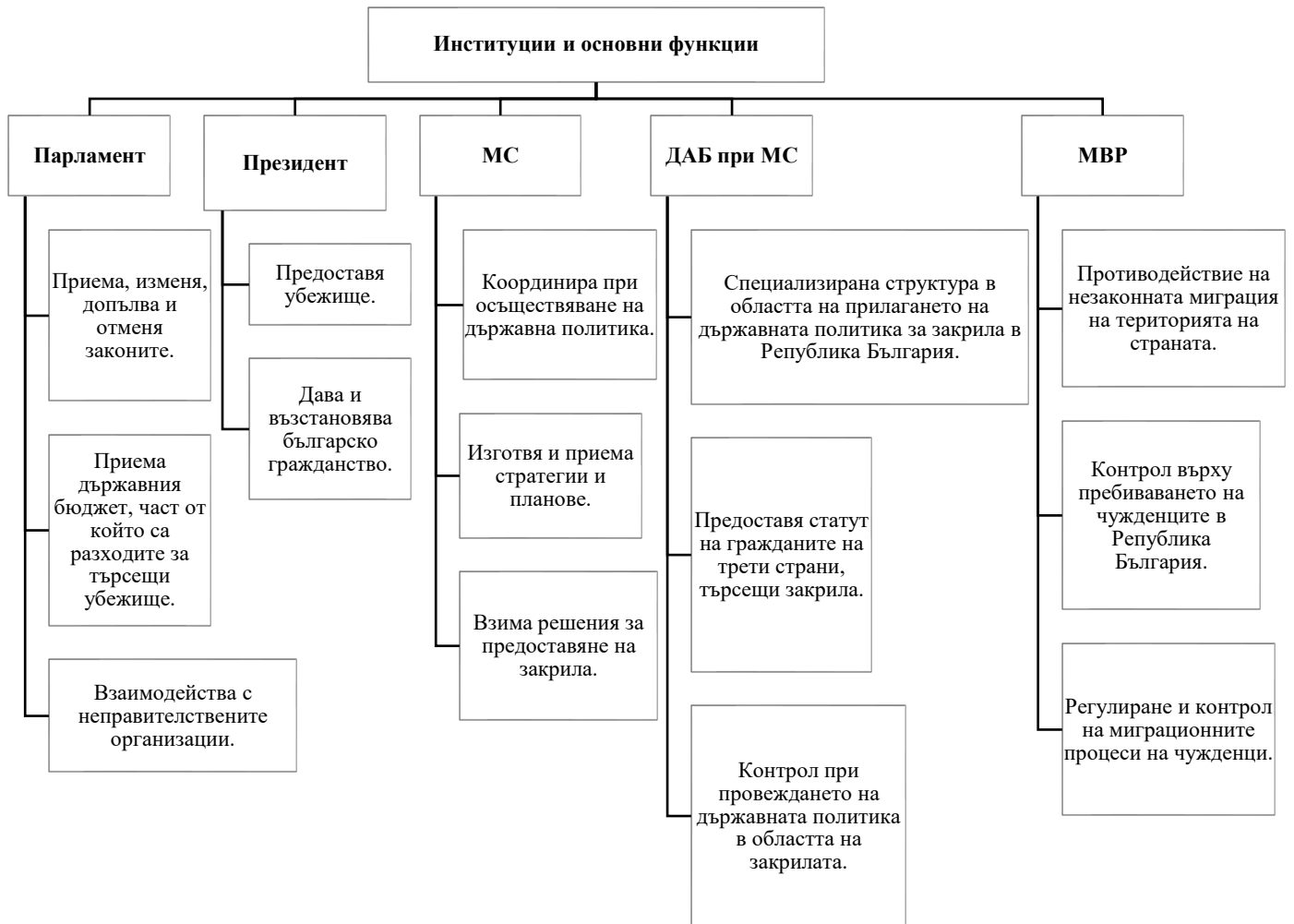
Важно е да се отбележи, че МВР има различни структури, част от които са специализирани в работата с миграционните процеси. Примери за подобни структури са Главна дирекция „Гранична полиция“ (ГДГП) и Дирекция „Миграция“. Според Националната стратегия по миграция на Република България, ГДГП е „национална специализирана структура за осъществяване на дейности по оперативно издирване, охрана, разследване на престъпления, контрол, превенция и придобиване на информация в граничната зона, в зоните на граничните контролно-пропускателни пунктове, международните летища и пристанища, във вътрешните морски води, териториалното море, прилежащата зона, континенталния шелф, българската част на река Дунав и другите гранични реки и водоеми“.

Според чл. 43а, ал. 2 от ЗМВР Дирекция „Миграция“ е „структура на МВР за регулиране на миграционните процеси и административния контрол върху пребиваването на чужденците в Република България, противодействие на незаконната миграция на територията на Република България“. По-детайлен преглед на функциите на дирекцията показва, че тя също отговаря за „издаването на разрешения за краткосрочно, продължително, дългосрочно или постоянно пребиваване; осъществява производството по предоставяне или отказ на статут на лице без гражданство, както и по отнемане на такъв статут; събира, систематизира и анализира информация за състоянието и динамиката на миграционните процеси; участва в противодействието на незаконната миграция“ като в тези дейности Дирекция „Миграция“ си сътрудничи с други звена и структури.

Съществуват и други институции, ангажирани с гарантирането на сигурността на страната, които не са част от МВР, но все пак имат сходни функции, пряко или косвено свързани с търсещите убежище и миграционните процеси като цяло. Такава структура е ДАНС, която е „ангажирана с граничната сигурност и противодействието на трансграничната престъпност в контекста на интегрираното управление на границите“. Сред дейностите, които ДАНС извършва са „обезпечаване на националната сигурност чрез ранно откриване и предупреждаване за рисковете и заплахите, както и разкриване, предотвратяване, пресичане и неутрализиране на заплахите за националната сигурност“.

¹⁶ „Закон за Министерството на вътрешните работи“ 58 от 23 2019, <https://lex.bg/laws/ldoc/2136243824>.

Съвкупността от направения дотук преглед на държавните институции и лица, заемащи различни държавни постове, формираща и носеща отговорност за политика на Република България в областта на хората, търсещи убежище не претендира за пълнота, изчерпателност и всеобхватност. За по-добра визуална представа на публичните структури, ангажирани в работата с хора, търсещи убежище, както и техните основни функции, информацията е систематизирана и представена във Фигура 2.

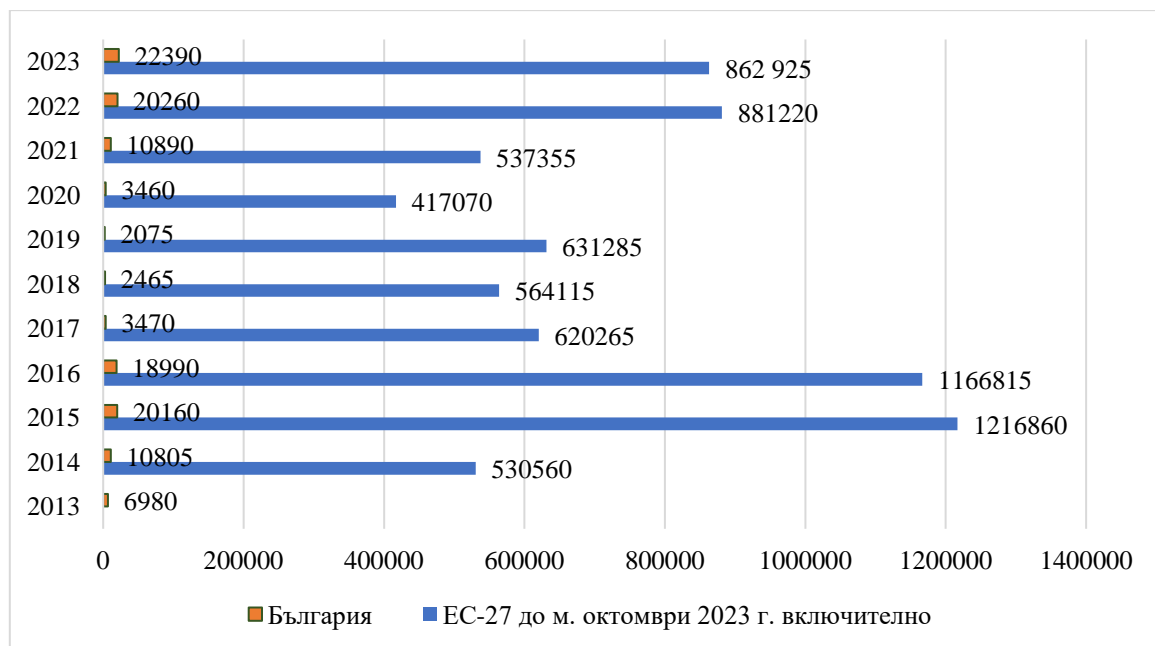
Фигура 2. Основни структури в Република България, пряко или косвено ангажирани в работата с хора, търсещи убежище

Източник: авторът

Наред с различните държавни институции и структури, които имат отношение към формирането и провеждането на политиката по отношение на търсещите убежище в страната, важна роля играе и неправителственият сектор, който в доста случаи е дори по-активен в работата с уязвими групи, каквито са бежанците, хората получили хуманитарен статут, временна закрила и търсещите убежище като цяло. Както се вижда

във Фигура 2. сред основните функции на някои от представените институции е да взаимодействат с този вид организации. Някои международни и неправителствени организации (НПО), чиято дейност е свързана с тези групи от хора са МОМ и ВКБООН, Каритас, Български съвет за бежанци и мигранти, Български Хелзинкски комитет, Съвет на жените бежанки в България, Български Червен кръст (БЧК), CVS България, Мулти Култи Колектив. Всички те подпомагат тези уязвими групи, пребиваващи в страната в различни аспекти като предоставяне на информация, застъпничество за достъп до права, насочване към услуги, правна помощ, образование, включване в културни и социални събития и пр.

Въпреки на пръв поглед големите усилия на държавата в работата с хора, търсещи убежище, изразяващи се в разнообразни законодателни инициативи като разработването на стратегии и планове, междуинституционално сътрудничество и значителна финансова подкрепа отвън, пропуски в социално-икономическите аспекти на политиката на Република България в областта съществуват. Това се доказва от анализа на актуалното състояние и проблемите пред социално-икономическите аспекти на политиката, свързана с лицата, търсещи убежище в Република България. Нещо повече, това става в условията на повишаващ се брой хора, потърсили убежище в страната за първи път, както се вижда на Фигура 3.

Фигура 3. Графично изображение на броя на лицата, потърсили убежище за първи път в България и ЕС за периода 2013-2023 г.

Източник: Eurostat

Освен броят, в Първа глава са представени и други факти, характеризиращи ситуацията в Република България, свързана с хора, търсеци убежище. Сред данните, включени в изследването са националност на хората по години, тяхната образователна, пола и възрастова структура, броят и видът на получените статuti. Във връзка с един от изследваните аспекти – условията и капацитетът на РПЦ в страната са представени данни за състоянието на тези съоръжения, според които през 2022 г. и 2023 г. наличните места от 5 160 падат съответно на 3 782 и 3 592, което на практика представлява спад с около 28%, места, които са крайно недостатъчни на фона на броя хора, потърсили убежище в страната.

На база направената обща характеристика и проведенния експресен проблемен анализ в Първа глава на дисертационния труд може да се обобщи, че проблемите пред политиката за гражданите на трети страни, потърсили закрила в Република България се изразяват в:

- ограничен достъп до образователна услуга, което е предпоставка за маргинализация и социална изолация от местното общество, което пък на свой ред не допринася за подобряване на нагласите сред местното население;
- свиващ се капацитет и лоши битови условия в РПЦ в страната. Държавата допуска определени дискриминационни практики по отношение на настаняването на търсеци убежище от различни националности;
- рядко възползване от европейски финансови механизми за подпомагане на лица, търсеци убежище. Наблюдават се и редица пропуски при управлението и разпределението на наличните средства, които отново са базирани на дискриминационни практики и приоритизиране на определени новопристигнали.

Основни резултати, постигнати в Първа глава са:

- направена е обща характеристика на политиката на Република България спрямо лицата, търсеци убежище в страната;
- описана е институционалната система, включително основни държавни структури, личности и организации, имащи отношение по въпросите, свързани с хора, търсеци убежище в страната;
- анализирана е ситуацията, свързана с гражданите на трети страни, търсеци убежище у нас, като в това число влизат брой на потърсилите убежище за първи път, разбивка на техните статuti по видове, тяхната пола, образователна,

възрастова структура, както и капацитетът на съоръженията за настаняване и регистрация на такива хора в България;

- споменати са основни проблеми на изследваните социално-икономически аспекти на политиката за търсещите убежище на Република България.

Втора глава на дисертационния труд е посветена на методически аспекти на изследването на социално-икономическите аспекти на политика за търсещите убежище на Република България. В първа част на Втора глава на труда са разгледани широк набор от научни методи и похвати, които се използват в подобен вид изследвания. Конкретни инструменти, които се описват и прилагат са документален анализ, сравнителен анализ, експертен метод, анкетно проучване, SWOT анализ, PESTEL анализ, анализ на публични политики и интервю. За представянето им е използвана структура, включваща кратка история на конкретния метод, предимства и недостатъци от тяхното прилагане, начини за практическо използване, както и възможности за приложение в самата дисертация.

В тази глава са селектирани и приложени методите, използвани за очертаване, идентифициране и доказване на съществуването на проблемите и пропуските, за които вече бе споменато при представянето на резултатите от Първа глава. Един от приложените тук инструменти е документалният анализ, с помощта на който са разгледани по-задълбочено нормативни документи, включително стратегически, приети в България в периода след демократичните промени до 2023 г., които са представени в Таблица 1.

Таблица 1. Основни нормативни документи, засягащи хората, потърсили убежище в Република България, приети в периода 1989-2023 г.

Стратегически документи
Национална стратегия на Република България по миграция и интеграция 2008-2015 г.
Национална стратегия в областта на миграцията, убежището и интеграцията 2011-2020 г.
Национална стратегия за интеграция на лицата, получили международна закрила в Република България 2014-2020 г.
Национална стратегия в областта на миграцията, убежището и интеграцията 2015-2020 г.
Национална стратегия по миграция на Република България 2021-2025 г.
Закони
Постановление № 208 на МС от 4 октомври 1994 г. за приемане на наредба за предоставяне и регламентиране статута на бежанците, съпътствано от Наредба за предоставяне и регламентиране статута на бежанците, публикувани в Държавен вестник, брой 84 от 14 октомври 1994 г.
Закон за бежанците от 1999 г.
Закон за чужденците в Република България от 1999 г.
Закон за убежището и бежанците от 2002 г.
Международни документи, по които България е страна
Конвенция за бежанците от 1951 г. – ратифицирана на 12 май 1993 г.
Протокол от 1967 г. относно статута на бежанците – ратифициран на 12 май 1993 г.

Пакт за миграцията и убежището на ЕС – договорен между Европейския парламент и Съвета през м. декември 2023 г.
Държава, отговорна за молбата за убежище (Дъблински регламент) – влиза в сила през м. юли 2013 г.
Директива 2013/32/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 юни 2013 г. относно общите процедури за предоставяне и отнемане на закрила
Директивата за условията на приемане – приета на 27 януари 2003 г. Преработена на на 26 юни 2013 г.
Директива за квалификация – приета на 29 април 2004 г. Преработена на 13 декември 2011 г.

Източник: авторът

Тъй като обаче анализът на документи не е достатъчен, а резултати от проучвания на нагласите на самите представители на уязвимите групи в страната са доста ограничени, за постигане на целта на изследването е проведено собствено проучване, включващо 117 украински граждани със статут на временно пребиваващи на територията на страната. Изследването е извършено в периода 18-27 май 2023 г. по методите на пряко лично интервю и онлайн анкета, като към 23 май 2023 г. в България има 159 225 украинци, регистрирани за временна закрила на територията на страната, което при 95% ниво на сигурност на получените резултати генерира приблизително 9% статистическа грешка, което доближава допустимите между 4-8%, за да бъде представителна извадката, но все пак изследването не претендира за такова. Основен мотив за избора на украинските граждани и въвличането им в подобно изследване е, че при провеждането му те съставляват най-голям брой представители на граждани на трети страни, пребиваващи в Република България.

Анкетната карта се състои от 8 въпроса, 3 от които стандартни като пол, възраст и най-висока образователна степен на респондентите, а за останалите 5, свързани с възприятията на украинците спрямо действията на българската държава относно предоставения им достъп до образование, възможности за настаняване, финансова помощ, цялостна оценка на работата на държавата и съпричастност на местното население е използвана стандартната за подобни изследвания петстепенна Ликъртова скала.

Предвид споделените в Първа глава данни, свързани с половата структура, 100 души от анкетираните или 85,5% са жени, 12 (10,2%) са мъже, а 5 души (4,3%) са предпочели да не отговорят. По отношение на възрастта на анкетираните най-многобройни са тези, попадащи във възрастовата група между 35 и 44 (51 души), следвани съответно от тези между 18-34 (24 души), между 45-54 (21 души), 65-74 (15 души), 4 лица под 18-годишна възраст и двама, които са предпочели да не отговорят. Третият от въпросите, който не е пряко свързан с оценката на действията на българските власти и изобразяващ образователната структура на анкетираните показва следната

картина – със завършен докторат са 4,3% от хората, с магистърска степен 21,4%, с бакалавърска 13,7%, със средно образование 42,7%, с основно 6,8%, с начално 3,4%, а 7,7% са предпочели да не отговорят. Останалите резултати са представени с помощта на кръгови диаграми, както следва:

Фигура 4. Помогна ли Ви българската държава в продължаването на Вашето образователно развитие?

Източник: авторът

Както се вижда от фигурата отгоре, първият въпрос е свързан с достъпа до образование на украинците в страната. В случая с настоящото проучване, превес имат тези, които не смятат, че усилията на държавата в тази насока са били достатъчни (46,1%), срещу 31,7% за тези, които са удовлетворени. Значителен е и дялът на тези, които не могат да вземат решение по въпроса или не желаят да отговорят, което значи, че те вероятно не са потърсили такъв вид помощ от страна на българските власти. Друга хипотеза, свързана с последното предположение е фактът, че 39,4% от анкетираните притежават висше образование, което ги прави висококвалифицирани и може би нямат нужда от по-нататъшно образователно развитие.

Интересна съпоставка в тази връзка може да се направи с данните за образователния ценз на търсещите убежище в Република България от други националности, при които преобладаващ брой са хората с начално и основно образование, което подсказва, че основни усилия по отношение на предоставянето на

качествено обучение трябва да бъдат насочени не към украинците, а към лица, идващи от други държави.

За да имат интерес да развиват своите професионални компетенции обаче държавата следва да се погрижи преди всичко за предоставянето на добри условия за живеене. Поради тази причина следващият въпрос от анкетата засяга именно настаняването.

Фигура 5. Помогна ли Ви българската държава с Вашето настаняване?

Източник: авторът

Важно уточнение, което следва да се направи тук е, че украинските граждани, избрали да търсят убежище в България биват настанявани в места, вписани в Националния туристически регистър, което на практика са хотели и бази, някои от които разположени по черноморското крайбрежие. В тази връзка резултатите от проведеното проучване не са изненадващи – 81,7% от анкетиранията са удовлетворени от действията на държавата в това отношение. От друга страна, разграничаването, приоритизирането и до известна степен дискриминирането на хора от различни националности е лоша практика, която би могла да доведе до избухването на вътрешни за страната конфликти. Под това се има предвид, че лица, идващи от различни държави от Украйна, биват настанявани в РПЦ с намаляващ капацитет и условия, несравними с тези в един хотел.

Фигура 6. Достатъчна ли е за Вас предоставената от държавата финансова помощ?

Източник: авторът

Друг аспект, който дискредитира търсещите убежище от държави, различни от Украйна е предоставената безвъзмездна финансова помощ от страна на държавата. Тук трябва да се отбележи, че държавата допуска отново определени разграничения спрямо различните националности. Украинците получават по 40 лв. на ден за първите три месеца от техния престой в България. Въпреки несравнимата парична подкрепа спрямо търсещите убежище от други трети страни, изследването показва, че 76,9% от украинците в България не са доволни от средствата, които получават и ги намират за недостатъчни.

Наред с взаимоотношенията новодошли-държава, не по-малък по важност е и социалният аспект, изследващ нагласите на местното население. Данните от проучването, илюстриращо възприятието на украинците спрямо отношението на българите към тях са представени във Фигура 7.

Фигура 7. Срещате ли подкрепа и разбиране сред българските граждани?

Източник: авторът

Те показват, че по-голямата част (72,7%) от анкетираните украински граждани, пребиваващи на територията на Република България срещат разбиране сред местното население. Тези резултати всъщност не са изненадващи – повечето културни сходства, наред с религиозното еднообразие правят българите по-склонни да проявят чувство на снизходителност към изпадналите в нужда. Важно е да се отбележи, че политическият дискурс по темата и лансирането на определени възгледи са в състояние да повлияят на общественото мнение в особено негативен аспект.

Анализирането на нагласите на украинските граждани обаче, въпреки факта, че те съставляват най-голяма част от изследваните чужди граждани, пребиваващи в Република България към момента на провеждане на изследването не дава съвсем точна представа за ситуацията в страната. С цел доказване на определени неравенства между украинците и представители на други националности на 13 декември 2023 г. е посетен РПЦ „Овча Купел“, гр. София, където е проведен разговор с хора, настанени в центъра. От тях двама се съгласяват да участват в кратко интервю с предварително подготвени въпроси, сходни на тези, зададени на украинците, чиито отговори бяха представени по-горе. И двамата интервюирани – Syela Ramata, жена от Тунис и Obial Abdalah, мъж от Сирия принадлежат към възрастовата група на 18-34-годишните. По отношение на предоставените от страна на българската държава образователни възможности и двамата споделят, че те са доста ограничени. В допълнение Syela споделя, че тя може да изучава български език, ако пожелае, но тази услуга се предлага предимно от различни

неправителствени организации като Каритас, което потвърждава твърдението за далеч по-активната роля на този сектор в работата с такива хора.

От друга страна, попитани за настаняването и условията в РПЦ „Овча купел“ и двамата са на мнение, че условията вътре са „ужасни“. Obial споделя още, че „се чувстват некомфортно“ и „че са принудени да живеят по 10 човека в стая“. По отношение на финансовата подкрепа от страна на държавата за покриване на основни нужни и двамата интервюирани откровено заявяват, че не получават никаква парична помощ от държавните власти. Във връзка с отношението на българското общество и склонността му за съпричастност към хора в подобна ситуацията, двамата участници са на разнопосочно мнение. Obial заявява, че среща разбиране у българите, докато Syela по-скоро е разколебана. Важно е да се отбележи, че сходни мнения и възгледи бяха чути и от останалите хора, с които бе проведен кратък разговор, но поради различни съображения те не пожелаха да участват в самото интервю.

От проведения дотук анализ може да се формулират следните заключения:

- българското общество е изключително богато откъм разнообразие на етноси, култури и религиозни вероизповедания, факт, който би следвало да благоприятства за приемането на други хора, изпаднали в нужда от убежище. Медийното отразяване и политическият дискурс по тези въпроси обаче се оказват определящи при формирането на предимно негативни нагласи към лица, търсещи убежище;
- възможностите за допълнителни обучения и образователно развитие, които държавата предоставя на новодошлите са ограничени, а нуждата от това е от първостепенно значение, особено за идващите от страни, различни от Украйна, които притежават предимно ниско образователно ниво;
- действията на държавата по отношение на настаняването и по-конкретно предимствата, които идващите от Украйна получават спрямо хората от други националности създават предпоставки за пораждаване на вътрешни недоволства и конфликти. Наблюдава се свиване на капацитета и влошаващи се битови условия в РПЦ в страната в условията на увеличаващ се брой на хората, търсещи убежище, което говори за приоритизиране и насочване на публичните средства по други направления при явна нужда от действия в тази посока;
- безвъзмездната финансова помощ, която е от изключителна важност, особено в първите месеци от пристигането на тези хора в България, се оказва недостатъчна

за покриването на основни нужди, а в някои случаи тя дори липсва. И в тази връзка, подобно на въпроса с настаняването, властите допускат разграничаване между различните националности.

На база тези констатации може да се заключи, че политиката на Република България в тази област е изправена пред много и разнообразни проблеми, някои от които са идентифицирани и обособени. За по-добра илюстрация, както и с цел изтъкване на възможностите и заплахите от така водената политика са приложени SWOT и PESTEL анализ, които затвърждават направените по-горе заключения.

В обобщение на Втора глава може да се спомене, че тя е посветена на разглеждането и теоретичното описание на комплекс от научно-изследователски методи, част от които са селектирани и използвани за доказване на проблемите пред изследваните социално-икономическите аспекти на политиката за търсещите убежище на Република България. За постигане на тази цел са приложени анализът на публичните политики, анкетно проучване, интервю, документален анализ, SWOT и PESTEL анализ. Сред изводите от Втора глава са:

- българското общество често не проявява нужната съпричастност към хора, търсещи убежище като това е породено най-вече от медийното отразяване и политическия дискурс по темата;
- нужна е по-активна роля от страна на държавата по отношение на предоставянето на възможности за обучение, което е особено необходимо на хора, идващи от държави, различни от Украйна, които са предимно притежатели на ниско образователно ниво;
- съществува значителен дисбаланс при настаняването на хора от различни националности и то в условията на свиващ се капацитет и влошаващи се условия на РПЦ в страната;
- предоставената безвъзмездна финансова помощ за покриване на основни нужди на пристигащите от този тип в България се оказва крайно недостатъчна, а за определени групи изцяло липсва;
- налице е забавяне при изготвянето и изпълнението на критично важни за страната стратегически документи, засягащи тези въпроси.

По отношение на **резултатите**, постигнати във Втора глава на дисертационния труд може да се каже, че:

- теоретично са разгледани и описани научноизследователски инструменти като са споделени някои от предимствата и недостатъците на всеки метод и са дадени насоки за приложението им в изследването;
- приложен е избран инструментариум, включващ анализ на публични политики, документален анализ, анкетно проучване, интервю, PESTEL и SWOT анализ, с което проблемите са идентифицирани, потвърдени и доказани.

Важно е да се отбележи, че всеки от горепосочените проблеми възниква и се задълбочава в условията на кризи като демографска, здравна, предизвикана от COVID-19, политическа, свързана с честата смяна на правителства в периода 2021-2023 г., както и икономическа, непосредствено след започването на войната в Украйна. Вероятно съпътстващите сътресения изместват фокуса от недостатъците при социално-икономическите аспекти на политиката на страната, свързана с хората, търсещи убежище. Това обаче не бива да служи като предпоставка за negliжиране на проблеми от такава важност, особено в контекста на засилващ се миграционен натиск към страната след 2021 г.

Именно поради тази причина, отговор на въпросите за справянето с идентифицираните проблеми се търси в **Трета глава**, където са формулирани конкретни препоръки в тази насока. В тази връзка част от описаните във Втора глава методи са приложени, а именно сравнителният анализ, с помощта на който са разгледани добри практики, на база на които са формулирани предложения, които впоследствие са валидирани посредством експертна оценка.

Проучването на чуждия опит се фокусира в две основни направления – изследване на дейността на водещи международни организации и идентифициране на добри практики от държави, сметнати за подходящи по географски, политически, икономически, социален и културен принцип. Сред най-силно открояващите се международни обединения е ООН и специфичните му структури, ангажирани в работата с бежанци, изгнаници, хора, търсещи убежище и друг вид мигранти. Примери за подобни специфични структури, прилежащи към ООН са ВКБООН, МОМ и отчасти Службата на Върховния комисар на ООН за правата на човека. В дисертационния труд специално внимание се обръща на ВКБООН като водеща и с най-силна връзка с изследваната

проблематика. Добри практики и насоки на ВКБООН¹⁷, от които държавата ни би следвало да се води и заимства са:

- предоставяне на информация на уязвимите групи относно места за настаняване като част от процеса на приемане и ориентиране;
- гарантиране, че системите за разпределяне на обществените места за настаняване на спешна или приоритетна основа отговарят на хора, особено тези със специфични нужди;
- осигуряване на професионално развитие на жилищните служители, за да се гарантира, че разбирането на опита и нуждите на търсещите убежище е отразено в решенията за настаняване и административните процеси;
- насърчаване на властите да планират предоставянето на жилище на хора със специфични жилищни нужди (например разширени семейства, хора с увреждания и пр.).

Друг важен аспект, залегнал в основните дейности на ВКБООН е образованието. Във връзка с това, основно направление, по което ВКБООН съсредоточава усилията си е преодоляването на езиковата бариера между новопристигналите и приемащата общност чрез:

- включване на обучение по целеви езици като неразделна част от програмата за интеграция;
- гарантиране, че програмите за езиково обучение получават адекватно, стабилно и постоянно финансиране;
- създаване на механизми за централна координация, планиране и мониторинг на езиковите програми;
- разработване на национални стандарти за програми за езиково обучение;
- предлагане на набор от опции по вид програма и формат на обучение, като се отчитат разнообразието в капацитета, компетенциите, стремежите, потребностите от обучение на участващите в тях.

За да се добие по-ясна представа за пътя, по който Република България трябва да върви, заимствайки добри практики от други държави, възможни алтернативи са представени в Таблица 2., в която е включена и информация за условията в България с цел пряка съпоставка.

¹⁷ “Access to Secure and Affordable Housing | UNHCR Integration Handbook,” accessed June 7, 2023, <https://www.unhcr.org/handbooks/ih/housing/access-secure-and-affordable-housing>.

Таблица 2. Добри практики в работата с хора, търсещи убежище на страни от ЕС, сравнени с българските политики

Добри практики по отношение на предоставянето на образователна услуга			
България	Швеция	Германия	
<ul style="list-style-type: none"> • Достъпът до образование за деца, търсещи убежище, е предвиден изрично в националното законодателство без възрастово ограничение; • наличие на пречки, свързани с методологията, използвана за идентифициране на образователното ниво на децата към което, те трябва да бъдат насочени; • не се предлагат подготвителни часове за улесняване на достъпа до националната образователна система; • децата, търсещи убежище, могат да бъдат задържани в затворени приемни центрове или съоръжения след задържането на техните родители, което пък на свой ред ограничава възможността им за постъпване в националната образователна система. 	<ul style="list-style-type: none"> • Децата, търсещи убежище, имат пълен достъп до шведската училищна система и те до голяма степен са интегрирани в редовни училища; • хората между 16 и 19 години често трябва да посещават подготвителен курс за подобряване на уменията си по шведски и други основни предмети, преди да имат достъп до професионално образование; • децата също имат право на редовни уроци на собствения си майчин език, ако в района има повече от 5 ученици със същия език; • всички общини в Швеция предлагат на хора в подобна ситуация езиково обучение не по-късно от три месеца след пристигането на лицето.¹⁸ 	<ul style="list-style-type: none"> • Услугата SPuKin Германия (езиково и комуникационно посредничество) предлага езиково посредничество в образователния, социалния и здравния сектор в региона на Оснабрюк с цел улесняване на езиковата комуникация; • проектът „SPuK Bund 3“¹⁹, съфинансиран от ФУМИ има за цел да популяризира езиковото посредничество в цяла Германия като стандартизирана и професионална услуга и по този начин насърчава межкултурното отваряне на различни сектори чрез включване на многоезичието. Проектът се изпълнява от Каритас. 	
Добри практики по отношение на предоставените условия за настаняване			
България	Полша	Белгия	Франция
<ul style="list-style-type: none"> • Налице е намаляващ капацитет на РПЦ в 	<ul style="list-style-type: none"> • Програма „Добре дошли у дома“.²⁰ 	<ul style="list-style-type: none"> • Социалното посредничество 	<ul style="list-style-type: none"> • CALM (Comme à la Maison)²²

¹⁸ The Newbie Guide to Sweden. *Svenska för invandrare, SFI. Good to know about SFI*. Accessed January 26, 2024. <https://www.thenewbieguide.se/swedish/where-to-learn-swedish/swedish-for-immigrants/>

¹⁹ “Spuk”. Accessed December 2, 2021. <https://www.caritas-kassel.de/ich-suche-hilfe/migranten-fluechtlinge-und-spaetaussiedler/spuk/spuk>.

²⁰ piotr.chojnacki, “Welcome Home: Refugee Support in Poland,” *Fundacja Ocalenie* (blog), November 16, 2018, <https://en.ocalenie.org.pl/what-we-do/our-initiatives/welcome-home>.

²² AT HOME: CALM,” SINGA / France, accessed June 18, 2023, <https://www.paris.fr/pages/decouvrez-le-programme-calm-pour-accueillir-des-refugies-5135#le-programme-calm-comme-a-la-maison>

<p>страната в условията на нарастващ миграционен натиск;</p> <ul style="list-style-type: none"> • лоши социално-битови условия в РПЦ в страната; • към 31.12.2023 г. при капацитет на центровете от 3 592 места, заетите са 2 611 или 72,8%, което при високите имиграционни нива от периода 2021-2023 г. говори за нежелание на новодошлите да се възползват от тези съоръжения; • допускат се дискриминационни различия по отношение на предоставената услуга за хора от различни националности. 	<p>осигурява жилищна подкрепа за търсещи убежище като наема апартаменти от наемодатели и впоследствие предоставя тези апартаменти на семейства, начислявайки наем под пазарния, който те могат да си позволят;</p> <ul style="list-style-type: none"> • наемът се увеличава постепенно за период от две до три години, докато семейството започне да се справя самостоятелно; • към м. август 2019 г. програмата разполага с 19 апартамента и е подкрепила 12 семейства (66 души, включително 33 деца). 	<p>при отдаване под наем²¹ чрез взаимодействие с частни лица;</p> <ul style="list-style-type: none"> • сред целевите групи, към които е насочена тази практика са мигрантски семейства, уязвими хора и хора в риск от бедност, изключени от пазара на частни жилища; • посредник в този процес е Социална агенция за наем, която е публично финансирана. 	<p>предлага краткосрочно временно настаняване на частни лица от подобен тип;</p> <ul style="list-style-type: none"> • мрежа, наречена SINGA свързва френските граждани и търсещи убежище за временно съжителство в приемни семейства, участващи в CALM и предлагащи своя дом за период от 3 до 12 месеца; • три четвърти от бюджета на програмата идва от частни донори, а останалите са публично финансирани; • същата програма съществува и в Белгия.²³
---	---	---	---

Добри практики по отношение на приемането на тези уязвими групи от страна на местното население

<i>България</i>	<i>Хърватия</i>	<i>Германия</i>	<i>Португалия</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Изследванията показват, че българското общество все още е резервирано по отношение на пристигащите хора от подобен тип; • повечето български граждани никога не са срещали или говорили с такива хора; • голяма част от българите не биха 	<ul style="list-style-type: none"> • Гражданското общество провежда информационни сесии за местните власти, доставчиците на услуги, училищата и местните квартали; • инициативи за подкрепа на новопристигналите от такъв тип, наречена „Добре дошли“²⁴, която 	<ul style="list-style-type: none"> • Трансатлантически обмен между Германия и САЩ с цел споделяне на идеи и най-добри практики за посрещане и интегриране на подобни уязвими групи на местно ниво;²⁵ • създаване на информационни плакати, показващи 	<ul style="list-style-type: none"> • Създаване на детска ясла/ градина Espaço A Criança, в която децата са португалски граждани, имигранти или търсещи убежище;²⁶ • по този начин се създават условия за общуване на деца от различен произход, както и

²¹ “FEDSVK - Federatie van de Sociale Verhuurkantoren in Brussel,” FEDSVK.BE, accessed June 18, 2023, <https://www.fedsvk.be>.

²³ “AT HOME: CALM,” SINGA / Belgium, accessed June 18, 2023, <https://en.singa-belgium.org/calm>.

²⁴ “Welcome” Initiative. About the Initiative. Accessed January 25, 2024. <https://welcome.cms.hr/index.php/about-hr/>

²⁵ “Welcoming Communities Transatlantic Exchange | Heinrich Böll Stiftung | Washington, DC Office - USA, Canada, Global Dialogue,” Heinrich-Böll-Stiftung, accessed June 17, 2023, <https://us.boell.org/en/welcoming-communities-transatlantic-exchange>.

²⁶ “Espaço ‘A Criança’” accessed June 17, 2023, <https://cpr.pt/espaco-a-crianca/>.

<p>приели търсещ убежище като свой колега;</p> <ul style="list-style-type: none"> • мнението на българите се гради предимно на политическия дискурс по темата и медийното отразяване. 	<p>събира физически лица и организации на гражданското общество с цел оказване на подкрепа на място, но и оказване на политически натиск върху институциите на Хърватия и ЕС с цел промяна на рестриктивните миграционни политики. Инициативата събира повече от 60 граждански организации, един футболен клуб и над 400 доброволци.</p>	<p>имигранти, целящи да насърчат граждански и политически свободи, възможности за кариера и образование, демократични ценности и права на новодошлите.</p>	<p>техните родители, а основната цел на този проект е да насърчава многообразието и да подкрепя взаимодействието между новопристигнали те и местната общност.</p>
--	--	--	---

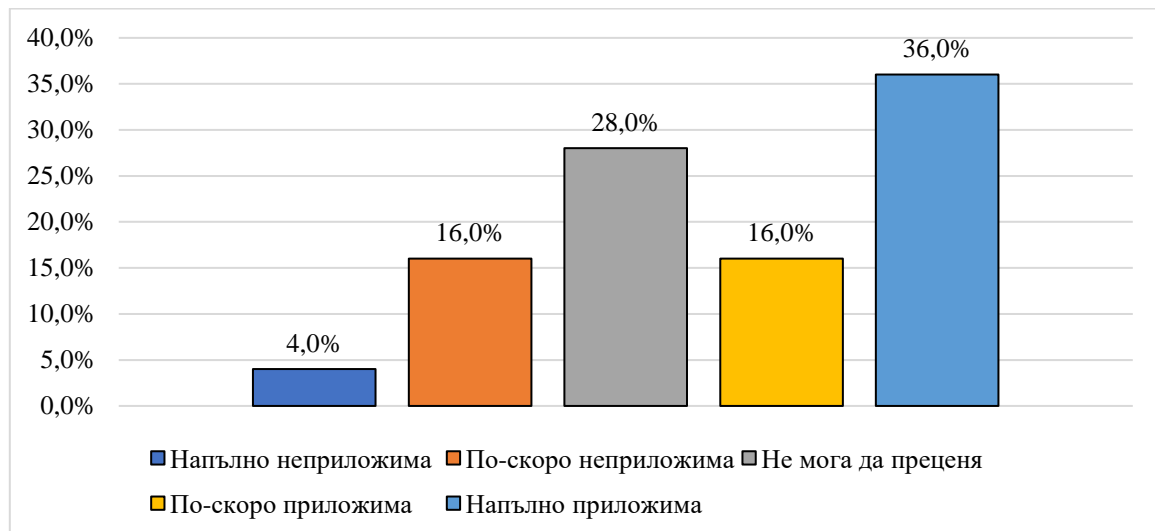
Източник: авторът

Прегледът на чуждия опит позволява генерирането на голям брой добри практики, които обаче следва да бъдат проверени по отношение на вероятността им за приложение и сработване в страната. В тази връзка се прилага още един метод – експертна оценка, проведена в периода 6-14 юли 2023 г. сред 25 експерти, представители на различни държавни структури, сред които системата на МВР, включително Дирекция „Миграция“, представители от социалното министерство на Република България, служители на ръководна длъжност на общински структури за опазване на реда и сигурността в райони с голяма концентрация на мигранти от такъв тип, както и изследователи с научни интереси в областта на мигрантски въпроси. Анкетата включва 18 въпроса, като в 4 от тях респондентите трябва да ранжират по важност препоръките за всеки един от четирите социално-икономически аспекта, а останалите 14 въпроса представляват оценка на степента на приложимост на конкретната препоръка в Република България, като е използвана петстепенната Ликъртова скала.

По отношение на достъпа до образователна услуга в Република България експертите, взели участие в проучването посочват, че с най-голяма важност е препоръката, свързана с усвояване на български език по подобие на примера на Швеция, където новопристигналите започват езиково обучение не по-късно от три месеца след пристигането си. Като първостепенна тази алтернатива е посочена от 52% от отговорилите. От друга страна, най-ниска подкрепа среща алтернативата, свързана със

създаване на образователни центрове по подобие на този в Манчестър, Великобритания, където да бъдат ангажирани различни доброволчески общности и местни граждани, тъй като на последно по важност място я класират 80% от експертите.

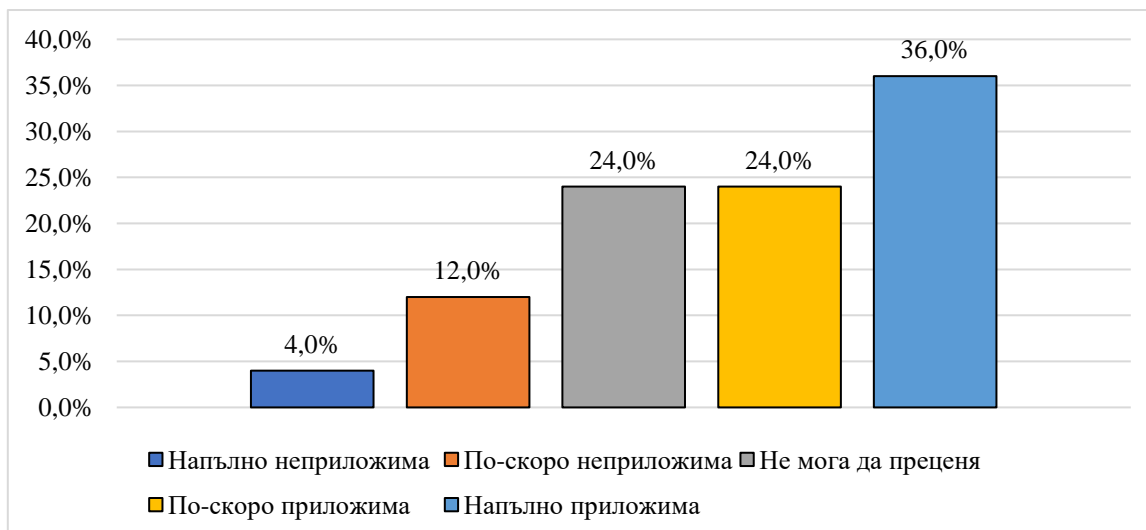
Интересно е да се посочи обаче, че значителна част от участвалите в изследването намират формулираните препоръки за приложими на национално ниво. Това може да се проследи в последващите три фигури, както следва:

Фигура 8. Моля, оценете дали препоръката „Интензивни усилия по отношение на усвояване на български език по примера на Швеция, където новопрстигналите започват езиково обучение не по-късно от три месеца след пристигането си“ би била приложима в Република България

Източник: авторът

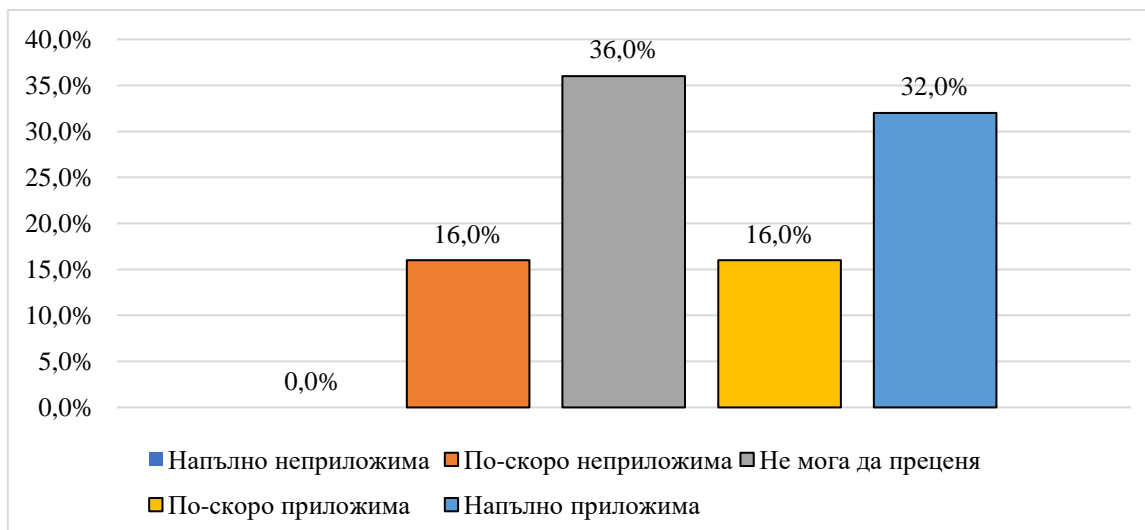
Сходно на резултатите във Фигура 8. е мнението на експертите по отношение на следващата алтернатива за преодоляване на пропуските при предоставените възможности за обучение и образование – 36% от запитаните намират препоръката, свързана със стимулиране на включването на децата в държавната училищна система за приложима. По-детайлно представяне на резултатите от този въпрос са изобразени във Фигура 9.

Фигура 9. Моля, оценете дали препоръката „Стимулиране на включването на децата в държавната училищна система, включително детски ясли и градини и ограничаване на практики по тяхната изолация в центрове за настаняване в страната, което създава предпоставка за маргинализация и социално изключване от местната общност“ би била приложима в Република България

Източник: авторът

За разлика от предходните две фигури, във Фигура 10. се наблюдава сравнително по-висок дял респонденти, които не могат да преценят дали препоръката, свързана със създаване на образователни центрове по подобие на този в Манчестър, Великобритания, би била приложима на национално ниво. Вероятна причина за това е, че тези 36% от отговорилите не са наясно с дейността на такива организации и не са посещавали подобни центрове. Въпреки това трябва да се отбележи, че отново немалък дял от експертите намират алтернативата за напълно или частично приложима.

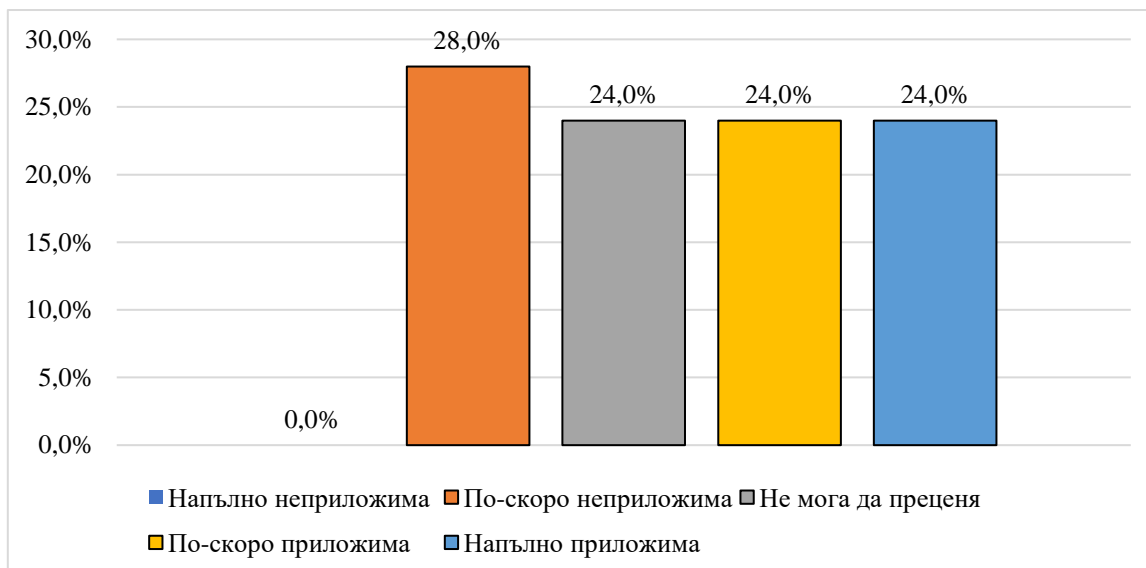
Фигура 10. Моля, оценете дали препоръката „Създаване на образователни центрове по подобие на този в Манчестър, Великобритания, където да бъдат ангажирани различни доброволчески общности и местни граждани“ би била приложима в Република България

Източник: авторът

Като обобщение на Фигура 8., Фигура 9. и Фигура 10. може да се отбележи, че и трите препоръки срещат одобрение сред анкетираните експерти като около 50% от тях смятат, че те са приложими в България. Значителен е и дялът на тези, които не могат да преценят, което може да се обясни с факта, че вероятно дейността им не е пряко свързана с предоставянето на образователна услуга на подобни уязвими групи.

По отношение на условията и възможностите за настаняване, които се предоставят от страна на държавата на хора, търсещи убежище 48% от експертите нареждат като първа по важност алтернативата насочена към приоритизиране и заделяне на повече ресурси за поддръжка на центрите за настаняване и регистрация, което на свой ред да подобри битовите условия и да увеличи техния капацитет. Като най-неуспешна 28% от респондентите определят публично-частното партньорство с цел въвеждане на частни лица, притежаващи имоти и подтикването им да ги отдават под наем на хора, изпаднали в подобна нужда.

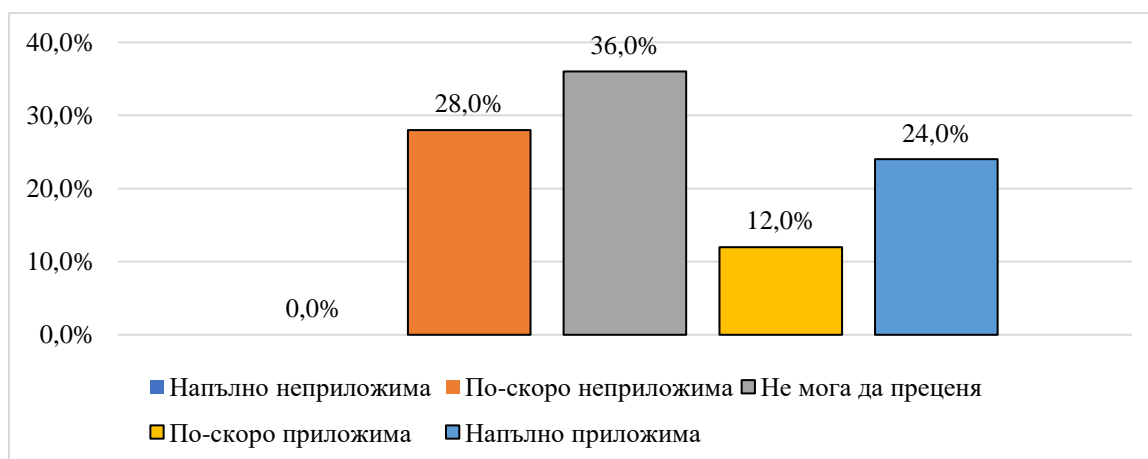
По отношение на приложимостта на препоръките, насочени към този социален аспект, експертите споделят следното:

Фигура 11. Моля, оценете дали препоръката „Приоритизиране и заделяне на повече ресурси за поддръжка на центрoвете за настаняване и регистрацията, което да подобри битовите условия и да увеличи техния капацитет“ би била приложима в Република България

Източник: авторът

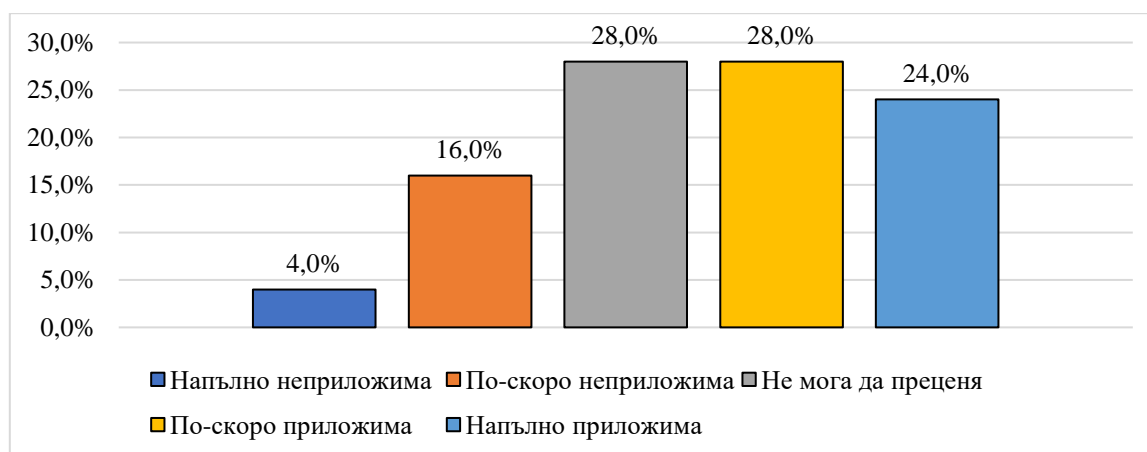
На първия въпрос, свързан с подобряване на възможностите за настаняване и по-конкретно алтернативата, предлагаща приоритизирането на този публичен разход и заделянето на повече средства за поддръжка и подобряване на условията в РПЦ в страната най-голям дял от взелите участие мислят, че е по-скоро неприложима. Това в известна степен би могло да се обясни с другите публични нужди, от които българските граждани по-скоро биха се възползвали предвид поредицата от кризи в периода след 2020 г. Ниска подкрепа сред експертите среща и следващата възможност, данните за която са представени във Фигура 12.

Фигура 12. Моля, оценете дали препоръката „Стимулиране на публично-частното партньорство с цел въвличане на частни лица, притежаващи имоти и склоняването им да ги отдават под наем на хора, изпаднали в подобна нужда“ би била приложима в Република България

Източник: авторът

Противно на резултатите от горните две фигури, най-голяма подкрепа среща алтернативата, предлагаща „Създаване на дирекция „Социално подпомагане при настаняване“ по примера на Белгия, която да е под егидата на ДАБ при МС и да спомага за взаимодействието между частни субекти и търсещи убежище“. Резултатите от този въпрос са видими във Фигура 13.

Фигура 13. Моля, оценете дали препоръката „Създаване на дирекция „Социално подпомагане при настаняване“ по примера на Белгия, която да е под егидата на ДАБ при МС и да спомага за взаимодействието между частни субекти и търсещи убежище“ би била приложима в Република България

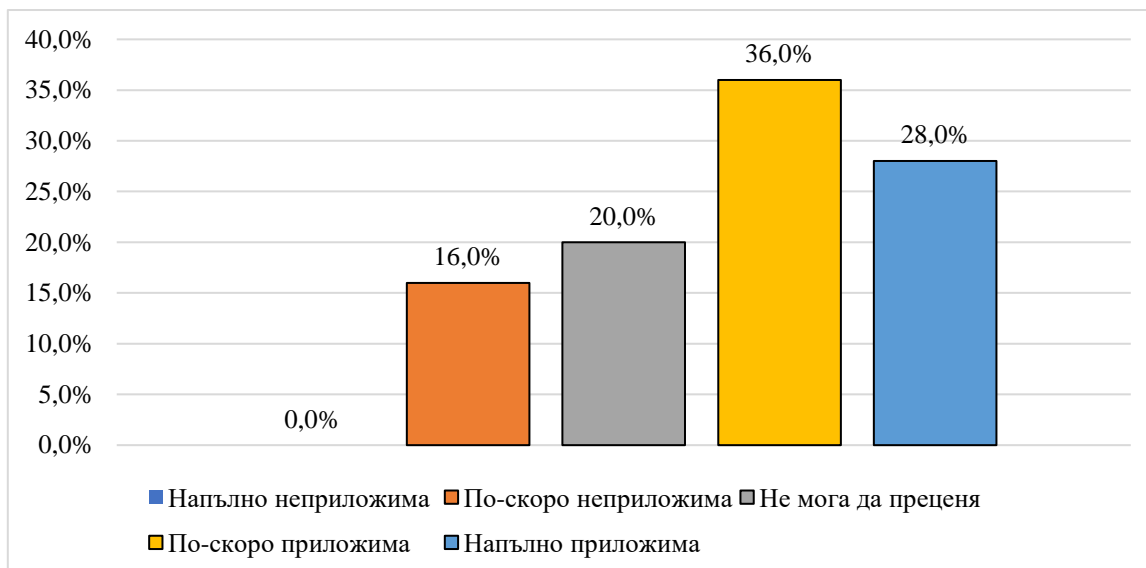
Източник: авторът

От данните във Фигура 11., Фигура 12. и Фигура 13. се наблюдава известно сходство като експертната оценка на предходния аспект, свързан с образованието. С други думи, почти всички алтернативи са сметнати за по-скоро или напълно приложими от експертите, взели участие в изследването. Изключение прави препоръката „Стимулиране на публично-частното партньорство с цел въвличане на частни лица, притежаващи имоти и склоняването им да ги отдават под наем на хора, изпаднали в подобна нужда“, която среща подкрепа от едва 36% от участниците. Добре е да се спомене обаче, че отново не малък дял от респондентите не взимат отношение като по този начин не се ангажират да посочат дали съответната препоръка би била работеща или не, а процентът на хората в тази група варира между 24% и 36%.

Препоръките, засягащи подобряването на нагласите на местното население спрямо хора, търсеци убежище в страната будят най-големи противоречия у експертите, тъй като три от препоръките са с еднакво ниво на важност според тях. По 28% нареждат на първо място съответно алтернативите за ограничаване на новините, оприличаващи тези хора като заплаха за националната сигурност, провеждането на информационни кампании и регулярното обучение на работещите с подобни грипи и гражданското общество като цяло.

По отношение на оценката на приложимостта получените данни са също толкова противоречиви. Препоръката „Приоритизиране на разходите, свързани с хора, търсеци убежище в Република България“ е сметната за приложима от 36% от експертите на фона на 28%, които не могат да решат и 36%, които я намират за по-скоро или напълно неприложима. От друга страна предложението, свързано с активната борба с феномена „фалшиви новини“ и ограничаване на съдържание, характеризиращо хората, търсеци убежище като лица, заплашващи националната сигурност среща подкрепа от 40% от респондентите, 28% не могат да вземат решение, а 32% го намират за неприложимо.

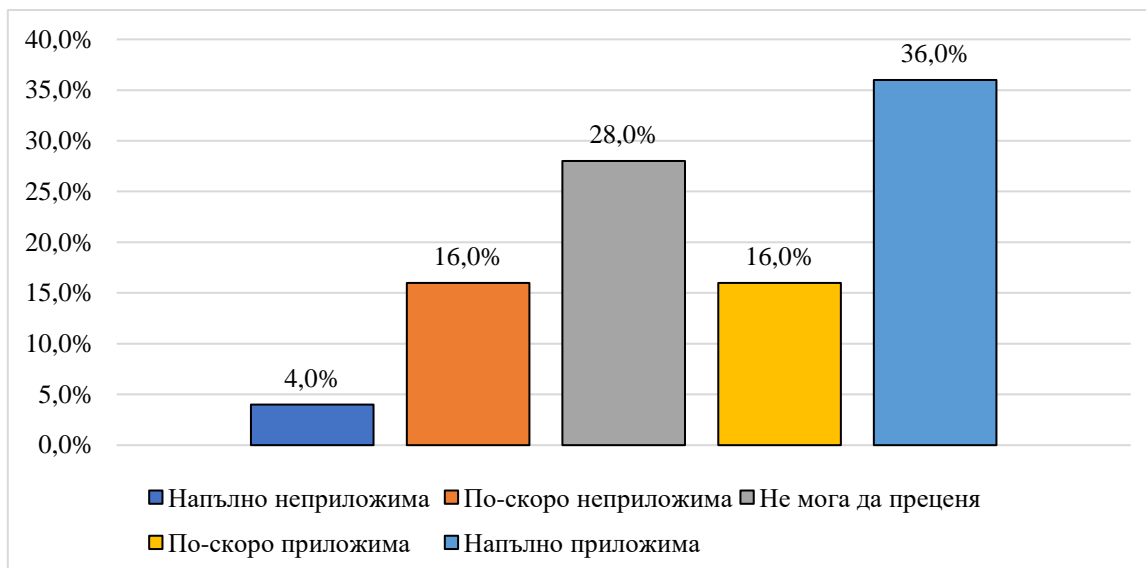
Най-голяма степен на приложимост в Република България анкетиранияте експерти дават на последните две препоръки, засягащи приемането от страна на местното население, както може да се види във Фигура 14. и Фигура 15.

Фигура 14. Моля, оценете дали препоръката „Стимулиране на провеждането на инициативи, ангажиращи гражданското общество за провеждане на различни информационни кампании по примера на Хърватия и Германия“ би била приложима в Република България

Източник: авторът

Въпреки че препоръката „Стимулиране на провеждането на инициативи, ангажиращи гражданското общество за провеждане на различни информационни кампании по примера на Хърватия и Германия“ като цяло среща подкрепа сред запитаните експерти е важно да се отбележи, че за разлика от алтернативата, чийто резултати са включени във Фигура 15., при тази дельт на хората, които не са убедени напълно в приложимостта ѝ е по-голям – 36%.

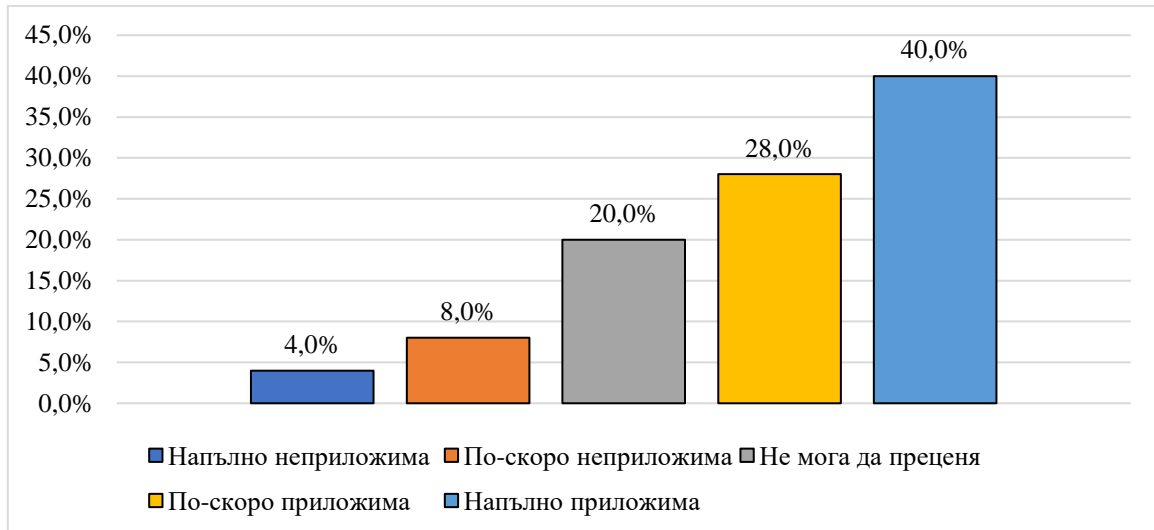
Фигура 15. Моля, оценете дали препоръката „Регулярно обучение както на работещите с търсещи убежище, така и на всички заинтересовани страни по въпросите, свързани с тях (причини за напускане на родните им страни, ситуацията, в която се намират, добри практики за приобщаване от други държави и международни организации и пр.)“ би била приложима в Република България

Източник: авторът

Въпреки това, следва да се отбележи, че сумарно алтернативата с най-висока степен на вероятност за приложимост в Република България е стимулирането на провеждането на инициативи, ангажиращи гражданското общество за провеждане на различни информационни кампании по примера на Хърватия и Германия, практики, които бяха описани при провеждането на сравнителния анализ и извличането на добри практики от тях. Като по-скоро или напълно приложима тази опция е избрана от 64% от респондентите.

Последната група въпроси засяга управлението и намирането на източници за ресурсната осигуреност на дейностите, свързани с хора, търсещи убежище в страната. По приоритет експертите класират стимулирането на по-активното участие в конкурси за разработване на проектни предложения, целящи подпомагане и подкрепа на хора, търсещи убежище по национални и/или международни финансиращи програми като най-важна сред посочените алтернативи. От друга страна като най-маловажна препоръка, отговорилите класират ограничаването на неравенството на заделените средства за лица от различни националности.

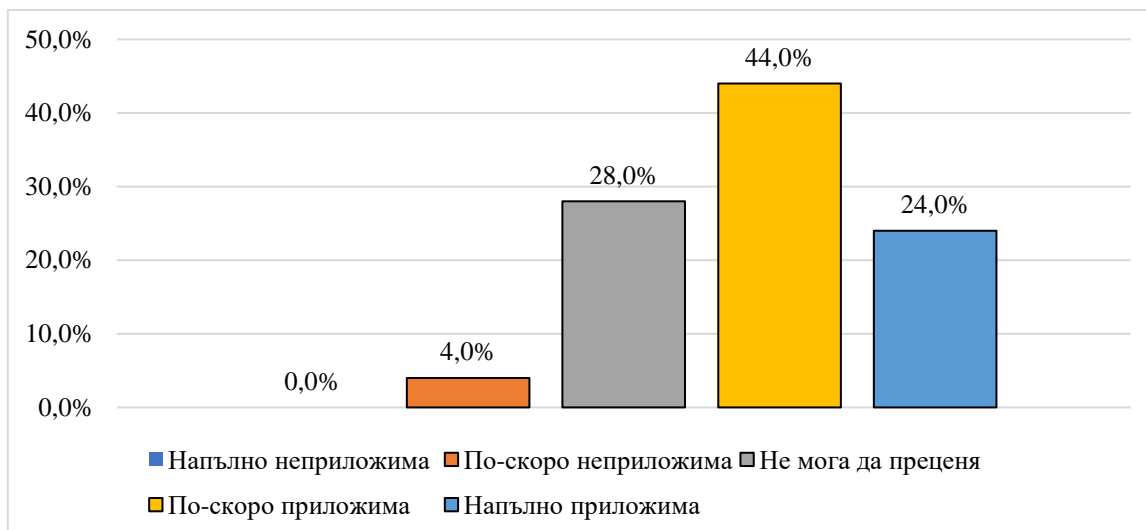
Привличането на средства чрез работа по проекти, финансирани по национални или международни програми се оказва и предложението, което експертите смятат за най-приложимо в Република България. Това може да се види на Фигура 16.

Фигура 16. Моля, оценете дали препоръката „Стимулиране на по-активното участие в конкурси за разработване на проектни предложения, целящи подпомагане и подкрепа на хора, търсещи убежище по национални и/или международни финансиращи програми“ би била приложима в Република България

Източник: авторът

Друга препоръка, която среща значителна подкрепа по отношение на приложимостта си е тази, свързана с по-голямата отчетност и прозрачност при разходването на наличните ресурси. Сходно на предходната и при тази 68% от специалистите смятат, че тя е по-скоро или напълно приложима в страната.

Фигура 17. Моля, оценете дали препоръката „По-голяма отчетност и прозрачност при разходването на наличните ресурси“ би била приложима в Република България

Източник: авторът

От друга страна, препоръката „Приоритизиране на разходите, свързани с хора, търсещи убежище в Република България“, въпреки че е класирана на второ място по важност, не среща особено голяма подкрепа от страна на експертите, когато са попитани за вероятността ѝ за приложимост в България. По-конкретно, 48% от отговорилите я намират за приложима, докато 32% са на обратното мнение, а 20% не могат да решат. Приблизително сходна е ситуацията и при последната формулирана препоръка, насочена към ограничаване на неравенството на заделените средства за търсещи убежище от различни националности, каквото се наблюдава при украинците и хората от арабски произход в България, например. На този въпрос 52% от анкетираните смятат, че мярката е по-скоро или напълно приложима, но значителна част от експертите, взели участие в проучването (28%) не могат да решат, а други 18% са на мнение, че подобна практика не би проработила.

В обобщение може да се каже, че при оценката на по-голяма част от формулираните препоръки анкетираните експерти са на мнение, че те са по-скоро или напълно приложими в Република България. Изключение от това твърдение правят определени алтернативи, при които се наблюдава ниска подкрепа или въздържане от споделяне на конкретен отговор, което предполага, че дейността на респондентите не е тясно свързана с поставения въпрос. Сред алтернативите, които срещат най-силна подкрепа както по отношение на тяхната важност, така и по вероятността си за приложимост в страната, разделени по изследваните социално-икономически аспекти на

политиката за търсещите убежище на Република България са представени в табличен вид, както следва:

Таблица 3. Валидирани и оценени алтернативи за подобряване на изследваните социално-икономическите аспекти на политиката за търсещите убежище в Република България

По отношение на предоставянето на образователна услуга
Интензивни усилия по отношение на усвояване на български език по примера на Швеция, където новопристигналите започват езиково обучение не по-късно от три месеца след пристигането си.
Стимулиране на включването на децата, търсещи убежище в държавната училищна система, включително детски ясли и градини и ограничаване на практики по тяхната изолация в центрове за настаняване в страната, което създава предпоставка за маргинализация и социално изключване от местната общност.
По отношение на възможностите за настаняване
Създаване на дирекция „Социално подпомагане при настаняване“ по примера на Белгия, която да е под егидата на ДАБ при МС и да спомага за взаимодействието между частни субекти и лица, търсещи убежище.
По отношение на подобряването на нагласите на местното население спрямо хора, търсещи убежище
Стимулиране на провеждането на инициативи, ангажиращи гражданското общество за провеждане на различни информационни кампании по примера на Хърватия и Германия.
Регулярно обучение както на работещите с търсещи убежище, така и на всички заинтересовани страни по въпросите, свързани с тях (причини за напускане на родните им страни, ситуацията, в която се намират, добри практики за приобщаване от други държави и международни организации и пр.).
По отношение на управлението и намирането на източници за ресурсната осигуреност на дейностите, свързани с хора, търсещи убежище в страната
По-голяма отчетност и прозрачност при разходването на наличните ресурси.
Стимулиране на по-активното участие в конкурси за разработване на проектни предложения, целящи подпомагане и подкрепа на хора, търсещи убежище по национални и/или международни финансиращи програми.

Източник: авторът

Важно е да се подчертае, че горепосочените алтернативи са отсени от голям набор от възможности на база валидация и оценка на степента за вероятност на тяхната приложимост в страната от 25 експерти, взели участие в експертна оценка. Предвид това споделените в Таблица 3.2. мерки на практика са и конкретните препоръки, адресирани до отговорните за работата с хора, търсещи убежище държавни институции.

Друго нещо, което следва да се подчертае, е, че макар някои от горепосочените препоръки като тази, свързана с достъпа до образователната система в страната да са насочени преди всичко към лица, чийто статут вече е определен (получили бежански статут, хуманитарен статут или временна закрила), те са валидни в пълна сила и за тези в процедура. В ЗУБ и по-конкретно чл. 26, ал. 1 се посочва, че „малолетните и непълнолетните чужденци, търсещи или получили закрила, имат право на основно и средно образование, включително професионално образование и професионално

обучение, при условията и по реда за българските граждани“. Предвид времеемките процедури за разглеждане на молбите на тези хора, които според чл. 75, ал. 1 отнемат до 6 месеца, но при определени условия могат се удължат до 21 месеца от датата на подаване на молбата, не бива да се пренебрегва нито един от аспектите, тъй като подобно забавяне би имало маргинализиращ ефект, който би затруднил евентуално по-нататъшна интеграция в страната.

Неглижирането на съществуващите пропуски, особено в условията на засилваща се актуалност на проблема предвид повишаващият се брой търсеци убежище в страната и определени политически договорки е пряка заплаха за нормалното функциониране на държавата. Стратегическите ефекти имат потенциала да доведат до негативни резултати от различен характер - икономически, културен, психологически, социален. Прилагането на препоръките, включени в Таблица 3.2. би могло да намали тези отрицателни въздействия, което на свой ред да доведе до подобряване на цялостната политика за хората, търсеци убежище на Република България.

Конкретни **резултати** от извършеното в Трета глава на дисертационния труд са:

- проучен е опитът на водещи в изследваната проблематика международни организации и държави, от което са формулирани набор от добри практики в работата с хора, търсеци убежище и лица, възползващи се от производните статутути;
- с прилагането на експертен метод сред хора от академичната общност и практиката, занимаващи се с въпроси, пряко или косвено свързани с изследваната проблематика, препоръките са валидирани и оценени по отношение на вероятността за тяхната приложимост на национално ниво.

IV. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въпросите, свързани с хората, търсеци убежище и управлението на миграционните процеси като цяло добиват все по-широка популярност в условията на турбулентност и непредвидимост на заобикалящата среда, каквито се наблюдават през второто и третото десетилетие на XXI век. Динамичността е продиктувана от редица смущаващи средата за сигурност фактори като климатични промени и свързани с това ограничения и недостиг на базови ресурси и суровини за оцеляване, незадоволителни условия за живот, природни бедствия. Лошите икономически условия, от друга страна, също са сред основните причини, каращи хората да мигрират в търсене на повече финансова и социална сигурност. Въоръжените конфликти, войните, политическите

сътресения, гражданските недоволства, гонения на определени общности и нарушената физическа сигурност на хора в определени точки по света обаче подтиква множество да напуснат държавата си на произход поради оправдан страх. Тези хора обикновено попадат в категорията търсеци убежище, които правят опит да се установят в държави с по-високо ниво на сигурност, получавайки временна закрила, бежански, хуманитарен или друг вид статут на пребиваване.

Само за последните десет години Европа се сблъсква с два значителни пика на пристигащи по последната спомената причина – първият в периода 2014-2016, когато Арабската пролет и последвалата гражданска война в Сирия принуди над 3 млн. души да се насочат към Стария континент и вторият, наблюдаван след оттеглянето на силите на НАТО от Афганистан и завземането на държавната власт от талибаните в комбинация със стартиралата на 24 февруари 2022 г. инвазия на Руската федерация в Украйна. Сумарно броят на хората навлезли в ЕС в резултат от тези събития надхвърля в пъти населението на Република България, което недвусмислено доказва актуалността от разглеждане на тема, свързана с подобряването на националната политика спрямо хора, търсеци убежище. Намирайки се в позиция на външна граница на ЕС, разположена на кръстопът между Европа и Азия, а и като страна, граничеща с Турция, рискът и очакванията към България се издигат на още по-високо ниво, което налага непрекъснат стремеж към елиминиране на недостатъците на държавния курс на действие в областта.

Поради изключително широкия обхват, който излиза извън пределите на една дисертация, ограниченията на труда се свеждат до разглеждане, анализиране и формулиране на препоръки за точно определени социално-икономически аспекти на въпросната политика, без безупречното функциониране на които всички останали елементи биха били обречени на неуспех. Сред тях са достъпът до образование, подобряването на възприятията на местното население, поддържането на добри условия и повишаване на капацитета на съоръженията за регистрация и настаняване, както и управлението на наличните ресурси и намирането на допълнителни източници за финансиране на националните потребности, свързани с хора, търсеци убежище в страната.

Изследването на подобна тема обаче изисква спазването на строго определен подход, към който дисертационният труд се придържа. Оценявайки необходимостта от правилното разбиране на терминологията като висока, началото на Първа глава е фокусирана върху изясняването на понятията „политика“, „социално-икономически аспекти“, „мигрант“, „човек, търсещ убежище“, „бежански статут“, „хуманитарен

статут“ и „временна закрила“. Непосредствено след терминологичния преглед, изследването се насочва към анализиране на ситуацията, свързана с хора, търсещи убежище в България и ЕС в периода 2013-2023 г. При този анализ се борави с ключови данни като брой на потърсилите убежище за първи път у нас и в Европа, тяхната националност, полова, възрастова, образователна структура. Стеснявайки обхвата до национално ниво се разглеждат решенията за връчените статуты по видове от същия период, както и институциите и организациите, ангажирани в този процес. В резултат от анализа на текущата ситуация, изследването се насочва към определени проблеми, които обаче биват доказани чрез прилагане на комплекс от научноизследователски методи.

Следвайки утвърденият научен подход, Втора глава започва с теоретично описание на този научноизследователски инструментариум, придружен от конкретни насоки за приложение в подобни изследвания, като разгледания инструментариум бива прилагани поетапно до самия край на труда. За анализиране, идентифициране и доказване съществуването на проблемите пред политиката за търсещите убежище на Република България и по-конкретно в нейните социално-икономически измерения, в изследването се прилага анализът на публични политики в комбинация с документалния анализ и анкетно проучване, проведено сред 117 украински граждани, оценяващи действията на държавата в работата ѝ по избраните показатели, интервю с хора, настанени в РПЦ „Овча купел“, гр. София, които са от националности, различна от украинската, както и SWOT и PESTEL анализът.

В резултат от приложението на споменатите методи се констатира, че основните недостатъци на изследваните аспекти се съсредоточават в:

- ниска осведомеността на българското общество, което често не проявява нужната съпричастност към хора, търсещи убежище, като това е породено най-вече от медийното отразяване и политически дискурс по темата;
- ограничени възможности за обучение, което е особено необходимо на хора, идващи от държави, различни от Украйна, които са с предимно ниско образователно ниво и със значителни затруднения при изучаването на българския език поради огромните различия в езиковата група;
- лоши битови условията и свиващ се капацитет на съоръженията за регистрация и настаняване на хора в подобна ситуация;
- недостатъчна финансова помощ за покриване на основни нужди на търсещите убежище в България, която в определени случаи изобщо липсва;

- допускане на определени дискриминационни практики при предоставянето на услуги на новопристигнали от различни националности, което създава предпоставки за избухване на международни, вътрешни конфликти;
- забавяне при изготвянето и изпълнението на критично важни за страната стратегически документи, засягащи тези въпроси, както и ниско ниво на отчетност за степента на прилагането им.

Очертавайки и идентифицирайки конкретни проблеми пред изследваните социални и икономически аспекти, основна цел на Трета глава на дисертацията бе формулирането на препоръки, които отговорните лица и институции следва да вземат под внимание и да приложат на практика за преодоляването им. За постигането на тази цел се прибегва до прилагането на друг научноизследователски инструмент – сравнителният анализ, с помощта на който бе проучен опитът на международни организации, работещи с хора, търсещи убежище, както и изследване и внедряване на добри практики от държави, реализиращи задоволителни резултати в тази област. При подбора на тези държави обаче се налага допълнително ограничение като се залага на географския, икономически и социален принцип, според който за добри алтернативи са определени други европейски държави.

В резултат от прилагането на сравнителния анализ биват генерирани голям набор от алтернативи, които обаче се подлагат на валидация и оценка с цел установяване на вероятността за тяхната приложимост и сработване в Република България. Тази нужда насочва изследването към прилагане на още един научноизследователски метод – експертната оценка, в която участие взимат 25 експерти, чиято дейност е пряко или косвено свързана с изследваната проблематика. Сред респондентите са хора от социалното министерство на Република България, системата на МВР, включително Дирекция „Миграция“, ДАНС, регионални служби за опазване на обществения ред и сигурност от места с висока концентрация на мигриращи от такъв тип, изследователи, работещи по темата. От предложените им алтернативи, експертите намират за най-подходящи както по отношение на тяхната важност, така и във връзка със степента на вероятност за тяхното сработване в страната конкретни препоръки за всеки един от изследваните социално-икономически аспекти, а именно:

По отношение на достъпът до образователна услуга:

- Интензивни усилия по отношение на усвояване на български език по примера на Швеция, където новопристигналите започват езиково обучение не по-късно от три месеца след пристигането си.

- Стимулиране на включването на новопристигналите деца в държавната училищна система, включително детски ясли и градини и ограничаване на практики по тяхната изолация в центрове за настаняване в страната, което създава предпоставка за маргинализация и социално изключване от местната общност.

По отношение на възможностите за настаняване:

- Създаване на дирекция „Социално подпомагане при настаняване“ по примера на Белгия, която да е под егидата на ДАБ при МС и да спомага за взаимодействието между частни субекти и търсещи убежище.

По отношение на подобряването на обществените нагласи на местното население:

- Стимулиране на провеждането на инициативи, ангажиращи гражданското общество за провеждане на различни информационни кампании по примера на Хърватия и Германия.
- Регулярно обучение както на работещите с хора от този тип, така и на всички заинтересовани страни по въпросите за търсещите убежище (причини за напускане на родните им страни, ситуацията, в която се намират, добри практики за приобщаване от други държави и международни организации и пр.).

По отношение на управлението на наличните ресурси и намирането на допълнителни финансови източници:

- По-голяма отчетност и прозрачност при разходването на наличните ресурси.
- Стимулиране на по-активното участие в конкурси за разработване на проектни предложения, целящи подпомагане и подкрепа на хора, търсещи убежище по национални и международни финансиращи програми.

Алтернативите, посочени от експертите, ангажирани в проучването на практика са и препоръките, с които настоящото изследване прави опит да намери решение на идентифицираните проблеми. Те са адресирани до отговорните лица и институции, ангажирани в работата с хора от този тип. Предвид поставените ограничения обаче дисертационният труд не претендира за пълнота и изчерпателност нито по отношение на проблемите, пред които политиката за хората, търсещи убежище на Република България е изправена, нито във връзка със споделените алтернативи за подобряване на държавния курс в тази насока. Динамичната заобикаляща среда както в национален, така и в международен план налага непрекъснат стремеж за подобряване и актуализиране на държавната политика, за да бъде тя в унисон с предизвикателствата. За целта е

необходимо постоянно сътрудничество с академичната общност, която чрез провеждане на задълбочени анализи да генерира препоръки, които отговорните властимащи да прилагат на практика.

V. СПРАВКА ЗА ПРИНОСИТЕ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В резултат от извършената работа по изследването, целящо подобряване на точно определени социално-икономически аспекти на политиката за хората, търсещи убежище на Република България могат да се обособят и посочат следните научни приноси:

1. Установени са основните характеристики на политиката за търсещи убежище в Република България, включително за техния брой, националност, пол, образование, възраст, както и на институционалната система за работата с тези хора и съществуващата правна рамка.
2. Идентифицирани са същността, особеностите и основните проблеми пред изследваните социално-икономически аспекти на политиката за търсещи убежище на Република България, включително при настаняване, предоставяне на образователна услуга, приемане от местното население, финансово осигуряване и управление на паричните средства.
3. Установени са дефицитите в сравнение с прилагани добри практики от други държави, и е аргументирано приложение на техните позитиви за отстраняване на пропуските при изследваните социално-икономически аспекти на политиката за търсещите убежище в Република България.

Като приноси, характеризиращи се със своя научно-приложен характер, с които дисертационният труд допринася в полето на изследваната проблематика може да се идентифицират следните два:

1. Предложени са конкретни препоръки за подобряване на изследваните социално-икономически аспекти, адресирани до отговорните държавни институции и ведомства, ангажирани с провеждането на политиката за търсещите убежище в Република България.
2. Изяснен е понятийния апарат, свързан с изследваната проблематика чрез представяне на класификация на видовете мигранти и систематизирането им в терминологичен речник, който може да бъде използван от изследователи, работещи по темата в бъдещи изследвания.

VI. ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Публикации на английски език

- Poudin, K., Pavlov, V. (2023). *Bulgaria and Italy as Migration Gates to Europe: Comparative Analysis*. Economic Alternatives, Issue 3, pp. 545-566. DOI: <https://doi.org/10.37075/EA.2023.3.06>
- Dimitrov, A., Pavlov, V. (2023). *EU-Third Countries Cooperation in Managing Irregular Migration*. ISSN (ONLINE) 2603-2953. YEAR 7, ISSUE 1(9), DECEMBER. pp. 24-26. Available: <https://confsec.eu/sbornik/2023.pdf>

2. Публикации на български език

- Павлов, В. (2024). „Приложение на сравнителен анализ в областта на бежанците и търсещите убежище“. Публикацията е под печат и предстои да излезе през м. март 2024 г.
- Павлов, В. (2021). „Отношенията Турция-ЕС и влиянието им върху бежанските потоци към Република България“. Сборник от международна конференция на тема „Кризис и сигурност – корелации и предизвикателства“ стр. 113-121
- Павлов, В. (2021). „Бежански потоци към Република България в условията на пандемия – тенденции и възможности“. Сборник от Десетата юбилейна международна научна конференция „Инфраструктура: бизнес и комуникации“, стр. 12-23
- Павлов, В. (2020). „Възможности за превенция от навлизането на нередовни мигранти на територията на Република България“. Сборник от Деветата международна научна конференция „Инфраструктура: бизнес и комуникации“, стр. 13-22
- Павлов, В. (2018). „Възможности за интеграция на бежанците в Република България“. Сборник от Седмата международна научна конференция „Инфраструктура: бизнес и комуникации“, стр. 357-365

VII. ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ОРИГИНАЛНОСТ

Декларирам, че представената във връзка с провеждането на процедура за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в Университет за национално и световно стопанство дисертация на тема „Възможности за подобряване на социално-

икономическите аспекти на политиката за търсещите убежище в Република България“ е мой труд.

Цитиранията на всички източници на информация, текст, таблици, фигури и други са обозначени според стандартите.

Резултатите и приносите на проведеното дисертационно изследване са оригинални и не са заимствани от изследвания и публикации, в които нямам участие.

UNIVERSITY OF NATIONAL AND WORLD ECONOMY

Faculty "Economics of Infrastructure"

Department "National and Regional Security"

Vasil Pavlov Pavlov

**„OPPORTUNITIES FOR IMPROVING THE SOCIO-ECONOMIC
ASPECTS OF THE ASYLUM SEEKER POLICY IN THE REPUBLIC OF
BULGARIA“**

ABSTRACT

for the acquisition of an educational and scientific degree "doctor" in the scientific specialty
"Economics and Management (Defense and Security)"

Academic supervisor:

Assoc. Prof. Dr. Konstantin Hristov Poudin

Scientific jury:

Prof. Dr. Tsvetan Georgiev Tsvetkov

Assoc. Prof. Dr. Noncho Ivanov Dimitrov

Prof. Dr. Anna Slavcheva Krasteva

Prof. Dr. Tilcho Kolev Ivanov

Assoc. Prof. Dr. Zahari Ventsislavov Goranov

Sofia,

2024

The dissertation was discussed and directed for defense by the Department "National and Regional Security" at the University of National and World Economy - Sofia, on 20.02.2024.

The author is a full-time doctoral student in the same department. The research was carried out at the University of National and World Economy - Sofia.

The dissertation has a volume of 190 pages and contains: table of contents, list of abbreviations, list of tables, list of figures, introduction, three chapters, conclusion, list of references, four appendices. The main text contains 36 figures and 7 tables.

There are 7 publications related to the dissertation's topics.

The defense of the dissertation will take place on 14.05.2024 at 10:00 a.m. in the "Scientific Councils" hall of the University of National and World Economy - Sofia. The defense materials are available in the "Science" Directorate and on the website of the University of National and World Economy - Sofia: www.unwe.bg.

I. GENERAL CHARACTERISTICS OF THE DISSERTATION

1. Relevance and importance of the topic

The modern security environment characterized by political and military confrontation, economic instability and social contradictions, combined with the process of globalization, seen in the post-Cold War period, increase the migratory activity of people through the first decades of the 21st century to unprecedented levels. According to the International Organization for Migration (IOM) of the United Nations (UN), the number of people living outside their country of origin as of 2020 is 281 million, which constitutes 3.6% of the world's population.²⁷

In this regard, this free movement makes the environment all the more unpredictable, hard to define, turbulent and dynamic, which burdens the authorities with the responsibility to make working decisions to deal with multiple challenges and crises. One of the most current topics with which they are engaged is mass migration, which has seen an increasing trend, especially in recent decades. The trend to increase this activity is dictated by a variety of factors that generally classify migrants into different categories. Among the most frequently cited reasons for international migration are climate change and the associated shortage of basic survival resources such as drinking water and food, armed conflicts and low levels of security in various parts of the world, poor socio-economic and political conditions.

According to a publication by the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) from mid-2022, a significant share of international migrants are those who have left their countries of origin, having crossed the 100 million mark.²⁸ Key events on the international scene that significantly affect this in the past decade are the so-called Arab Spring and the subsequent civil war in Syria, which triggered the migration crisis in Europe in the period 2014-2016, the withdrawal of forces from the North Atlantic Treaty Organization (NATO) from Afghanistan and the recent return of the Taliban to power, as well as the Russian Federation's invasion of Ukraine on February 24, 2022.

Europe, located at the symbolic center of the world, and in close proximity to Asia and Africa, from where large numbers of people emigrate due to one or a combination of several of the factors mentioned, is one of the most desirable final destinations. The countries of the European Union (EU), with their better socio-economic living conditions, favorable climate, as

²⁷ “Interactive World Migration Report 2022,” accessed January 4, 2023, <https://www.iom.int/wmr/interactive>.

²⁸ United Nations High Commissioner for Refugees, “UNHCR: Global Displacement Hits Another Record, Capping Decade-Long Rising Trend,” UNHCR, accessed January 4, 2023, <https://www.unhcr.org/news/press/2022/6/62a9d2b04/unhcr-global-displacement-hits-record-capping-decade-long-rising-trend.html>.

well as various mechanisms to assist asylum seekers, attract a significant number of people in search of more security.

Bulgaria, as an external border of the EU, located on two of the main migration routes for entering the Union - the route of the eastern land borders and the Black Sea route, and also as a country bordering the Republic of Turkey, where by 2022 there are nearly 4 million refugees, 3.7 million of whom Syrians, is in a position where it has to protect the borders of the EU, but also provide good conditions for those who decide to stay and seek protection in the country. However, there are a number of gaps in the social and economic aspects of Bulgaria's policy towards these groups of people. The capacity of the Registration and Reception Centers (RRC) in the country is gradually shrinking and by December 2023 it will reach the grossly insufficient 3,592 places according to the migration statistics of the Ministry of Interior (MI).²⁹ A number of international organizations working with asylum seekers, including the European Council for Refugees and Exiles (ECRC), mention that although all asylum seekers, regardless of age, have a legal right to education, there are gaps in these mechanisms, including which in the methodology for determining which class children should be assigned to, in the lack of preparatory lessons provided by the state, as well as in the cases of the detention of parents of children seeking protection in RRCs, which can deprive adolescents of their right of training and education.³⁰ All this speaks of poor management of the available resources by the state, which is also one of the prerequisites for strengthening negative public attitudes towards the newly arrived and loss of trust in the institutions.

The problems in this state policy are also evidenced by the evaluation of the Migrant Integration Policy Index (MIPEX), which is a tool measuring migrant integration policies using eight indicators such as access to education, discrimination, etc. According to MIPEX, the general assessment of the Bulgarian policy in this area is rather unfavorable - the school system creates barriers to access for certain categories of immigrant students and largely ignores the specific needs and benefits they have, certain policies treat immigrants as a threat, which leads to certain prejudices among localities, etc.³¹ All these problems are observed in conditions of increasing flow of people seeking asylum in the country. According to Eurostat data, in the

²⁹ „Миграционна статистика“ accessed January 4, 2024, <https://iacp-sofia.mvr.bg/%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%82%D0%BE/programni-dokumenti-otcheti-analizi/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0/%D0%BC%D0%B8%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0>.

³⁰ European Council on Refugees and Exiles. *The right to education for asylum seekers in the EU*. p.2. <https://ecre.org/policy-note-accessing-to-education-for-asylum-seekers-in-the-eu/>

³¹ The Migrant Integration Policy Index. Accessed February 8, 2024. <https://www.mipex.eu/bulgaria>

period from 2013 to 2023, over 120,000 people (121,945) sought asylum for the first time in Bulgaria, which constitutes over 1.9% of the local population.

The totality of the facts mentioned so far has been proven and the **topicality** of the issue under consideration.

The deteriorating security environment, influenced by the set of factors influencing it in a negative aspect, suggests the strategic nature of the problem. 43.9% or more than 50,000 of those who sought asylum in the country during the period under study did so from 2021 to 2023, which is several times higher than the levels of 2015-2016, often described as a crisis due to the unprecedented flows of migrants to Europe, and ongoing conflicts in certain parts of the world create prerequisites for unceasing processes. A concrete example of strategic importance that can be given here is the long-term inhibition of Bulgaria's European development by certain EU member states, including Austria and the Netherlands, which prevented the country's membership in the Schengen area and the Eurozone, and one of the reasons is namely the poor management of migration processes and, more specifically, the gaps in the protection of the Union's borders. A partial solution to this was achieved by the EU Council Decision of 30 December 2023³², by which Bulgaria and Romania were admitted to the air and water Schengen area, but in exchange for the fulfillment of certain conditions, among which "readmission of all asylum seekers, for which Bulgaria and Romania are responsible in accordance with the Dublin Regulation", with particular emphasis on Syrians and Afghans.³³ In such situations, the sovereign (the people) empowers political subjects in the hope of changing the political discourse by positively influencing policies, mastering public administration and implementing more effective political practices,³⁴ giving long-term solutions to the problems that have arisen, and the fact that these problems have reflection in the future confirms the statement that the topic is not only topical but also **significant** at the national and even regional level.

2. Object and subject

The object of the research is the policy of the Republic of Bulgaria towards citizens of third countries seeking asylum in the country and more specifically precisely defined socio-economic aspects, including access to education, social and living conditions and the capacity

³² Council of the European Union. *COUNCIL DECISION on the full application of the provisions of the Schengen acquis in the Republic of Bulgaria and Romania*. December 30, 2023. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-17132-2023-INIT/en/pdf>

³³ Council of the European Union. December 30, 2023. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/CM-5950-2023-INIT/en/pdf>

³⁴ Иванов, Т., *Предизвикателства на популизма и публична администрация*, (стр. 17), ДиМакс, 2023

for accommodation in the RRCs, financial security and management of available funds, as well as the perceptions of the local population towards this vulnerable group.

The subject of the dissertation is the improvement of the policy for asylum seekers in the Republic of Bulgaria by conducting an analysis and formulating specific recommendations to overcome the identified problems of the studied socio-economic aspects.

Under the concept of "asylum seekers" should be meant citizens of other countries who seek protection and have declared their desire, the relevant procedure has been started, but their status has not yet been finally decided, as the European³⁵ and international³⁶ understanding actually states for the meaning of this term. This clarification is necessary because in the Bulgarian legislation and more specifically according to Art. 1, para. 1 of ARA, three types of protection are defined that a foreigner can receive in the country - asylum, international protection, implying the receipt of refugee status or humanitarian status, and temporary protection. In this regard, the concept of "asylum seekers" should not be understood only as individuals who specifically seek one of these three types of protection, namely asylum, which is granted by the President of the Republic of Bulgaria.

3. Objective

The purpose of the research is to identify, present and analyze the main challenges and gaps in the studied socio-economic aspects of the policy for asylum seekers of the Republic of Bulgaria and, as a result, to formulate specific recommendations for overcoming them.

4. Tasks

Closely related to the objective, the **tasks** set for implementation in the dissertation work are:

- presentation of a general description of the mentioned socio-economic aspects of the policy of the Republic of Bulgaria towards people seeking asylum;
- exploring research approaches and methods to be adapted and applied to achieve research objectives;
- carrying out an analysis of the institutional system of Bulgaria involved in working with people seeking asylum;

³⁵ European Commission. *EMN Asylum and Migration Glossary*. Accessed February 22, 2024. https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary/glossary/asylum-seeker_en

³⁶ UNHCR. *UNHCR master glossary of terms*. Accessed February 22, 2024. <https://www.unhcr.org/glossary>

- analyzing the situation related to asylum seekers in Bulgaria between 2013 and 2023;
- application of selected research approaches and methods, the main purpose of which is to prove the existence of specific socio-economic problems in the policy for people seeking asylum in the Republic of Bulgaria;
- sharing specific recommendations for improving the studied socio-economic aspects of Bulgaria's policy towards citizens of third countries seeking asylum in the country.

5. Research questions

The main research questions to which the dissertation seeks and finds answers are: "What problems are encountered in the studied socio-economic aspects of the policy for asylum seekers of the Republic of Bulgaria?", "What are the reasons for the existence of the identified challenges?", "What effects do these weaknesses have on the country?" and "How can these problems be overcome, improving the country's overall policy in this area?".

6. Research thesis

The thesis defended in the dissertation is that certain weaknesses are observed in relation to the studied socio-economic aspects of the policy for asylum seekers in the Republic of Bulgaria, expressed in a lack of suitable educational conditions, mostly negative attitudes among the local population, shrinking capacity and poor conditions in accommodation facilities and gaps in management and resource provision. The reasons for the existence of these weaknesses are of a different nature, including managerial, economic, cultural, psychological, and their influence is complex. Dealing with them implies the study of foreign experience and the identification of good practices, a critical review of the existing legal framework and management approaches, methods, measures, means and actions, including specifically affecting the possibilities of inclusion of asylum seekers in the education system of the country, improvement of accommodation conditions, better management of available resources and the choice of appropriate ways to acquaint the local population with the newcomers.

7. Scope and limitations of the study

The research is limited to analyzing precisely defined socio-economic aspects of the policy of the Republic of Bulgaria towards citizens of third countries seeking asylum, including those granted humanitarian status, refugee status or temporary protection, as they all fell into the category of asylum seeker. Among the aspects that are investigated are:

- the access to education;
- the living conditions and the capacity of the RRCs in the country;
- the management of the available resources and finding additional sources of funding for these activities;
- the perceptions of the local population.

The work does not examine and analyze other aspects affecting migration processes such as irregular crossing of the borders of Bulgaria and irregular migration, access to the labor market, internal and external migration, as some of them are the subject of other studies conducted by researchers from Department of "National and Regional Security" (DNRS). The research used quantitative and qualitative unclassified public data, including those showing the number of asylum seekers in the country, including the number of those granted humanitarian status, refugee status or temporary protection, their nationality, educational level and age structure in the period 2013-2023. With the application of the documentary analysis, a critical review of the normative framework affecting the studied issues, adopted in the Republic of Bulgaria from the beginning of the democratic changes in the country until 2023, was made. The study of the attitudes of Bulgarian citizens towards people seeking asylum is based on previous studies, including author's. As part of the research, in order to gather information about the opinion of asylum seekers about the work of the responsible state structures, a survey was conducted among 117 Ukrainian citizens temporarily residing in the Republic of Bulgaria, as well as an interview with people housed in the RRC "Ovcha kupel".

8. Methodology

A combination of research **methods** was used in the process of the research work. According to their purpose, tools identifying the problems facing the policy for asylum seekers in the Republic of Bulgaria were used documentary analysis, analysis of public policies, SWOT and PESTEL analysis, survey and interview. A comparative analysis was used for the study of good practices, on the basis of which the specific recommendations for overcoming the gaps were formulated, and through the expert evaluation, the proposed alternatives were validated and evaluated as to how applicable they would be in the country.

9. Users of the results

Potential users of the results of the research conducted within the framework of the dissertation work are structures and formations whose activity is directly related to these issues.

In Bulgaria, these are the State Agency for Refugees at the Council of Ministers (SAR at the CoM) and the National Council for Migration, Borders, Asylum and Integration (NCMBAI). The work would also contribute to the work of various ministries, departments and persons indirectly involved or dealing with these processes, including the Ministry of Internal Affairs, the Presidency, the Parliament, the Council of Ministers (CoM), the General Directorate of the Border Police, State Agency "National Security" (SANS), non-governmental and international organizations, researchers, students, and the society as whole.

10. References

The sources of information used are unclassified and include books, reports, scientific articles, internet publications, data from the web pages of international and national institutions, platforms for statistical information, legal and regulatory documents incl. strategies, laws, regulations, as well as those obtained as a result of own research.

II. SCOPE AND STRUCTURE OF THE DISSERTATION

The dissertation has a volume of 191 pages and contains: table of contents, list of abbreviations, list of tables, list of figures, introduction, three chapters, conclusion, list of references, four appendices. The main text contains 36 figures and 7 tables.

The list of used literature includes 23 books, monographs and textbooks, 27 scientific articles and reports, 25 normative documents and administrative acts and 79 other sources of information in Bulgarian and English.

The dissertation has the following structure:

LIST OF ABBREVIATIONS

LIST OF TABLES

LIST OF FIGURES

INTRODUCTION

FIRST CHAPTER. GENERAL CHARACTERISTICS AND EXPRESS PROBLEM ANALYSIS OF THE SOCIO-ECONOMIC ASPECTS OF POLICY TOWARDS PEOPLE SEEKING ASYLUM IN THE REPUBLIC OF BULGARIA

1.1. Nature and features of the socio-economic aspects of the policy for asylum seekers in the Republic of Bulgaria

1.2. Overview of the institutional system responsible for working with people seeking asylum in the Republic of Bulgaria

1.3. Analysis of the current situation and problems facing the socio-economic aspects of the policy related to asylum seekers in the Republic of Bulgaria

1.4. Conclusions and summaries to Chapter One

SECOND CHAPTER. METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE RESEARCH OF THE SOCIO-ECONOMIC ASPECTS OF POLICY FOR ASYLUM SEEKERS OF THE REPUBLIC OF BULGARIA

2.1. Overview of scientific methods and concepts

2.1.1. Overview of scientific methodology

2.1.2. Documentary analysis

2.1.3. Comparative analysis

2.1.4. Expert method

2.1.5. Study

2.1.6. SWOT analysis

2.1.7. PESTEL analysis

2.1.8. Public policy analysis

2.1.9. Interview

2.2. Selection and application of scientific methods to clarify the problems facing the socio-economic aspects of the policy for asylum seekers in the Republic of Bulgaria

2.2.1. Application of public policy analysis, document analysis, survey and interview

2.2.2. Application of SWOT and PESTEL analysis

2.3. Conclusions and summaries to Chapter Two

THIRD CHAPTER. OPPORTUNITIES FOR IMPROVING THE SOCIO-ECONOMIC ASPECTS OF ASYLUM SEEKER POLICY IN THE REPUBLIC OF BULGARIA

3.1. Good practices in the field of socio-economic aspects of asylum seeker policies

3.1.1. Study of the experience of international organizations

3.1.2. Study of good country practices

3.2. Recommendations for improving the socio-economic aspects of the policy for asylum seekers in the Republic of Bulgaria

3.2.1. Recommendations regarding the provision of an educational service

3.2.2. Recommendations regarding the accommodation

3.2.3. Recommendations regarding improving the attitudes of the local population

3.2.4. Recommendations regarding financial provision and management of available funds

3.3. Results of expert evaluations of the formulated recommendations

3.4. Conclusions and summaries to Chapter Three

CONCLUSION

REFERENCES

APPENDIX 1

GLOSSARY OF TERMINOLOGY

APPENDIX 2

SURVEY CARD - STUDY OF THE ATTITUDES OF UKRAINIAN CITIZENS RESIDING IN THE TERRITORY OF THE COUNTRY

APPENDIX 3

QUESTIONNAIRE CARD - EXPERT ASSESSMENT

APPENDIX 4

QUESTIONNAIRE - INTERVIEW CONDUCTED AMONG PEOPLE ACCOMMODATED AT RRC "OVCHA KUPEL"

III. BRIEF DESCRIPTION OF THE CONTENTS OF THE DISSERTATION

In the **Introduction**, the relevance and significance of the researched issue is substantiated. The object, subject, thesis, purpose, tasks, research questions, methodology, scope, limitations, users and sources used in the scientific research are presented.

In the **First Chapter** of the dissertation, a general characteristic is presented and an express problematic analysis of the socio-economic aspects of the policy of the Republic of Bulgaria, related to people seeking asylum and benefiting from the three types of status - refugee, humanitarian or temporary protection.

Examining the policy of the Republic of Bulgaria towards citizens of third countries seeking asylum in the country and more specifically its socio-economic aspects requires the presentation of the basic concepts in order to avoid possible further ambiguities or misconceptions in their subsequent analysis. In the dissertation on the topic "Possibilities for improving the socio-economic aspects of the policy for asylum seekers in the Republic of Bulgaria", several terms stand out, which are interpreted – these are "politics", "socio-economic aspects", "migrant", "asylum seeker", "refugee status", "humanitarian status" or "temporary protection".

However, in order to present the system with sufficient accuracy and clarity, it should be noted that it is necessary to clarify the policy not only from its theoretical point of view, but also to understand its essence, thus outlining the elements that need from improvement. In this regard, the second part of the first chapter is dedicated to clarifying the institutional system and

analyzing the main persons, structures and departments that are relevant to the researched issue and, more specifically, their functions and responsibilities.

The fact that issues related to asylum seekers and migration in general are of strategic importance is also demonstrated by the fact that they are classified among the main risks and threats to the security environment and are placed on par with other key challenges such as the risk of terrorist attacks, marginalization, inequality, growing poverty, environmental security risks, proliferation of weapons of mass destruction in the Updated National Security Strategy of the Republic of Bulgaria from March 23, 2018.³⁷ According to the Strategy, "migration is becoming a long-term and deepening risk problem that, if not managed, can become a strategic threat to democratic societies and economies in transit and host countries" and that "the development of these processes outlines a number of risks for the national our security in economic, health, social and political terms". Despite its undeniable importance, however, probably due to the extraordinary political, economic and health situation observed in the country after 2020, the topic related to people seeking asylum seems to remain secondary on the political agenda. This statement is proven by the fact that most of the strategies currently in effect, including the National Migration Strategy of the Republic of Bulgaria 2021-2025, are left without a concrete action plan.

In this regard, it should be mentioned that the structure responsible for the development, updating and offering of strategic documents such as the National Migration Strategy of the Republic of Bulgaria 2021-2025 is the National Council for Migration, Borders, Asylum and Integration. In addition to this function, the Council is also involved in proposing annual plans for the implementation of strategic documents, preparing reports on their implementation, coordinating the activities of state bodies, giving guidelines for the implementation of policies in the field, etc.³⁸ In other words, the National Council for Migration, Borders, Asylum and Integration is responsible for the identified gaps, mostly related to delays in the preparation of documents accompanying the Strategy.

In terms of legislation, the state institution that in the Republic of Bulgaria is directly involved and responsible for drafting, adopting and approving laws is the Parliament. In addition to Asylum and Refugees Act (ARA), other laws that have a direct connection to the topic are the Law on Foreigners in the Republic of Bulgaria, the Law on the Protection of Personal Data, the Law on Bulgarian Citizenship, the Law on Bulgarian Personal Documents,

³⁷ „Стратегия за национална сигурност на Република България“ accessed December 19, 2021, <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=671>.

³⁸ „Детайли - Saveti.Government.Bg,“ accessed March 17, 2023, https://saveti.government.bg/web/cc_1603/1.

as well as various regulations for their implementation. Here is the time to note that as a member country of the EU, our country has the commitment to harmonize its legislation with that of the Union and this principle should be strictly followed by the Parliament.

In addition to adopting, amending, supplementing or repealing laws, according to Art. 84 of the Constitution, the National Assembly also has the task of "adopting the state budget and the report on its implementation, determining the amount of state taxes, creating, transforming and closing ministries at the proposal of the Prime Minister, deciding the issues of declaring war and to conclude peace, to declare a military or other state of emergency on the entire territory of the country or on a part of it at the proposal of the President or the Council of Ministers", etc.³⁹

However, the National Assembly is not the only institution that plays an important role in working with these individuals. Other institutions and persons of exceptional importance in the field are CoM, the President of the Republic of Bulgaria, as well as the Chairman of the SAR at the CoM. Among the key functions for which they are responsible are decisions on granting the main types of status or protection in the country. The president, for example, provides asylum. Temporary protection is granted based on a decision of CoM, and humanitarian status or refugee status is granted by the Chairman of the SAR at the CoM. In order to better visualize the above, these main functions and responsibilities are presented in the form of a hierarchy diagram depicted in Figure 1.

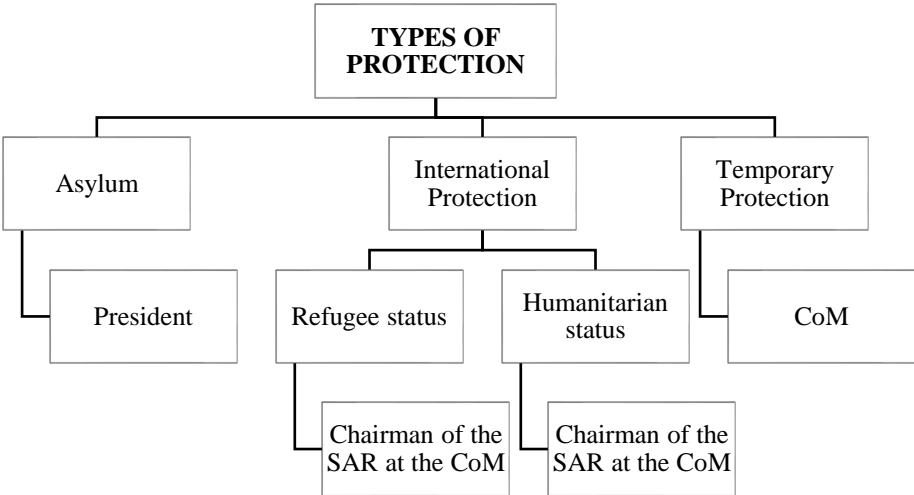

Figure 1. Types of protection and responsible persons and institutions for providing them
Source: SAR at the CoM

³⁹ „Конституция на Република България,“ Народно събрание на Република България, accessed February 12, 2023, <https://www.parliament.bg/bg/const>.

In addition to the presentation of the functions of the President, CoM and the Chairman of the SAR at the CoM, it can be said that according to Art. 24, para. 2 of the supreme law in the country - the Constitution, "The Republic of Bulgaria grants asylum to foreigners persecuted for their beliefs or activities in defense of internationally recognized rights and freedoms".⁴⁰ It is the Constitution that also imputes the responsibility of the President to grant asylum, as can be seen from the figure above. This obligation is described in Art. 98, 10.

On the other hand, the Chairman of SAR at the CoM is a body of the executive power with special competence. In addition to granting, refusing, withdrawing and terminating protection in the Republic of Bulgaria, according to ARA, it "terminates the proceedings for granting protection; makes decisions on requests for family reunification; makes decisions on other applications of foreigners who have been opened proceedings for granting protection or have been granted such protection in the Republic of Bulgaria; informs CoM about the need to introduce temporary protection on the territory of the Republic of Bulgaria; inform about the need to extend the term of temporary protection; manages and distributes funds from the budget, controls their targeted spending; in agreement with the Minister of Finance and the Minister of Labor and Social Policy, determines the cost norms for support as part of the material conditions for the reception of foreigners seeking protection, established in the territorial divisions of SAR at the CoM; at the request of the President of the Republic of Bulgaria, the Chairman of SAR at the CoM gives an opinion on a given application for asylum", etc.

The obligations of CoM in the context of the researched topic are mainly based on the so-called temporary protection. According to Art. 80 of ARA, CoM "makes a request to the European Commission (EC) for the introduction of temporary protection; informs the EC about the possibilities of the Republic of Bulgaria to accept foreigners in need of temporary protection; designates a national contact point and notifies the other EU and EC member states; adopts an action plan for temporary protection in the Republic of Bulgaria; makes a request to the EC to terminate the temporary protection or to extend its term; take measures to facilitate the voluntary return of foreigners enjoying temporary protection or for whom temporary protection has been terminated".

The activity of CoM in this area is also supported by SAR at the CoM, which is an institution with special competence in the field of implementation of the state policy for granting protection in the Republic of Bulgaria. The Agency implements the standards for

⁴⁰ parliament.bg, "Конституция на Република България," Народно събрание на Република България, accessed December 30, 2021, <https://www.parliament.bg/bg/const>.

reception, accommodation and conducts proceedings for the granting of status to third-country nationals seeking protection, applying international acts in the field of refugee law and national legislation. In relation to citizens of third countries in the procedure for granting protection, a set of measures for cultural and social adaptation are also implemented. Tools are used for an effective and personal approach to the special needs of asylum seekers and especially vulnerable persons, within the reception and procedure. SAR at the CoM actively participates in the work of the national bodies competent in matters of migration and security.⁴¹

With regard to the very structure of SAR at the CoM, it can be mentioned that sub-structures operate within the agency, including regional divisions (RRCs, respectively in the cities of Harmanli, Banya and Sofia and Transit Center (TC) in Pastrogor), whose main purpose is to provide accommodation and registration for refugees, directorates with a purely administrative focus, directorates aimed at social assistance and three expert positions.

An institution that is not directly involved in the social aspects of working with this group, but still has points of contact with the topic, is the Ministry of Interior. According to the Law on the Ministry of Interior (LMI), one of the main functions of the institution is security, and in particular the protection of state borders, through which, in addition to prohibited substances and objects, irregular migrants, including radicalized ones, can pass, which poses risks national security.⁴²

It is important to note that the Ministry of Interior has different structures, some of which are specialized in working with migration processes. Examples of such structures are the General Directorate of Border Police (GDBP) and the Directorate "Migration". According to the National Migration Strategy of the Republic of Bulgaria, GDBP is "a national specialized structure for the implementation of activities of operational search, security, investigation of crimes, control, prevention and acquisition of information in the border area, in the areas of border checkpoints, international airports and ports, in internal sea waters, the territorial sea, the adjacent zone, the continental shelf, the Bulgarian part of the Danube River and other border rivers and reservoirs".

According to Art. 43a, para. 2 of LMI, the Directorate "Migration" is "a structure of the Ministry of Interior for the regulation of migration processes and the administrative control over the residence of foreigners in the Republic of Bulgaria, countering illegal migration on the territory of the Republic of Bulgaria". A closer look at the directorate's functions shows that it

⁴¹ „Мисия и визия на ДАБ | Държавна агенция за бежанците“ accessed December 30, 2021, <https://www.aref.government.bg/bg/taxonomy/term/49>.

⁴² „Закон за Министерството на вътрешните работи“ 58 от 23 2019, <https://lex.bg/laws/ldoc/2136243824>.

is also responsible for “issuing short-term, long-term, long-term or permanent residence permits; carries out the procedure for granting or denying the status of a stateless person, as well as for revoking such status; collects, systematizes and analyzes information on the status and dynamics of migration processes; "participates in the counteraction of illegal migration" and in these activities the Directorate "Migration" cooperates with other units and structures.

There are other institutions involved in ensuring the security of the country, which are not part of the MI, but all of them have similar functions, directly or indirectly related to asylum seeking and migration processes in general. Such a structure is SANS, which is "committed to border security and countering cross-border crime in the context of integrated border management". Among the activities that SANS performs with "ensuring national security through early detection and warning of risks and threats, as well as detection, prevention, interception and neutralization of threats to national security”.

The totality of the review of the state institutions and persons holding various state positions, forming and bearing responsibility for the policy of the Republic of Bulgaria in the field of people seeking asylum, made so far does not claim to be complete, exhaustive and comprehensive. For a better visual representation of the public structures involved in working with asylum seekers, as well as their main functions, the information is systematized and presented in Figure 2.

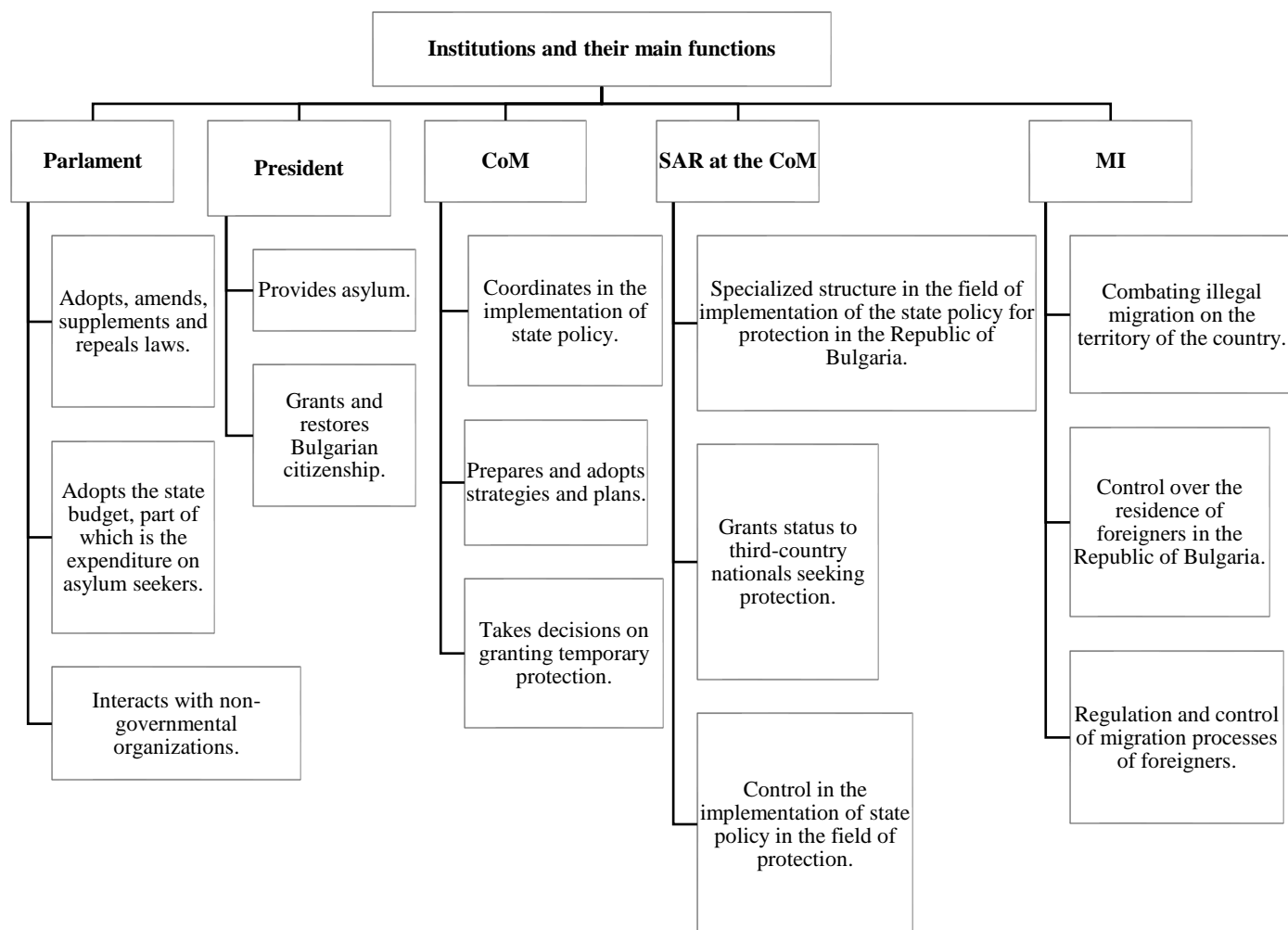

Figure 2. Main structures in the Republic of Bulgaria, directly or indirectly involved in working with people seeking asylum

Source: author

Along with the various state institutions and structures that are relevant to the formation and implementation of policy regarding asylum seekers in the country, an important role is played by the non-governmental sector, which in many cases is even more active in working with vulnerable groups such as refugees, people granted humanitarian status, temporary protection and asylum seekers in general. As can be seen in Figure 2. among the main functions of some of the institutions represented is to interact with this type of organization. Some international and non-governmental organizations (NGOs) whose activities are related to these groups of people are IOM and UNHCR, Caritas, Bulgarian Council for Refugees and Migrants, Bulgarian Helsinki Committee, Council of Refugee Women in Bulgaria, Bulgarian Red Cross (BRC), CVS Bulgaria, Multi Kulti Collective. All of them assist

these vulnerable groups residing in the country in various aspects such as providing information, advocating for access to rights, referral to services, legal aid, education, involvement in cultural and social events, etc.

Despite the seemingly great efforts of the state in working with people seeking asylum, expressed in various legislative initiatives such as the development of strategies and plans, inter-institutional cooperation and significant financial support from the outside, gaps in the socio-economic aspects of the policy of the Republic of Bulgaria in the field they exist. This is proven by the analysis of the current situation and the problems facing the socio-economic aspects of the policy related to asylum seekers in the Republic of Bulgaria. Moreover, this is in the face of rising numbers of people seeking protection in the country for the first time, as seen in Figure 3.

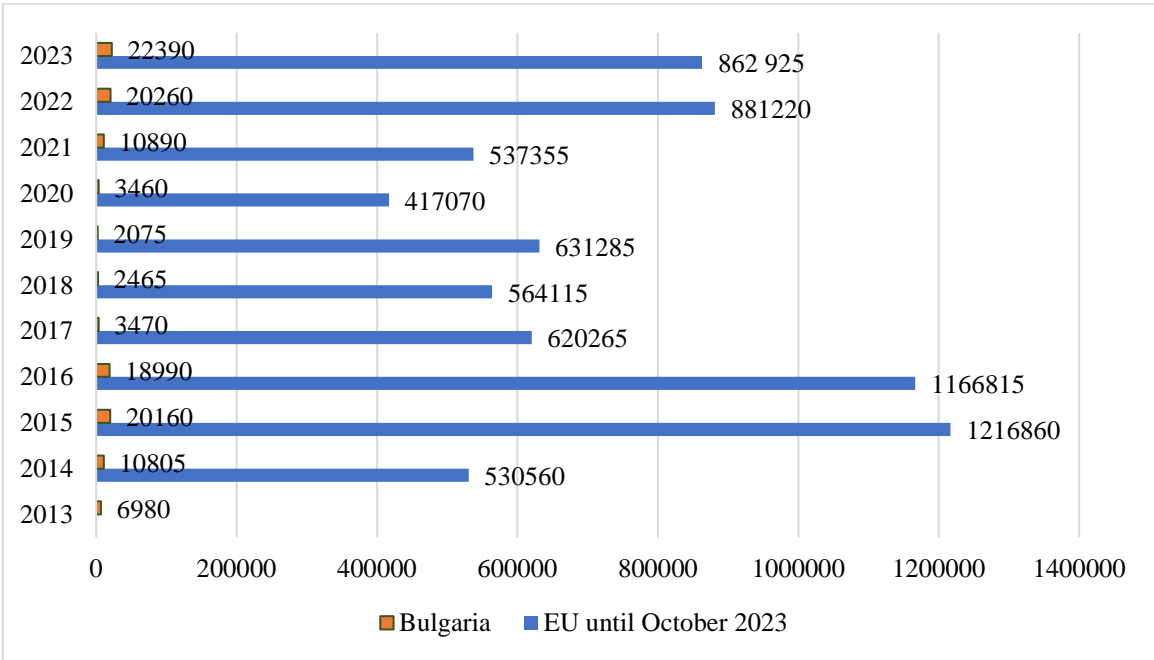

Figure 3. Graphic representation of the number of persons seeking asylum for the first time in Bulgaria and the EU between 2013-2023

Source: Eurostat

In addition, the number and other facts highlighting the situation in the Republic of Bulgaria are presented in the first chapter, people seeking asylum are introduced. Among the data included in the study are nationality of the people by year, their educational, gender and age structure, the number and type of status obtained. In connection with one of the investigated aspects – the conditions and capacity of RRCs in the country, data on the state of these facilities

are presented, according to which in 2022 and 2023, the available places from 5,160 fall to 3,782 and 3,592, respectively, which practice represents a drop of around 28%, places which are grossly insufficient against the background of the number of people who have sought protection in the country.

On the basis of the general description made and the express problem analysis carried out in the first chapter of the dissertation work, it can be summarized that the problems before the policy for the citizens of third countries who sought residence in the Republic of Bulgaria are expressed in:

- limited access to educational services for persons from this group due to bureaucratic obstacles and isolation in registration and accommodation facilities, which is a prerequisite for marginalization and social isolation from the local society, which in turn does not contribute to improving continuity on the part of the local population;
- shrinking capacity and poor living conditions in the RRCs in the country. The state allows the application of discriminatory practices regarding the accommodation of asylum seekers of different nationalities;
- rare use of European financial mechanisms to support asylum seekers. There are also a number of gaps in the management and distribution of available resources, which are again based on discriminatory practices and prioritization of certain newcomers.

Main **results** achieved in the first chapter are:

- a general description of the policy of the Republic of Bulgaria towards persons seeking asylum in the country was made;
- the institutional system is described, including main state structures, individuals and organizations relevant to issues related to people seeking asylum in the country;
- the situation related to the citizens of third countries seeking asylum in our country was analyzed, including the number of those who sought asylum for the first time, a breakdown of their statuses by type, their gender, educational, age structure, as well as the capacity of the facilities for accommodation and registration of such people in Bulgaria;
- the main problems of the studied socio-economic aspects of the policy for asylum seekers of the Republic of Bulgaria are mentioned.

The second chapter of the dissertation is devoted to methodological aspects of the study of the socio-economic aspects of the asylum seeker policy of the Republic of Bulgaria. In the first part of the second chapter of the work, a wide range of scientific methods and

concepts that are used in this type of research are discussed. Specific tools that are described and applied are documentary analysis, comparative analysis, expert method, questionnaire survey, SWOT analysis, PESTEL analysis, public policy analysis and interview. A structure was used for their presentation, including a brief history of the specific method, advantages and disadvantages of their application, ways of practical use, as well as possibilities for application in the dissertation itself.

In this chapter, the methods used to outline, identify and prove the existence of the problems and gaps already mentioned in the presentation of the results of Chapter One are selected and applied. One of the tools applied here is the documentary analysis, with the help of which normative documents, including strategic ones, adopted in Bulgaria in the period after the democratic changes until 2023, which are presented in Table 1, were examined in more depth.

Таблица 1. Main normative documents affecting people who have sought asylum in the Republic of Bulgaria, adopted in the period 1989-2023

Strategic documents
National Strategy of the Republic of Bulgaria on Migration and Integration 2008-2015
National Strategy on Migration, Asylum and Integration 2011-2020
National Strategy for the Integration of Persons Granted International Protection in the Republic of Bulgaria 2014-2020
National Strategy on Migration, Asylum and Integration 2015-2020
National Migration Strategy of the Republic of Bulgaria 2021-2025
Laws
Decree No. 208 of the Council of Ministers of October 4, 1994 on the adoption of an Ordinance on granting and regulating the status of refugees, accompanied by an Ordinance on granting and regulating the status of refugees, published in the State Gazette, issue 84 of October 14, 1994
Refugees Act 1999
Law on Foreigners in the Republic of Bulgaria from 1999
Asylum and Refugees Act 2002
International documents to which Bulgaria is a party
1951 Refugee Convention – ratified on 12 May 1993
1967 Protocol Relating to the Status of Refugees - ratified on 12 May 1993
EU Migration and Asylum Pact – agreed between the Parliament and the Council in December 2023
Country responsible for the asylum application (Dublin Regulation) - enters into force in July 2013.
Directive 2013/32/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on common procedures for granting and withdrawing international protection
Reception Conditions Directive - adopted on 27 January 2003. Revised on 26 June 2013
Qualification Directive - adopted on 29 April 2004. Revised on 13 December 2011

Source: author

However, since the analysis of documents is not sufficient, and the results of surveys of the attitudes of the representatives of vulnerable groups in the country are quite limited, to achieve the goal of the research, an own survey was conducted, including 117 Ukrainian

citizens temporarily residing in the country. The research was carried out in the period May 18-27, 2023, using the methods of direct personal interview and online survey, and as of May 23, 2023, there are 159,225 Ukrainians in Bulgaria registered for temporary protection on the territory of the country, which at the 95% level of certainty of the obtained results generates approximately 9% statistical error, which approaches the permissible between 4-8% for the sample to be representative, but still the study does not claim such. The main reason for the selection of Ukrainian citizens and their involvement in such a study is that when it is conducted, they constitute the largest number of representatives of citizens of third countries residing in the Republic of Bulgaria.

The questionnaire consists of 8 questions, 3 of which are standard such as gender, age and highest educational level of the respondents, and for the remaining 5, related to the perceptions of Ukrainians in relation to the actions of the Bulgarian state regarding their access to education, accommodation options, financial aid, overall assessment of the state's work and the involvement of the local population, the standard five-point Likert scale was used.

Given the gender structure data shared in Chapter One, 100 respondents or 85.5% were female, 12 (10.2%) were male, and 5 (4.3%) chose not to answer. Regarding the age of the respondents, the most numerous are those falling into the age group between 35 and 44 (51 people), followed respectively by those between 18-34 (24 people), between 45-54 (21 people), 65-74 (15 people), 4 people under the age of 18 and two who chose not to answer. The third of the questions, which is not directly related to the assessment of the actions of the Bulgarian authorities and depicts the educational structure of the respondents, shows the following picture - 4.3% of people have a completed doctorate, 21.4% have a master's degree, 13.7% have a bachelor's degree, with secondary education 42.7%, with primary education 6.8%, with primary education 3.4%, and 7.7% preferred not to answer. The rest of the results are presented using pie charts as follows:

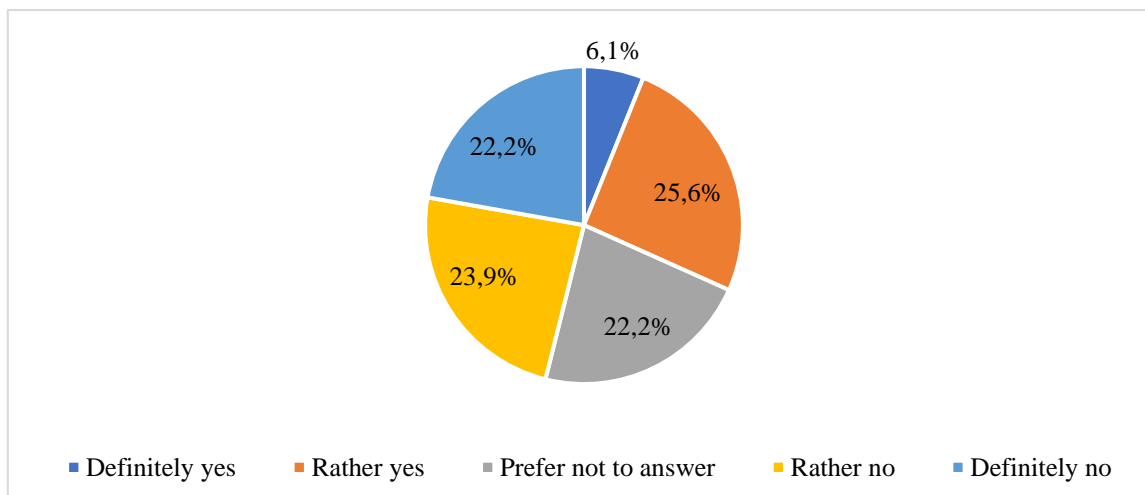

Figure 4. Did the Bulgarian state help you in continuing your educational development?

Source: author

As can be seen from the figure above, the first question is related to the access to education of Ukrainians in the country. In the case of the present study, there is a preponderance of those who do not think that the state's efforts in this direction were sufficient (46.1%), against 31.7% for those who are satisfied. The share of those who cannot make a decision on the matter or do not wish to answer is also significant, which means that they probably did not seek this kind of help from the Bulgarian authorities. Another hypothesis related to the last assumption is the fact that 39.4% of the respondents have a higher education, which makes them highly qualified and perhaps they do not need further educational development.

An interesting comparison in this regard can be made with the data on the educational qualification of asylum seekers in the Republic of Bulgaria from other nationalities, where the predominant number are people with primary and elementary education, which suggests that major efforts in terms of providing quality education should to be aimed not at Ukrainians, but at persons coming from other countries.

However, in order for them to be interested in developing their professional competences, the state should first of all take care of providing good living conditions. For this reason, the next question from the survey concerns accommodation.

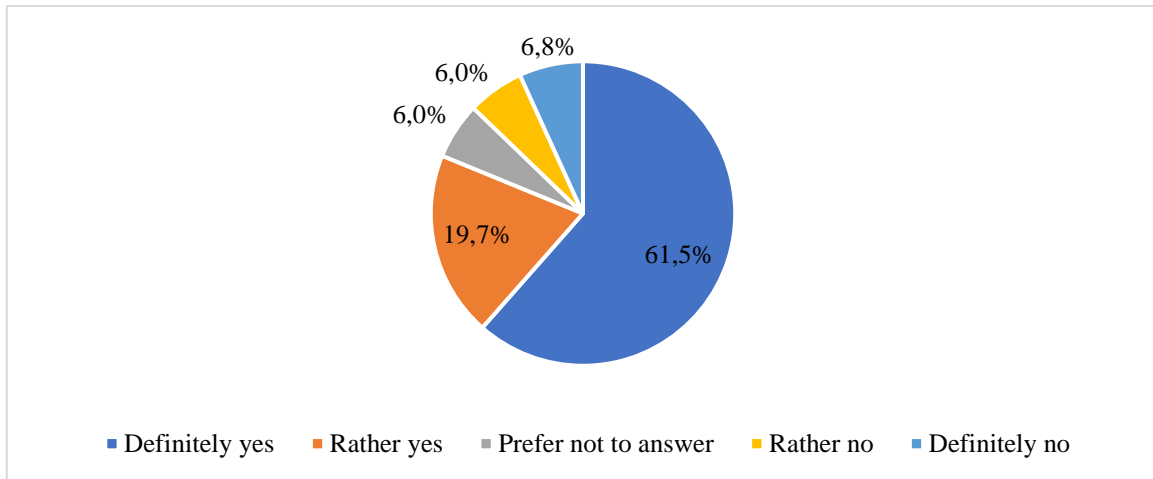

Figure 5. Did the Bulgarian state help you with your accommodation?

Source: author

An important clarification that should be made here is that Ukrainian citizens who have chosen to seek asylum in Bulgaria are accommodated in places entered in the National Tourist Register, which in practice are hotels and bases, some of which are located on the Black Sea coast. In this regard, the results of the conducted survey are not surprising - 81.7% of respondents are satisfied with the actions of the state in this regard. On the other hand, distinguishing, prioritizing and to some extent discriminating against people of different nationalities is a bad practice that could lead to the outbreak of internal conflicts within the country. This means that persons coming from different countries of Ukraine are accommodated in RRCs with decreasing capacity and conditions incomparable to those of a hotel.

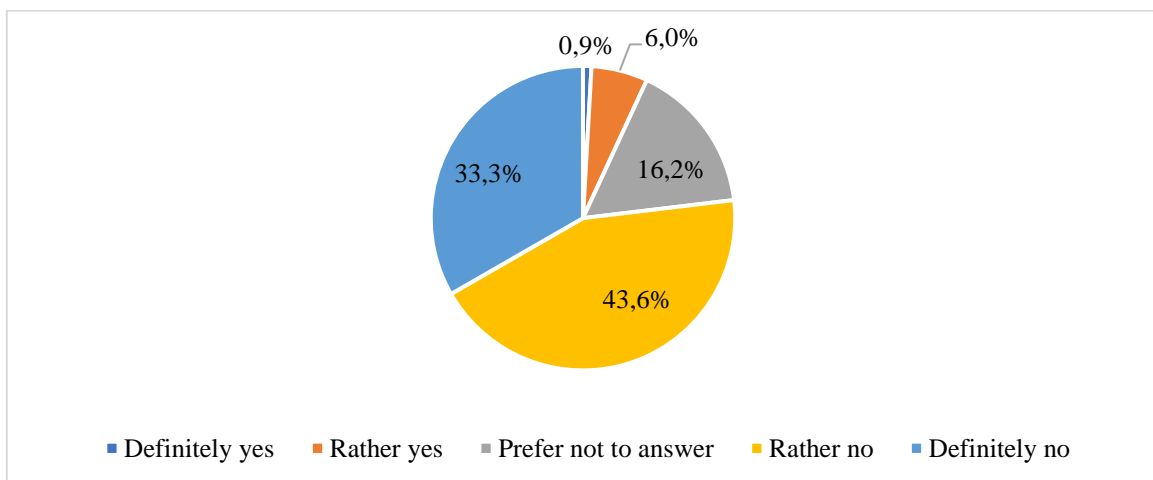

Figure 6. Is the financial aid provided by the state sufficient for you?

Source: author

Another aspect that discredits asylum seekers from countries other than Ukraine is the grant of financial assistance provided by the state. It should be noted here that the state once again allows certain distinctions between different nationalities. Ukrainians receive BGN 40 per day for the first three months of their stay in Bulgaria. Despite the incomparable financial support compared to asylum seekers from other third countries, the research shows that 76.9% of Ukrainians in Bulgaria are not satisfied with the funds they receive and find them insufficient.

Along with newcomer-state relations, the social aspect, examining the attitudes of the local population, is no less important. The data from the survey illustrating the perception of the Ukrainians in relation to the attitude of the Bulgarians towards them are presented in Figure 7.

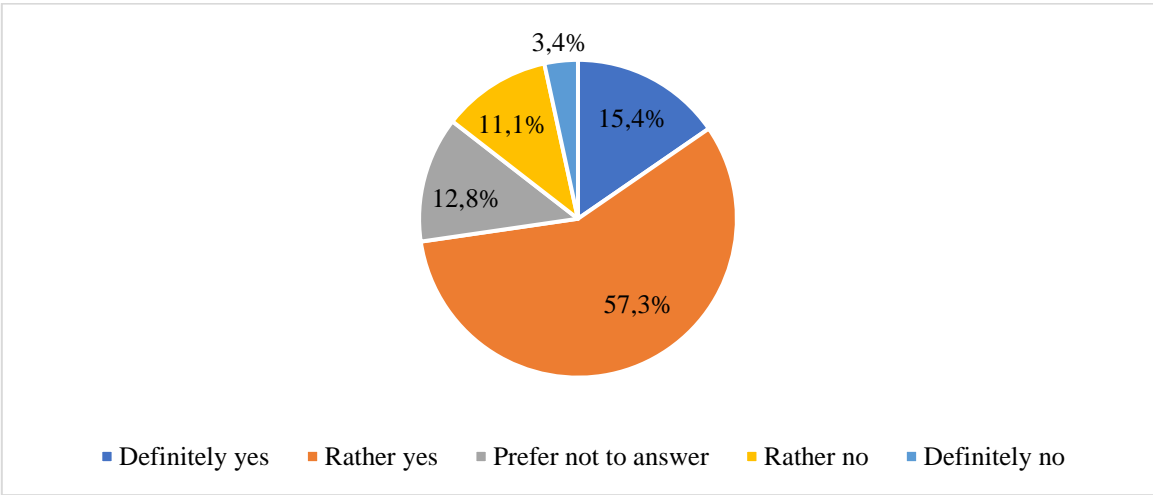

Figure 7. Do you find support and understanding among Bulgarian citizens?

Source: author

They show that the majority (72.7%) of the surveyed Ukrainian citizens residing on the territory of the Republic of Bulgaria find understanding among the local population. These results are actually not surprising - most cultural similarities, along with religious uniformity, make Bulgarians more inclined to show a sense of indulgence towards those in need. It is important to note that the political discourse on the subject and the promotion of certain views are able to influence public opinion in a particularly negative way.

Analyzing the attitudes of Ukrainian citizens, however, despite the fact that they make up the largest part of the studied foreign citizens residing in the Republic of Bulgaria at the time of conducting the research, does not give a completely accurate picture of the situation in the

country. In order to prove certain inequalities between Ukrainians and representatives of other nationalities, on December 13, 2023, the RRC "Ovcha Kupel", Sofia, was visited, where a conversation was held with people housed in the center. Two of them agreed to participate in a short interview with pre-prepared questions similar to those asked of the Ukrainians whose answers were presented above. Both interviewees - Syela Ramata, a woman from Tunisia and Obial Abdalah, a man from Syria belong to the age group of 18-34 years. Regarding the educational opportunities provided by the Bulgarian state, both share that they are quite limited. In addition, Syela says that she can study Bulgarian if she wants to, but this service is mainly offered by various non-governmental organizations such as Caritas, which confirms the statement about the much more active role of this sector in working with such people.

On the other hand, when asked about the accommodation and conditions in the "Ovcha kupel" RRC, both of them are of the opinion that the conditions inside are "terrible". Obial also shared that "they feel uncomfortable" and "that they are forced to live with 10 people in a room." Regarding financial support from the state to cover basic needs, both interviewees frankly state that they do not receive any financial support from the state authorities. In relation to the attitude of the Bulgarian society and its tendency to sympathize with people in a similar situation, the two participants have different opinions. Obial states that he finds understanding among the Bulgarians, while Syela is rather hesitant. It is important to note that similar opinions and views were heard from the rest of the people with whom a brief conversation was held, but for various reasons they did not wish to participate in the interview itself.

From the analysis carried out so far, the following conclusions can be formulated:

- Bulgarian society is extremely rich in terms of diversity of ethnicities, cultures and religious beliefs, a fact that should favor the reception of other people in need of protection. Media coverage and political discourse on these issues, however, prove to be decisive in shaping the predominantly negative public opinion towards asylum seekers;
- the opportunities for additional training and educational development provided by the state to newcomers are limited, and the need for this is of primary importance, especially for those coming from countries other than Ukraine, who mostly have a low educational level;
- the actions of the state in terms of accommodation and, in particular, the advantages that those coming from Ukraine receive compared to people of other nationalities create prerequisites for the emergence of internal discontent and conflicts. There is a shrinking of capacity and deteriorating living conditions in RRCs in the country in the conditions

of an increasing number of people seeking asylum, which speaks of prioritizing and directing public funds in other directions when there is a clear need for actions in this direction;

- the grant-in-aid, which is extremely important, especially in the first months after the arrival of these people in Bulgaria, turns out to be insufficient to cover basic needs, and in some cases it is even absent. And in this regard, as in the matter of accommodation, the authorities allow a distinction between different nationalities;

Based on these findings, it can be concluded that the policy of the Republic of Bulgaria in this area is faced with many and varied problems, some of which have been identified and distinguished. For a better illustration, as well as in order to highlight the opportunities and threats of the policy conducted in this way, SWOT and PESTEL analysis are applied, which confirm the conclusions made above.

In **summary of the Second Chapter**, it can be mentioned that it is dedicated to the examination and theoretical description of a complex of scientific research methods, some of which are selected and used to prove the problems before the researched socio-economic aspects of the policy for asylum seekers of Republic of Bulgaria. To achieve this objective, public policy analysis, survey, interview, documentary analysis, SWOT and PESTEL analysis have been applied. Among the conclusions from Chapter Two are:

- Bulgarian society often does not show the necessary empathy towards people seeking asylum, as this is mainly caused by the media coverage and political discourse on the subject;
- a more active role of the state is needed in terms of providing training opportunities, which is especially necessary for people coming from countries other than Ukraine, who are mostly holders of a low educational level;
- there is a significant imbalance in the accommodation of people of different nationalities, and in the conditions of shrinking capacity and deteriorating conditions of RRCs in the country;
- the grant-in-aid provided to cover the basic needs of this type of arrivals in Bulgaria turns out to be extremely insufficient, and for certain groups it is completely absent;
- there is a delay in the preparation and implementation of strategic documents of critical importance for the country, concerning these issues.

Regarding the **results** achieved in the Second Chapter of the dissertation work, it can be said that:

- a complex of research tools is theoretically examined and described, some of the advantages and disadvantages of each method are shared and guidelines are given for their application in research;
- a selected toolkit including public policy analysis, documentary analysis, questionnaire survey, interview, PESTEL and SWOT analysis was applied, with which problems were identified, confirmed and proven.
- problems are identified, confirmed, and proven.

It is important to note that each of the above problems arises and deepens in the context of crises such as demographic, health, caused by COVID-19, political, related to the frequent change of governments in the period 2021-2023, as well as economic, immediately after the start of the war in Ukraine. It is likely that the accompanying upheavals shift the focus away from the shortcomings of the socio-economic aspects of the country's asylum-seeker policy. However, this should not serve as a prerequisite for neglecting issues of such importance, especially in the context of increasing migration pressure to the country after 2021.

Precisely for this reason, an answer to the questions about dealing with the identified problems is sought in the **Third Chapter**, where specific recommendations are formulated in this direction. In this regard, part of the methods described in the Second Chapter were applied, namely the comparative analysis, with the help of which good practices were examined, based on which proposals were formulated, which were subsequently validated through expert evaluation.

The study of foreign experience is focused in two main directions - research of the activities of leading international organizations and identification of good practices from countries considered suitable in terms of geographical, political, economic, social and cultural principles. Among the most prominent international associations is the United Nations and its specific structures involved in working with refugees, exiles, people seeking asylum and other types of migrants. Examples of such specific structures attached to the UN are UNHCR, IOM and partly the Office of the UN High Commissioner for Human Rights. In the dissertation, special attention is paid to the UNHCR as the leading one and with the strongest connection to the studied issue. Good practices and guidelines of the UNHCR⁴³, from which our country should be guided and borrowed:

⁴³ "Access to Secure and Affordable Housing | UNHCR Integration Handbook," accessed June 7, 2023, <https://www.unhcr.org/handbooks/ih/housing/access-secure-and-affordable-housing>.

- providing information to vulnerable groups about accommodation as part of the reception and orientation process;
- ensuring that public accommodation allocation systems on an emergency or priority basis are responsive to people, particularly those with specific needs;
- providing professional development for housing staff to ensure that an understanding of the experiences and needs of asylum seekers is reflected in accommodation decisions and administrative processes;
- encouraging authorities to plan for the provision of housing to people with specific housing needs (eg extended families, people with disabilities, etc.).

Another important aspect underlying UNHCR's core activities is education. In this regard, a major area where UNHCR is focusing its efforts is overcoming the language barrier between the newly arrived and the host community through:

- include training in target languages as an integral part of the integration programme;
- ensuring that language training programs receive adequate, stable and permanent funding;
- creation of mechanisms for central coordination, planning and monitoring of language programs;
- development of national standards for language training programs;
- offering a range of options by type of program and training format, taking into account the diversity in capacity, competences, aspirations, training needs of those participating in them.

In order to get a clearer idea of the way the Republic of Bulgaria should go, borrowing good practices from other countries, possible alternatives are presented in Table 2., which also includes information about the conditions in Bulgaria for the purpose of direct comparison.

Table 2. Good practices in working with people seeking asylum in EU countries, compared with the Bulgarian course of action

Good practices in relation to the provision of an educational service		
<i>Bulgaria</i>	<i>Sweden</i>	<i>Germany</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Access to education for asylum-seeking children is explicitly provided for in national legislation with no age limit; • presence of obstacles related to the methodology used to 	<ul style="list-style-type: none"> • Asylum-seeking children have full access to the Swedish school system and are largely integrated into regular schools; • people between the ages of 16 and 19 often have to attend a preparatory course to improve their skills in Swedish and other core 	<ul style="list-style-type: none"> • SPuKin Germany (language and communication mediation) offers language mediation in the educational, social and health sector in the Osnabrück region to facilitate language communication;

<p>identify the educational level of the children to which they should be directed;</p> <ul style="list-style-type: none"> no preparatory classes are offered to facilitate access to the national education system; asylum-seeking children may be detained in closed reception centers or facilities after their parents' detention, which in turn limits their ability to enter the national education system. 	<p>subjects before they can access vocational education;</p> <ul style="list-style-type: none"> children also have the right to regular lessons in their own mother tongue if there are more than 5 pupils in the same language in the area; all municipalities in Sweden offer people in a similar situation language training no later than three months after the person's arrival.⁴⁴ 	<ul style="list-style-type: none"> the "SPuK Bund 3" project⁴⁵, co-financed by AMIF aims to promote language mediation throughout Germany as a standardized and professional service and thus promotes the intercultural opening of different sectors by incorporating multilingualism. The project is implemented by Caritas.
---	---	--

Good practices regarding accommodation provided

<i>Bulgaria</i>	<i>Poland</i>	<i>Belgium</i>	<i>France</i>
<ul style="list-style-type: none"> There is a decreasing capacity of RRCs in the country in the conditions of increasing migration pressure; poor social and living conditions in RRCs in the country; as of 31.12.2023, with the centers' capacity of 3,592 places, 2,611 or 72.8% were occupied, which, given the high immigration levels from the period 2021-2023, speaks of reluctance of newcomers to use these facilities; discriminatory differences in the service provided to people of different nationalities are allowed. 	<ul style="list-style-type: none"> "Welcome Home" Program⁴⁶ provides housing support for asylum seekers by renting apartments from landlords and then providing those apartments to families, charging below-market rent that they can afford; the rent is increased gradually over a period of two to three years until the family becomes self-sufficient; as of August 2019, the program has 19 apartments and has supported 12 families (66 people, including 33 children). 	<ul style="list-style-type: none"> Social mediation in renting⁴⁷ through interaction with private individuals; among the target groups targeted by this practice are migrant families, vulnerable people and people at risk of poverty excluded from the private housing market; an intermediary in this process is the Social Rent Agency, which is publicly funded. 	<ul style="list-style-type: none"> CALM (Comme à la Maison)⁴⁸ offers short-term temporary accommodation to private individuals of a similar type; a network called SINGA connects French citizens and asylum seekers for temporary cohabitation with host families participating in CALM and offering their home for a period of 3 to 12 months; three-quarters of the program's budget comes from private donors, and the rest is public funding;

⁴⁴ The Newbie Guide to Sweden. *Svenska för invandrare, SFI. Good to know about SFI*. Accessed January 26, 2024. <https://www.thenewbieguide.se/swedish/where-to-learn-swedish/swedish-for-immigrants/>

⁴⁵ "Spuk". Accessed December 2, 2021. <https://www.caritas-kassel.de/ich-suche-hilfe/migranten-fluechtlinge-und-spaetaussiedler/spuk/spuk>.

⁴⁶ piotr.chojnacki, "Welcome Home: Refugee Support in Poland," *Fundacja Ocalenie* (blog), November 16, 2018, <https://en.ocalenie.org.pl/what-we-do/our-initiatives/welcome-home>.

⁴⁷ "FEDSVK - Federatie van de Sociale Verhuurkantoren in Brussel," FEDSVK.BE, accessed June 18, 2023, <https://www.fedsvk.be>.

⁴⁸ AT HOME: CALM," SINGA / France, accessed June 18, 2023, <https://www.paris.fr/pages/decouvrez-le-programme-calm-pour-accueillir-des-refugies-5135#le-programme-calm-comme-a-la-maison>

			<ul style="list-style-type: none"> the same program also exists in Belgium.⁴⁹
Good practices regarding the reception of these vulnerable groups by the local population			
<i>Bulgaria</i>	<i>Croatia</i>	<i>Germany</i>	<i>Portugal</i>
<ul style="list-style-type: none"> Research shows that the Bulgarian society is still reserved regarding the arrival of people of this type; most Bulgarian citizens have never met or spoken to such people; a large part of Bulgarians would not accept a asylum seekers as their colleague; the opinion of Bulgarians is primarily based on the political discourse on the subject and media coverage. 	<ul style="list-style-type: none"> Civil society holds information sessions for local authorities, service providers, schools and local neighbourhoods; initiatives to support new arrivals of this type called "Welcome"⁵⁰, which brings together individuals and civil society organizations in order to provide support on the ground, but also to exert political pressure on the institutions of Croatia and the EU in order to change restrictive migration policies. The initiative brings together more than 60 civic organizations, one football club and over 400 volunteers. 	<ul style="list-style-type: none"> Transatlantic exchange between Germany and the US to share ideas and best practices for welcoming and integrating similar vulnerable groups at local level;⁵¹ creation of informational posters featuring immigrants aimed at promoting civil and political liberties, career and educational opportunities, democratic values and rights of newcomers. 	<ul style="list-style-type: none"> Creation of a nursery/garden Espaço A Criança where the children are Portuguese citizens, immigrants or asylum seekers;⁵² in this way, conditions are created for communication between children from different backgrounds as well as their parents, and the main goal of this project is to promote diversity and support the interaction between the new arrivals and the local community.

Source: author

The review of foreign experience allows the generation of a large number of good practices, which, however, should be checked in terms of their likelihood of application and cooperation in the country. In this regard, another method is applied - an expert assessment conducted in the period July 6-14, 2023 among 25 experts, representatives of various state structures, including the system of MI, including the Directorate "Migration", representatives from the Ministry of Social Affairs of the Republic Bulgaria, employees in a managerial position of municipal structures for the protection of order and security in areas with a large

⁴⁹ "AT HOME: CALM," SINGA / Belgium, accessed June 18, 2023, <https://en.singa-belgium.org/calm>.

⁵⁰ "Welcome" Initiative. About the Initiative. Accessed January 25, 2024. <https://welcome.cms.hr/index.php/about-hr/>

⁵¹ "Welcoming Communities Transatlantic Exchange | Heinrich Böll Stiftung | Washington, DC Office - USA, Canada, Global Dialogue," Heinrich-Böll-Stiftung, accessed June 17, 2023, <https://us.boell.org/en/welcoming-communities-transatlantic-exchange>.

⁵² "Espaço 'A Criança'" accessed June 17, 2023, <https://cpr.pt/espaco-a-crianca/>.

concentration of migrants of this type, as well as researchers with scientific interests in the field of asylum seeker and migrant issues. The survey includes 18 questions, and in 4 of them the respondents have to rank the recommendations by importance for each of the four socio-economic aspects, and the remaining 14 questions represent an assessment of the degree of applicability of the specific recommendation in the Republic of Bulgaria, using the five-point Likert scale.

With regard to access to educational services in the Republic of Bulgaria, the experts who took part in the study indicate that the most important is the recommendation related to the acquisition of the Bulgarian language, similar to the example of Sweden, where new arrivals start language training no later than three months after arrival. 52% of the respondents indicated this alternative as the primary one. On the other hand, the lowest support meets the alternative related to the creation of educational centers similar to the one in Manchester, Great Britain, where different voluntary communities and local citizens will be involved, as it is ranked last in importance by 80% of the experts.

It is interesting to point out, however, that a significant part of those who participated in the research find the formulated recommendations to be applicable at the national level. This can be traced in the subsequent three figures as follows:

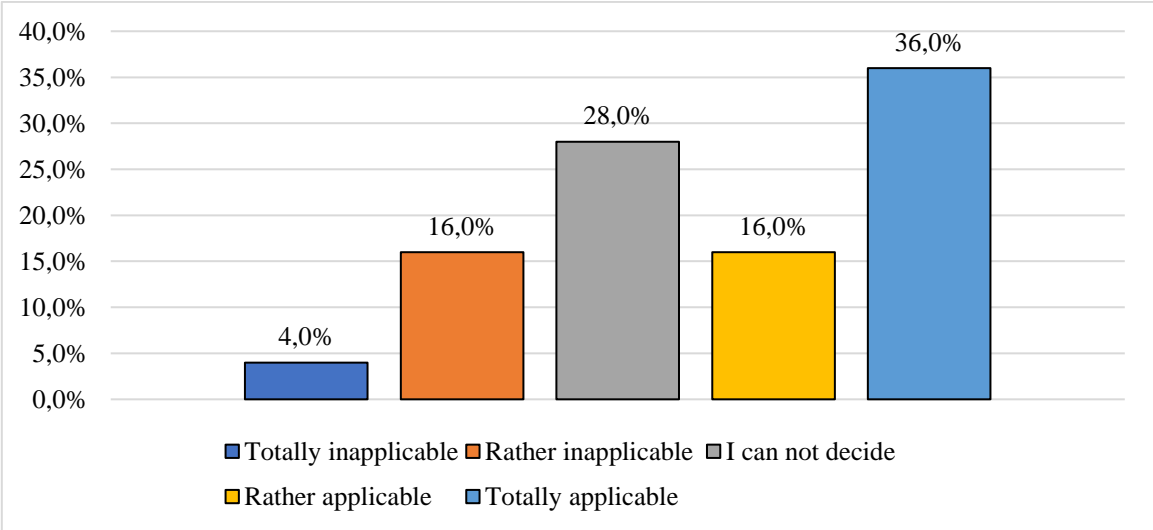

Figure 8. Please evaluate whether the recommendation "Intensive efforts regarding acquisition of the Bulgarian language following the example of Sweden, where new arrivals start language training no later than three months after their arrival" would be applicable in the Republic of Bulgaria

Source: author

Similar to the results in Figure 8. is the opinion of the experts regarding the next alternative to overcome the gaps in the provided opportunities for training and education - 36% of the respondents find the recommendation related to stimulating the inclusion of children in the public school system applicable. A more detailed presentation of the results of this question is depicted in Figure 9.

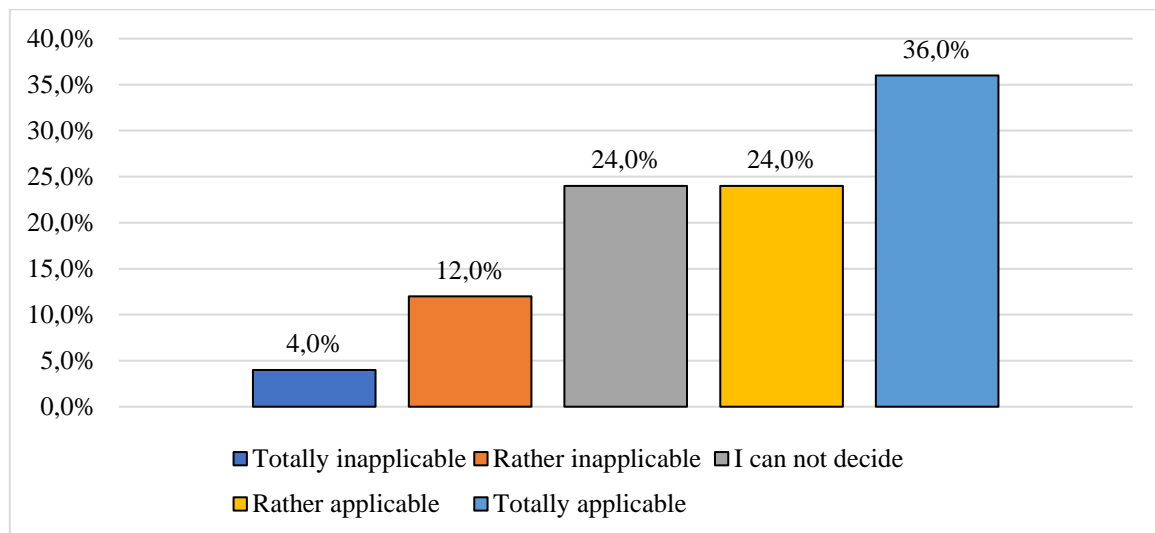

Figure 9. Please rate whether the recommendation "Encouraging the inclusion of the children in the public school system, including nurseries and kindergartens and limiting practices of their isolation in accommodation centers in the country, which creates a precondition for marginalization and social exclusion from the local community" would be applicable in the Republic of Bulgaria

Source: author

In contrast to the previous two figures, Figure 10 shows a relatively higher proportion of respondents who could not assess whether the recommendation related to the creation of educational centers similar to the one in Manchester, Great Britain, would be applicable at the national level. A probable reason for this is that these 36% of respondents are not aware of the activities of such organizations and have not visited such centers. However, it should be noted that again a considerable share of experts find the alternative fully or partially applicable.

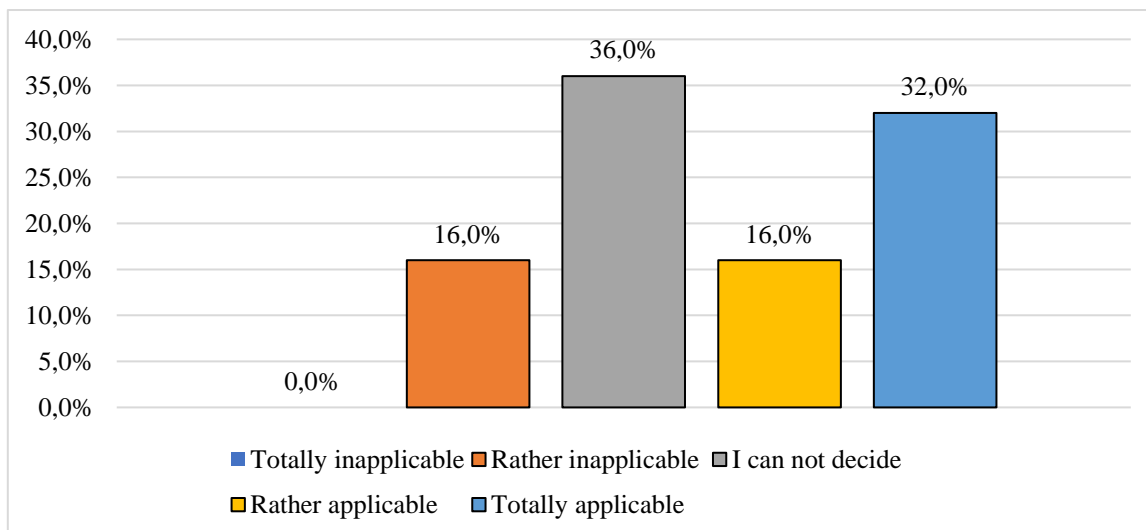

Figure 10. Please evaluate whether the recommendation "Establishment of educational centers similar to the one in Manchester, Great Britain, where various voluntary communities and local citizens are involved" would be applicable in the Republic of Bulgaria

Source: author

As a summary of Figure 8., Figure 9. and Figure 10., it can be noted that all three recommendations meet approval among the surveyed experts, as about 50% of them believe that they are applicable in Bulgaria. The share of those who cannot judge is also significant, which can be explained by the fact that their activity is probably not directly related to the provision of an educational service to such vulnerable groups.

Regarding the accommodation conditions and possibilities provided by the state to people seeking asylum, 48% of the experts rank as the first in importance the alternative aimed at prioritizing and allocating more resources to support the accommodation and registration centers, which in turn to improve living conditions and increase their capacity. As the most unsuccessful, 28% of the respondents define the public-private partnership with the aim of involving private individuals owning properties and encouraging them to rent them to people who are in similar need.

Regarding the applicability of recommendations aimed at this social aspect, experts share the following:

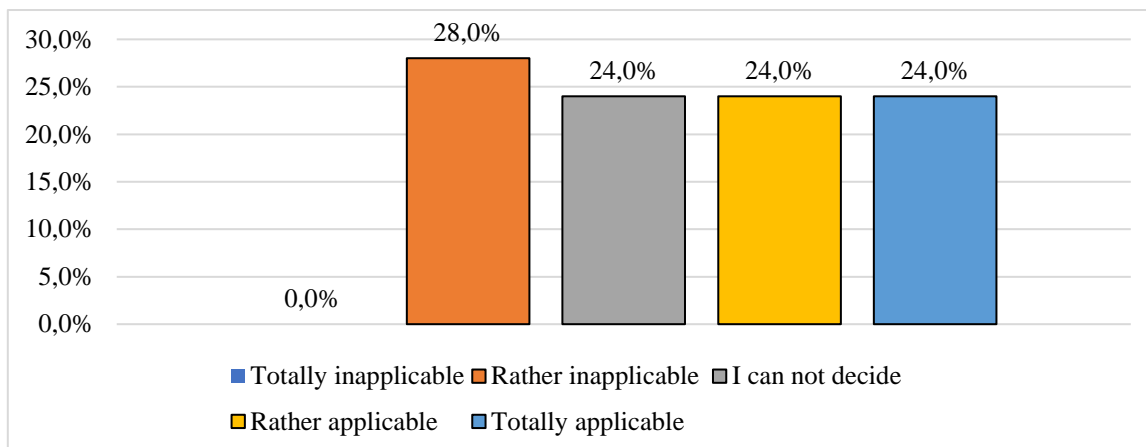

Figure 11. Please evaluate whether the recommendation "Prioritizing and allocating more resources for the maintenance of RRCs in the country, which will improve living conditions and increase their capacity" would be applicable in the Republic of Bulgaria

Source: author

On the first question, related to the improvement of accommodation possibilities and, more specifically, the alternative proposing the prioritization of this public expenditure and the allocation of more funds for the maintenance and improvement of conditions in RRCs in the country, the largest share of those who took part think that it is more - soon inapplicable. This could to some extent be explained by the other public needs that Bulgarian citizens would rather benefit from given the series of crises in the period after 2020. Low support among experts meeting and the next opportunity, the data for which are presented in Figure 12.

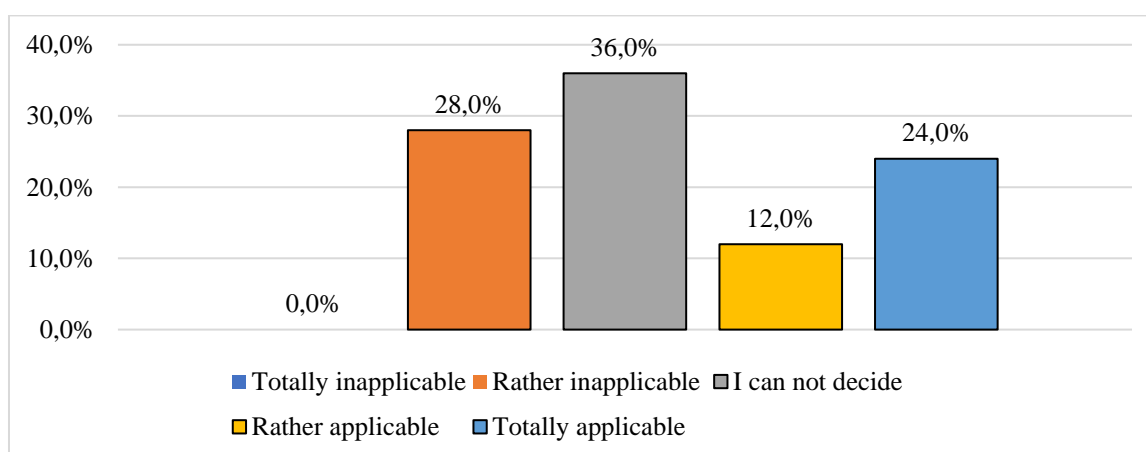

Figure 12. Please evaluate whether the recommendation "Encouraging public-private partnership with the aim of involving private individuals owning properties and persuading them to rent them to people in similar need" would be applicable in the Republic of Bulgaria

Source: author

Contrary to the results of the above two figures, the alternative proposing "Creation of a Directorate of Social Assistance in Accommodation" following the example of Belgium, which would be under the auspices of SAR at the CoM and facilitate the interaction between private entities and asylum seekers, finds the greatest support ". The results of this question are visible in Figure 13.

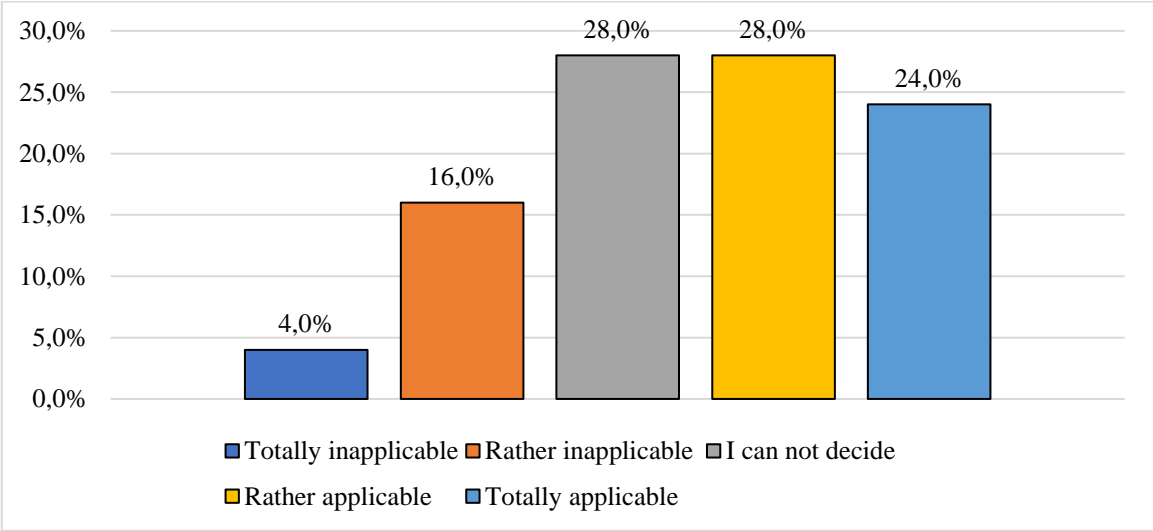

Figure 13. Please evaluate whether the recommendation "Establishment of a directorate "Social assistance during accommodation" following the example of Belgium, which would be under the auspices of the SAR at the CoM and facilitate the interaction between private entities and asylum seekers" would be applicable in the Republic of Bulgaria

Source: author

From the data in Figure 11., Figure 12. and Figure 13. some similarity is observed as the expert evaluation of the previous aspect related to education. In other words, almost all the alternatives were considered more or completely feasible by the experts who took part in the study. An exception is the recommendation "Encouraging public-private partnership with the aim of involving private individuals owning properties and persuading them to rent them to people in similar need", which is supported by only 36% of participants. It is good to mention, however, that again not a small proportion of respondents do not take an attitude, thus not committing to indicate whether the relevant recommendation would work or not, and the percentage of people in this group varies between 24% and 36%.

The recommendations concerning the improvement of the attitudes of the local population towards people seeking asylum in the country arouse the greatest controversy among

experts, as three of the recommendations are of the same level of importance according to them. 28% ranked in the first place, respectively, the alternatives to limit the news describing these people as a threat to national security, conducting information campaigns and regular training of those working with such flus and civil society in general.

Regarding the applicability assessment, the data obtained are equally conflicting. The recommendation "Prioritization of costs related to people seeking asylum in the Republic of Bulgaria" was considered applicable by 36% of the experts, against the background of 28% who could not decide and 36% who found it rather or completely inapplicable. On the other hand, the proposal related to actively combating the phenomenon of "fake news" and restricting content characterizing people seeking asylum as persons threatening national security is supported by 40% of respondents, 28% cannot decide, and 32 % find it inapplicable.

In fact, the surveyed experts give the greatest degree of applicability in the Republic of Bulgaria to the last two recommendations, concerning the acceptance by the local population, as can be seen in Figure 14. and Figure 15.

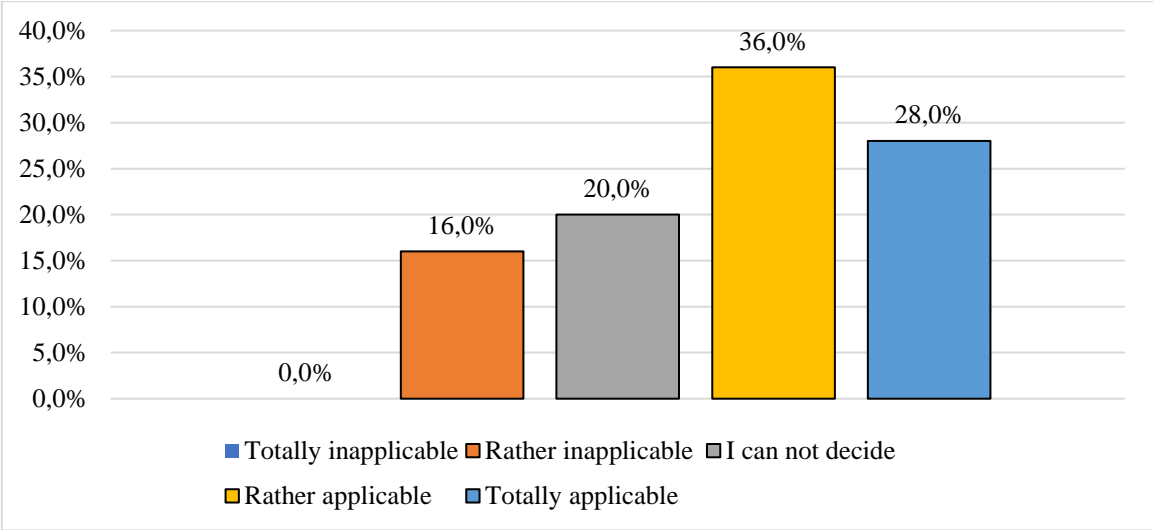

Figure 14. Please evaluate whether the recommendation "Stimulating the implementation of initiatives involving civil society for the implementation of various information campaigns following the example of Croatia and Germany" would be applicable in the Republic of Bulgaria

Source: author

Although the recommendation "Encouraging the implementation of initiatives involving civil society to carry out various information campaigns following the example of Croatia and Germany" generally finds support among the experts asked, it is important to note

that, unlike the alternative, the results of which are included in Figure 15., where the share of people who are not completely convinced of its applicability is greater – 36%.

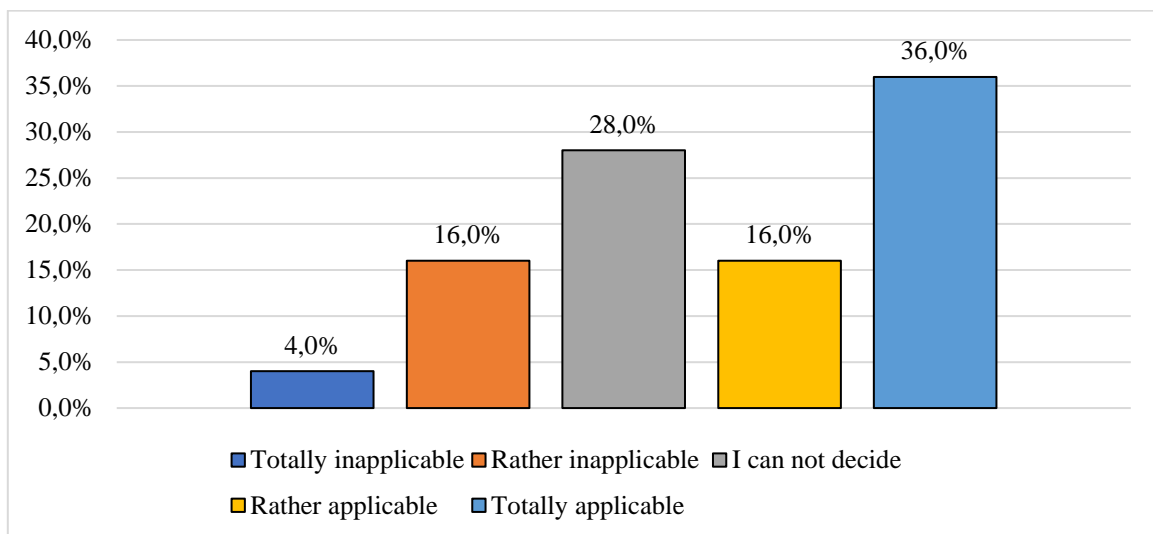

Figure 15. Please assess whether the recommendation "Regular training of both asylum seeker workers and all stakeholders on such issues (reasons for leaving their countries of origin, their situation, good integration practices from other countries and international organizations, etc.)" would be applicable in the Republic of Bulgaria

Source: author

However, it should be noted that, in summary, the alternative with the highest degree of probability of applicability in the Republic of Bulgaria is the stimulation of initiatives involving civil society to conduct various information campaigns following the example of Croatia and Germany, practices that were described in conducting the comparative analysis and extracting good practices from them. As rather or completely applicable, this option was chosen by 64% of respondents.

The last group of questions concerns the management and sourcing of resources for activities related to people seeking protection in the country. In terms of priority, the experts rank the stimulation of more active participation in competitions for the development of project proposals aimed at assisting and supporting people seeking asylum under national and international funding programs as the most important among the listed alternatives. On the other hand, as the least important recommendation, the respondents ranked limiting the inequality of the allocated funds for persons of different nationalities.

Attracting funds through work on projects financed by national or international programs turns out to be the proposal that experts consider the most applicable in the Republic of Bulgaria. This can be seen in Figure 16.

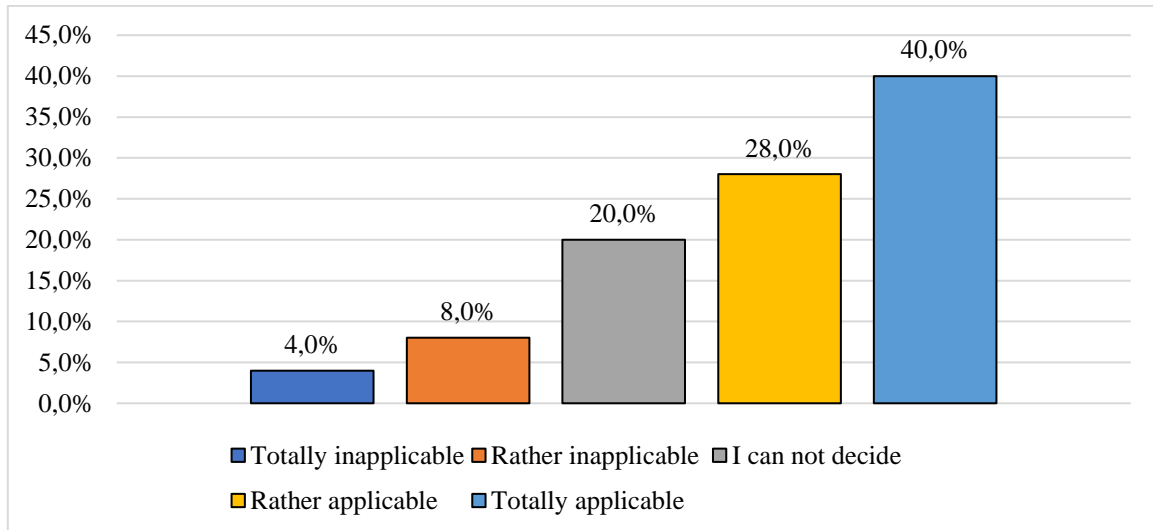

Figure 16. Please evaluate whether the recommendation "Stimulating more active participation in competitions for the development of project proposals aimed at assisting and supporting people seeking asylum under national and international funding programs" would be applicable in the Republic of Bulgaria

Source: author

Another recommendation that finds considerable support in terms of its applicability is that related to greater accountability and transparency in the use of available resources. Similar to the previous one, 68% of experts believe that it is more or fully applicable in the country.

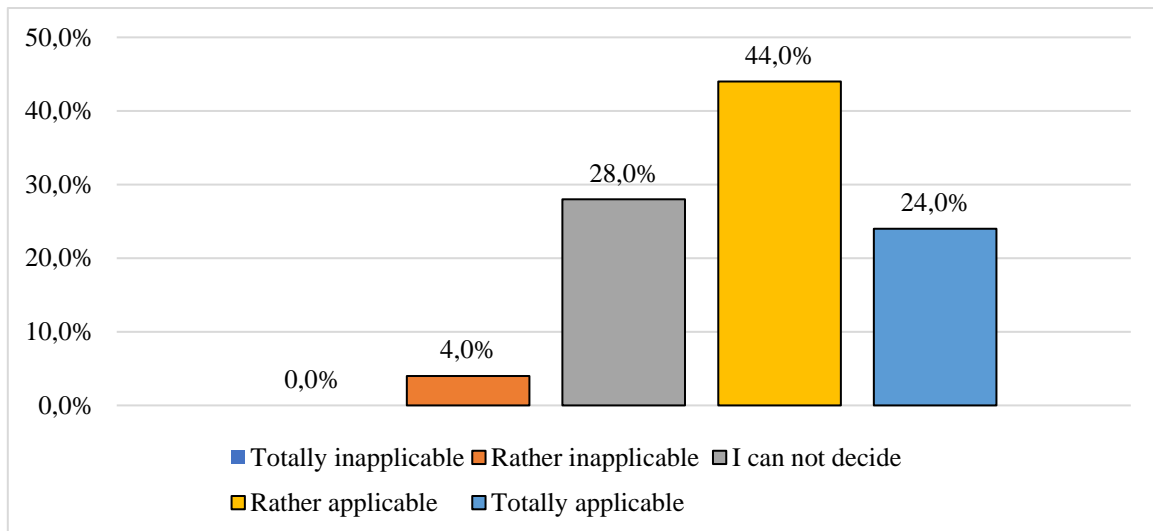

Figure 17. Please evaluate whether the recommendation "Greater accountability and transparency in the use of available resources" would be applicable in the Republic of Bulgaria

Source: author

On the other hand, the recommendation "Prioritization of costs related to people seeking asylum in the Republic of Bulgaria", although it was ranked second in importance, did not find much support from the experts when asked about its applicability probability in Bulgaria. Specifically, 48% of respondents found it applicable, while 32% were of the opposite opinion and 20% could not decide. The situation is roughly similar with the last formulated recommendation, aimed at limiting the inequality of allocated funds for asylum seekers of different nationalities, as observed for Ukrainians and people of Arab origin in Bulgaria, for example. On this question, 52% of the respondents believe that the measure is rather or completely applicable, but a significant part of the experts who took part in the survey (28%) cannot decide, and another 18% are of the opinion that such a practice is not would work.

In summary, it can be said that when evaluating the majority of the formulated recommendations, the surveyed experts are of the opinion that they are more or less applicable in the Republic of Bulgaria. Exceptions to this statement are certain alternatives where low support or reluctance to share a particular answer is observed, suggesting that the respondents' activity is not closely related to the question posed. Among the alternatives that find the strongest support both in terms of their importance and their probability of applicability in the country, divided by the studied socio-economic aspects of the policy for asylum seekers of the Republic of Bulgaria are presented in tabular form as follows:

Table 3. Validated and evaluated alternatives for improving the studied socio-economic aspects of the policy for asylum seekers in the Republic of Bulgaria

Regarding the provision of an educational service
Intensive efforts regarding acquisition of Bulgarian language following the example of Sweden, where new arrivals start language training no later than three months after their arrival.
Encouraging the inclusion of asylum-seeking children in the public school system, including nurseries and kindergartens, and curbing practices of their isolation in accommodation centers in the country, which creates a precondition for marginalization and social exclusion from the local community.
Regarding accommodation options
Creation of a directorate "Social assistance in accommodation" following the example of Belgium, which would be under the auspices of SAR at the CoM and facilitate the interaction between private entities and asylum seekers.
Regarding the improvement of local population's attitudes towards asylum seekers
Stimulating the implementation of initiatives involving civil society to conduct various information campaigns following the example of Croatia and Germany.
Regular training of both those working with asylum seekers and all stakeholders on such issues (reasons for leaving their home countries, the situation they are in, good practices for inclusion from other countries and international organizations, etc.).
Regarding the management and sourcing of resources for activities related to people seeking asylum in the country
Greater accountability and transparency in the use of available resources.
Stimulation of more active participation in competitions for the development of project proposals aimed at assisting and supporting people seeking asylum under national and international funding programs.

Source: author

It is important to emphasize that the above-mentioned alternatives have been evaluated by a large set of possibilities for validation of the base and assessment of the degree of probability of applicability in the country by 25 experts who took part in an expert evaluation. Represent this shared in Table 3.2. the measures in practice are also the specific opinions addressed to the answers to the work with people seeking asylum on the state budget.

Another thing that should be emphasized is that although some of the above recommendations, such as the one related to access to the education system in the country, are primarily aimed at persons whose status has already been determined (received refugee status, humanitarian status or temporary protection), they are valid in full force also for those in procedure. According to ARA and more specifically art. 26, para. 1 states that "minors and minor foreigners seeking or granted protection have the right to primary and secondary education, including vocational education and vocational training, under the conditions and according to the procedure for Bulgarian citizens". Given the time-consuming procedures for considering the applications of those people who, according to Art. 75, para. 1 take up to 6 months, but under certain conditions can be extended up to 21 months from the date of submission of the application, none of the aspects should be neglected, since such a delay would have a marginalizing effect that would make it difficult to possibly further integration in the country.

Ignoring the existing gaps, especially in the conditions of increasing actuality of the problem given the increasing number of asylum seekers in the country and certain political agreements, is a direct threat to the normal functioning of the state. Strategic effects have the potential to lead to negative results of a different nature - economic, cultural, psychological, social. The implementation of the recommendations, included in Table 3.2. could reduce these negative impacts, which in turn lead to an improvement of the overall policy for people seeking asylum in the Republic of Bulgaria.

Concrete **results** of what was done in the Third Chapter of the dissertation work are:

- the experience of leading international organizations and countries in the studied issue has been studied, from which a set of good practices in working with people seeking asylum and persons benefiting from derivative statuses has been formulated;
- with the application of an expert method among people from the academic community and practice, dealing with issues directly or indirectly related to the investigated problem, the recommendations are validated and evaluated in terms of the likelihood of their applicability at the national level.

It is important to note that although they meet with approval at the expert level, the successful implementation of the formulated recommendations requires first of all political will. The multitude of crises that the Republic of Bulgaria, the EU, and the world as a whole are facing in the period after 2020, and more specifically the emergence of COVID-19 and the start of the war in Ukraine seem to shift the focus and direct the attention of the state authorities to other issues deemed higher on the political agenda.

Avoiding the topic, however, does not reduce the flow of migrants from troubled areas in the direction of the EU and Bulgaria, on the contrary, from the analysis of the situation related to asylum seekers already in the first chapter of the dissertation, it was seen that the number of new arrivals is constantly increasing. This requires taking immediate measures to improve the state policy for working with these people and a constant effort to eliminate problems such as those identified.

In this regard, active and close cooperation with the academic community should be stimulated, which, through the application of scientific research methods, can offer concrete solutions and guide the authorities in the direction of continuous updating of state policies, so that it meets the dynamic and rapidly changing environment.

IV. CONCLUSION

Asylum-seeking issues and the management of migration processes in general are increasingly gaining prominence in the turbulent and unpredictable environment of the second and third decades of the 21st century. The dynamism is dictated by a number of disturbing environment for security factors such as climate change and related to this limitation and scarcity of basic resources and raw materials for survival, unsatisfactory living conditions, natural disasters. Poor economic conditions, on the other hand, are also the main reasons why people migrate in search of more financial and social security. However, armed conflicts, wars, political upheavals, civil unrest, persecution of certain communities, and impaired physical security of people in certain parts of the world prompt many to leave their country of origin due to justified fear. These people usually fall into the category of asylum seekers who attempt to settle in countries with a higher level of security, receiving temporary protection, refugee, humanitarian or other types of residence status.

In the last ten years alone, Europe has faced two significant peaks of arrivals for the last mentioned reason – the first in the period 2014-2016, when the Arab Spring and the subsequent civil war in Syria forced over 3 million people to head to the Old Continent, and the second, observed after the withdrawal of NATO forces from Afghanistan and the seizure of state power by the Taliban in combination with the invasion of the Russian Federation in Ukraine launched on February 24, 2022. In total, the number of people who entered the EU as a result of these events exceeds by several times the population of the Republic of Bulgaria, which unequivocally proves the relevance of considering a topic related to the improvement of the national policy towards people seeking asylum. Being in a position on the external border of the EU, located at the crossroads between Europe and Asia, and as a country bordering Turkey, the risk and expectations for Bulgaria rise to an even higher level, which requires a continuous effort to eliminate the shortcomings of the state course of action in the area.

Due to its extremely wide scope, which goes beyond the limits of a dissertation, the limitations of the work are reduced to examining, analyzing and formulating recommendations for precisely defined socio-economic aspects of the policy in question, without the flawless functioning of which all other elements would be doomed to failure. These include access to education, improving the perceptions of the local population, maintaining good conditions and increasing the capacity of registration and accommodation facilities, as well as managing available resources and finding additional sources of funding for national people-related needs. asylum seekers in the country.

The study of such a topic, however, requires the observance of a strictly defined approach, to which the dissertation adheres. Appreciating the need for a correct understanding of terminology as high, the beginning of Chapter One is focused on clarifying the concepts of "policy", "socio-economic aspects", "migrant", "asylum seeker", "refugee status", "humanitarian status" and "temporary protection". Immediately after the terminological review, the research is directed towards analyzing the situation related to people seeking asylum in Bulgaria and the EU in the period 2013-2023. In this analysis, key data such as the number of those who sought asylum for the first time in Bulgaria and in Europe, their nationality, gender, age, educational structure. Narrowing the scope down to the national level, the decisions on the granted statuses by species from the same period are considered, as well as the institutions and organizations involved in this process. As a result of the analysis of the current situation, the research is directed to certain problems, which, however, are proven by applying a complex of scientific research methods.

Following the established scientific approach, the Second Chapter begins with a theoretical description of this scientific research toolkit, accompanied by specific guidelines for application in similar studies, and the considered toolkit is applied step by step until the very end of the work. In order to analyze, identify and prove the existence of the problems facing the asylum seeker policy of the Republic of Bulgaria and more specifically in its socio-economic dimensions, the research applies the analysis of public policies in combination with the documentary analysis and a survey conducted among 117 Ukrainian citizens, evaluating the actions of the state in its work on the selected indicators, an interview with people housed in RRC "Ovcha Kupel", Sofia, who are of nationalities other than Ukrainian, as well as the SWOT and PESTEL analysis.

As a result of the application of the mentioned methods, it was found that the main shortcomings of the investigated aspects are concentrated in:

- low awareness of the Bulgarian society, which often does not show the necessary empathy towards people seeking asylum, and this is mainly caused by the media coverage and political discourse on the subject;
- limited opportunities for training, which is especially necessary for people coming from countries other than Ukraine, who are mainly of low educational level and with significant difficulties in learning the Bulgarian language due to the huge differences in the language group;
- poor living conditions and shrinking capacity of facilities for registration and accommodation of people in a similar situation;

- insufficient financial assistance to cover the basic needs of asylum seekers in Bulgaria, which in certain cases is completely absent;
- admission of certain discriminatory practices in the provision of services to new arrivals of different nationalities, which creates prerequisites for the outbreak of international, internal conflicts;
- delay in the preparation and implementation of strategic documents of critical importance for the country concerning these issues, as well as a low level of accountability for the degree of their implementation.

By outlining and identifying specific problems before the social and economic aspects studied, the main goal of the Third Chapter of the dissertation was the formulation of recommendations that responsible persons and institutions should take into account and put into practice to overcome them. To achieve this goal, another scientific research tool was used - the comparative analysis, with the help of which the experience of international organizations working with people seeking asylum was studied, as well as research and implementation of good practices from countries that realized satisfactory results in this area. In the selection of these countries, however, an additional limitation is imposed, as it is imposed on the geographical, economic and social principle according to which other European countries are determined as good alternatives.

As a result of the application of the comparative analysis, a large set of alternatives are created, which, however, are subject to validation and evaluation in order to establish the probability of applicability and work in the Republic of Bulgaria. This need to study the application of another scientific research method - the expert assessment, in which 25 participants take part, the expert activity is directly or indirectly consistent with the research problem. Among the respondents are people from the Ministry of Social Affairs of the Republic of Bulgaria, the system of the Ministry of Interior, including the Directorate "Migration", SANS, regional services for the protection of public order and security from places with a high concentration of migrants of this type, researchers working on the topic. From the alternatives proposed to them, the experts find the most appropriate both in terms of their importance and in relation to the degree of probability of their cooperation in the country, specific recommendations for each of the studied socio-economic aspects, namely:

Regarding access to an educational service:

- Intensive efforts regarding the acquisition of the Bulgarian language following the example of Sweden, where the newly arrived begin language training no later than three months after their arrival.
- Stimulating the inclusion of newly arrived children in the public school system, including nurseries and kindergartens and limiting practices of their isolation in accommodation centers in the country, which creates a precondition for marginalization and social exclusion from the local community.

Regarding accommodation opportunities:

- Creation of a directorate "Social assistance in accommodation" following the example of Belgium, which would be under the auspices of SAR at the CoM and would facilitate the interaction between private entities and new arrivals.

Regarding the improvement of the public attitudes of the local population:

- Stimulating the implementation of initiatives involving civil society for the implementation of various information campaigns following the example of Croatia and Germany.
- Regular training of both those working with asylum seekers and all stakeholders on such issues (reasons for leaving their countries of origin, the situation they are in, good integration practices from other countries and international organizations and etc.).

Regarding the management of available resources and finding additional financial sources:

- Greater accountability and transparency in the use of available resources.
- Stimulation of more active participation in competitions for the development of project proposals aimed at assisting and supporting people seeking asylum under national and international funding programs.

The alternatives indicated by the experts involved in the study are in practice the recommendations with which the present study attempts to find a solution to the identified problems. They are addressed to the responsible persons and institutions involved in working with people of this type. Given the limitations, however, the dissertation does not claim to be complete and comprehensive, neither in relation to the problems that the asylum seeker policy of the Republic of Bulgaria is facing, nor in relation to the shared alternatives for improving the state course in this direction. The dynamic environment both nationally and internationally necessitates a continuous effort to improve and update government policy to be in tune with the challenges. For this purpose, constant cooperation with the academic community is necessary,

which, by conducting in-depth analyzes, generates recommendations that the responsible authorities can implement in practice.

V. DISSERTATION CONTRIBUTIONS REFERENCE

As a result of the work carried out on the research aimed at improving precisely defined socio-economic aspects of the policy for people seeking asylum in the Republic of Bulgaria, the following scientific contributions can be singled out and indicated:

1. The main characteristics of the policy for asylum seekers in the Republic of Bulgaria have been established, incl. about their number, nationality, gender, education, age, as well as about the institutional system, about working with these people and the existing legal framework.
2. The nature, features and main problems of the studied socio-economic aspects of the policy for asylum seekers of the Republic of Bulgaria have been identified, incl. in accommodation, provision of educational service, acceptance by the local population, financial provision and cash management.
3. Deficiencies compared to applied good practices from other countries have been identified, and the application of their positives to eliminate the gaps in the studied socio-economic aspects of the policy for asylum seekers in the Republic of Bulgaria has been argued.

The following two can be identified as contributions, characterized by their scientific and applied nature, with which the dissertation contributes to the field of the researched issues:

1. Specific recommendations for improving the studied socio-economic aspects are proposed, addressed to the responsible state institutions and departments involved in the implementation of the policy for asylum seekers in the Republic of Bulgaria.
2. The conceptual apparatus related to the researched issue is clarified, which is systematized and presented in a short terminological dictionary that can be used by researchers working on the topic in future studies.

VI. DISSERTATION RELATED PUBLICATIONS

1. Publications in English language

- Poudin, K., Pavlov, V. (2023). *Bulgaria and Italy as Migration Gates to Europe: Comparative Analysis*. Economic Alternatives, Issue 3, pp. 545-566. DOI: <https://doi.org/10.37075/EA.2023.3.06>
- Dimitrov, A., Pavlov, V. (2023). *EU-Third Countries Cooperation in Managing Irregular Migration*. ISSN (ONLINE) 2603-2953. YEAR 7, ISSUE 1(9), DECEMBER. pp. 24-26. Available: <https://confsec.eu/sbornik/2023.pdf>

2. Publications in Bulgarian language

- Pavlov, V. (2024). "*Refugee and asylum seeker benchmarking application*". The publication is under printing and is due to be released in March 2024.
- Pavlov, V. (2021). "*Turkey-EU relations and their impact on refugee flows to the Republic of Bulgaria*". Proceedings of the International Conference on "Crisis and Security - Correlations and Challenges" pp. 113-121
- Pavlov, V. (2021). "*Refugee flows to the Republic of Bulgaria in the conditions of a pandemic - trends and opportunities*". Proceedings of the Tenth Anniversary International Scientific Conference "Infrastructure: Business and Communications", pp. 12-23
- Pavlov, V. (2020). "*Possibilities for preventing the entry of irregular migrants into the territory of the Republic of Bulgaria*". Proceedings of the Ninth International Scientific Conference "Infrastructure: Business and Communications", pp. 13-22
- Pavlov, V. (2018). "*Possibilities for integration of refugees in the Republic of Bulgaria*". Proceedings of the Seventh International Scientific Conference "Infrastructure: Business and Communications", pp. 357-365

VII. DECLARATION OF ORIGINALITY

I declare that the dissertation on the topic "Possibilities for improving the socio-economic aspects of the policy for asylum seekers in the Republic of Bulgaria" presented in connection with the procedure for obtaining the educational and scientific degree "doctor" at the University of National and World Economy is mine.

Citations of all sources of information, text, tables, figures and others are indicated according to the standards.

The results and contributions of the dissertation research conducted are original and are not borrowed from research and publications in which I have no involvement.